

söylenceler

atila oğuz



Söylenceler

Atila Oğuz



Ayışığı Kitaplığı

Kitabın Adı

Söylenceler

Yazar Adı

Atıla Oğuz

Birinci Basım

Temmuz 2020

ISBN

-

Yayın Sertifika No

15814

Baskı

Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Adres: Ömeravni Mah. İnönü Cad. Beytülmalcı
Sok. No: 23/A Beyoğlu/İstanbul
Tel: 444 07 08

Kapak Tasarım

Sena Şat

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin
bütün hakları Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir.

Yeni Dönem Yayıncılık

İskenderpaşa Mah. Sofular Cad.
Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi10.net

İçindekiler

Söylenceler	9
Ehğtra Hğavisa	11
Hğyir Hğaber Gorona	14
Mayısa	17
Topal'ın Ecinnisi	20
Ogugo Çe Onavrozis	24
Gara Goncilos	26
Mavronis'in Ecinnisi	28
İmeria'nın Ölümçül Sevdası	30
Newroz Şimim	34
Olymposlu Balıkçı	40
Kitrinoxifini	44
Harputlu Kirkor Efendi	49
İzler	55
Ruhan Mavruk'un Atıla Oğuz Röportajı	57
Hasan İzzettin Dinamo	65
Trajik Ölümde Çoğalan İmge: Atilla Jozsef	76
Enver Gökçe: Şiirimizin Direngen Sesi	82
Sabahattin Ali	89
Ahmet Telli'nin Şiirine Dair	93
Pusuda Kapitalist Sistem Bekler	95
Sesi Bizde Kaldı: Mahmut Derviş	99
Lirik ve Hançer	111

Eugene Guillevic'in Şiirine Dair.....	116
Börklüce Mustafa	122
Orhan İyiler'in Ardından	128
Anadolu Kültürel Derinliklerinde Halikarnas Balıkçısı	132
Lirik Yaprak Yesenin.....	144
Nazım İçin Yola Düşen İmgeler.....	147
Nâzım'sız Elli Yıl	152
Düşünler	157
Hayde Göreyim Seni	159
Sanat Neden?	162
Gezi'nin Getirdikleri	167
Suyun Mitolojisi.....	170
Kapitalizmin Kanlı Yüzü ve Kabristana Çevrilen Anadolu	174
Glisto Spiti (Evde Kalmak)	178

YAYINCI NOTU

Ekin-sanat mücadelesinde 15.yılıni geride bırakan Önsöz Dergisi'nde çeşitli dosya konularında yazılar hazırlandı, araştırmalar derlendi, devrimci sanatçıların hayatları işlendi.

“İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun Önsöz'üdür.” şiarıyla yayın hayatı boyunca hep devrimci aydınları, sanatçıları konu ve konuk eden Önsöz, yayınladığı 45 sayıda yazılan-çizilenleri derledi. “Hasat Zamanı”, “Sanata Dair Notlar-2”, “Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansıması” ve “Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri” kitaplarıyla başlayan serinin devamı niteliğinde hazırlanan bu kitaplar Ayışığı Kitaplığının içerisinde sizlerin beğenisine sunuluyor.

Temmuz 2020

KİTABA DAİR

Önsöz Dergisinin ilk sayılarından itibaren yazmaya başlayan Atila Oğuz, Önsöz'ün düzenli yazarları arasında yerini aldı. Anadolu'nun farklı mitlerini harmanlayan mitolojik esinlenmeler ile dolu şiirleri ve yazıları ile dergide kendine has bir köşe oluşturdu. Bazen "coşkun akışlı imgeler" ile söyledi sözünü, bazen de eski zamanların söylencelerini taşıdı sayfasına. Önsöz okurlarını Ocea'yla, Olympos'la, Uranos'la, Athene'yle ve daha nicesiyle buluşturdu.

Aynı zaman da toplumcu gerçekçi sanatçıları ve aydınların izlerini takip eden Oğuz, Hasan İzzettin Dinamo, Hasan Hüseyin, Orhan Kemal, Sabahattin Ali gibi isimlerin yaşam hikâyelerini ve eserlerini okurlar için inceledi.

Bu kitapta Önsöz'de yayınlanan Anadolu'nun söylencelerini, toplumcu gerçekçilerin "İzler"ini, farklı konularda yazdığı "Düşünler"i bulacaksınız.

SÖYLENCELER

EHĞTRA HĞAVİSA

Karadeniz iklimi ve doğası gereği, neredeyse senenin tamamına yakın sisli ve yağmurlu geçer. Yaz boyu ise yağmurlar hiç durmaz. Yaylada çimenlerin üzerinde dolaşırken pantolon paçalarının çimenlerin ıslaklığından ıslanır. İşte böyle havanın sisli ve çiseli olduğu zamanlarda, yayladaki gençler ve çocuklar toplanıp, hep birlikte ev ev yaylacıların evlerinin kapılarını çalarlar. Gittikleri her evden biraz tereyağı ve birazda mısır unu isterler. Herkes seve seve verir ve hayır dualarını yaparlar gençlerin peşlerinden. Saatlerce gezip topladıkları tereyağı ve mısır unuyla birlikte, gençler ve çocuklar yayla evlerinden uzak çimenlerin üzerinde, topladıkları çalı çırpılarla ateş yakıp, bir süre etrafında ısınırlar ve ateşin köze durmasına yakın bir zamanda, ateşin her iki tarafına daha önceden hazırladıkları düzgün taşları yerleştirirler. Bu taşlar saç ayağı işlevini görecektir. Bu taşların üzerinde evlerinden getirdikleri büyükçe bir tavayı koyarlar. Yaylacılardan toplanan tereyağını bu tavanın içinde eritirler, mısır ununu eritilen tereyağının üzerine ekerler ve bir süre kavurduktan sonra biraz da su ilave ederek pişmeye bırakırlar.

Ateşin etrafında gençler ve çocuklar bir yandan ısınıp bir yandan da sohbet ederler ve havanın açması içinde bol bol dua ederler. Büyük bir sabırsızlıkla hğavisin pişmesini beklerler. Pişen hğavisi hep birlikte afiyetle yerler. Gençler bütün bunları

piknik olsun diye yapmazlar. Onlar sisli ve yağışlı olan havanın açması için yaparlar bütün bunları. Ancak gençler bunun tam olarak anlamını bilmezler, ne zaman, nereden geldi bu gelenek, diye de kimse merak etmez.

Evet, çok eski bir söylence bu, insanlık tarihinin yorgun ağızlarından kuşaktan kuşağa aktarıla aktarıla geldi ve zamanla soyutlandı, içeriğinden koptu ve gelenek haline dönüştü. Kim bilir kaç bin yıllık yolculuktan çıkıp günümüze geldi.

Bu söylencenin kaynağında Anadolu'lu bir tanrı var. Yerel adıyla Mitria, mitolojik adıyla Apollon, ışığın ve güneşin tanrısı. Apollon Zeus ile Leto'nun oğlu, Artemisse'nin kardeşi, Asklepios ve Orpheus'un babası. Bütün Yunan tanrılarının içinde on parmağında on marifeti olan bir tanrı olarak bilinir ve saygı görür. Tanrı Apollon Nympha Daphne'ye kendini şöyle tanıtır. Gelecek, geçmiş ve şimdi benim sayemde kavranmakta. Lirin tellerine eşlik eden şarkılar benim sayemde harmoni kazanmakta. Okum asla hedefini şaşırmasın. Şifa sanatı benim buluşumdur, dünyanın her yerine yardım eden kişi olarak bilirim ve şifalı otlar benim emrim altındadır. Apollon kehanet tanrısı olarak da bilinir. En büyük ve en ünlü kehanet ocağı olarak bilinen de onun adına yaptırılmıştır Delphoi'de.

Apollon okunu hiç yanından eksik etmeyen bir tanrıdır. Troya savaşında güçlü Achilleus'a bile acımaz ve onu topuğundan vurarak öldürür. Apollon Yunan tanrıları arasında en Yunanlı görüneni ama o Yunanlı değil de göçmen bir tanrıydı. Yunan mitolojisinde onun yurdu, komşu, kardeş, kıyı olan Anadoludur. Trabzon Boztepe'den ışığını yansıtır Anadolu'ya ve tüm dünyaya. İşte bundan dolayıdır ki tanrı Apollon'dan ışık dileme geleneği. Dağ başlarında yakılan ateşlerde, pişirilen hğa-

vislerle tanrı Apollon'dan güneşi açması istenir. Yayla evlerinde her akşam, kızılı erkekli oynanan horonlarda, çalınan kemençede, belki de tanrı Apollon'un çaldığı lirden esinlenilmiş ve günümüze kadar gelmiştir, kim bilir... Yoksa bu horon denilen şey hem bu kadar oynak hem de bu kadar insancıl olabilir miydi? Kim bilebilir... Ama bilinen bir şey var ki, o da, dünyamızda halen bazı güzelliklerin yaşanmakta olduğudur.

Önsöz Dergisi, 12.Sayı

HĞYİR HĞABER GORONA

Karadeniz'in dağlık ve ormanlık bölgesinde, adeta kartal yuvasını andıran köylerinden biri olan Ocena denizden yüzlerce metre yükseklikte eski bir yerleşim yeridir. Ocena'nın kışı ağır ve çetin geçer. Eski zamanlarda yaklaşık olarak bir metreye yakın kar yağdığı olurdu. Hava bütün Karadeniz'de olduğu gibi Ocena'da sisli ve bol yağışlıdır. Ocena'da kar yağdığında, insanlar evlerinden dışarıya çıkmazlar, ahir işlerini bitirdikten sonra, evlerinde ya da konu komşu toplanıp herhangi birinin evinde oturup sohbet ederler. Kış ayları aşağı yukarı bu ritüelde geçer. Ocena'da kar yağdığında her taraf beyaza kesilir, sanki biri tarafından beyaza boyanmış gibi olur. Çam ağaçları, saçları bembeyaz ağarmış beyaz dallarıyla yere doğru sarkmış öylece beklerler güneşin doğuşunu.

Büyük kütleler halinde çokça kayalar vardır Ocena'da. Kargaları da çoktur Ocena'nın. Yuvaların mümkün olan en yüksek, erişilmesi neredeyse imkânsız olan yüksek ağaçlarda yaparlar. Gece boyunca hüküm süren karanlığın bitmesiyle birlikte aydınlığı Ocenalılara ilk olarak kargalar müjdeder. Diyebilirim ki Ocenalılar karganın gak demesiyle güne başlarlar. Sabahın ilk gakını duyan Ocenalı kadın ya da erkek hğyir hğaber (hayır haber) der. Bunun ne anlama geldiğini bilen yok ama gelenekten dolayı herkes bunu yapar. Kargadan gelecek

olan hayırlı haber nedir ne değildir kimse bilmez. Ama ben merak ettim ve düştüm söylencenin binlerce yıllık yolculuğunun peşine. Belki bir iz, bir yol bulma umuduyla...

Görüştüğüm yaşlı bir Ocenalıya, bu geleneğin ne olup olmadığı konusunda bir fikrinin olup olmadığını sordum. Dışarıda kar lapa lapa yağmaktaydı. İçerde ocakta ateş yanıyordu. Bizlerde ocağın sağına ve soluna oturup yanan ateşin etrafında koyu bir sohbe başladık. "Evlat," dedi yaşlı Ocenalı "dinle de anlatayım sana.", "Ama" dedi anlatmaya başlamadan önce, "közlerin içine birkaç tane patates atayım da pişince kavran peyniriyle birlikte yeriz". "Zahmet olmasın amca," dedim. "Olur mu evlat, ne zahmeti" deyip patatesleri közlerin içine koydu ve anlatmaya başladı:

"Goronanın hğyir hğaber hikâyesi benim bildiğim kadarıyla şöyledir. Çok eski zamanlarda, Hz. Ali döneminde ve halen günümüzde de devam eden erkeğin birden fazla kadınla evlenmesinin sebep olduğu bir hikâyedir."

Yaşlı Ocenalı kısa bir aradan sonra tekrar söze başladı.

"Dediğim gibi evlat, Hz. Ali döneminde Hz. Ali'nin eşi Hz. Fatma ve komşu kadınlar aralarında sohbet ederken, neden erkeklerin birden fazla eşle evlenip de kadınların evlenemediklerini merak etmişler ve enine boyuna konuyu tartışmışlar ancak bir çıkar yol bulamadıkları için, konuyla ilgili bir mektup yazıp, muhtemelen tanrıya gönderme kararı almışlar. Ancak mektubu tanrıya nasıl ulaştıracaklarını düşünüp taşınmışlar ve sonunda ortak bir karar alarak mektubu tanrıya kargayla göndermeye karar vermişler. Yakaladıkları bir karganın ağzına mektubu tutuşturmuşlar ve kargayı bırakmışlar gökyüzüne ve hğyir hğaberi beklemeye başlamışlar. İlk zamanlar yalnızca kadınlar karga-

nın sesini duyduklarında hğyir hğaber derlerdi. Zamanla içeriği unutuldu ve kadın erkek herkes hğyir hğaber demeye başladı. İşte o günden bu yanadır her sabah gaklayan kargalara hğyir hğaber sorulur.”

Yaşlı Ocenalı közleri karıştırıp patateslerin pişip pişmediğine baktı ve “patateslerimizde tamamdır” deyip kenara çekti ve bir sahan dolusu eskimiş kavran peyniri getirdi. Birlikte ocağın kenarındaki sıcak patatesleri yemeye başladık. Ocağın içindeki üçayaklı sacayağının üzerinde kaynamakta olan sudan da demli bir çay demledi ve yağın karlara aldırılmadan sıcak ocağın etrafında çaylarımızı yudumladık. Gün geceye devrolmaya başlamasıyla kargalar yine gaklamaya başlamışlardı, yaşlı Ocenalı gülümseyerek, “hğyir hğaber” dedi ve karga seslerinin ardından, gece Ocenayı hükmü altına almıştı.

Önsöz Dergisi, 12.Sayı

MAYISA

Doğu Karadeniz'in köylerinden biri olan, eski adı Ocena yeni adıyla Köknar olan köylüler, yaz başının gelişiyle yaylalarına göç ederler ve yaklaşık üç buçuk veya dört ay kadar yaylada kalırlar. Halk arasında anlatılan "Mayısa" hikâyesi ise çok yaygındı ve insanların çoğu buna inanırdı. Mayıs denilen şeyin aslında yaylada yaşayan yaşlı bir kadın olduğunu düşünürlerdi. İşte bu Mayıs denilen kadın gece ahırlara girip inekleri sağarmış ve onu hiç kimse yakalayamazmış. Ahır Mayıs denilen kadından korumak için çeşitli tütsüler yapılırdı. İneklerin sütünden yapılan kaymaktan bir parça alınır ve ahırın dört bir köşesine serpilirdi. Bunun yanında yine çeşitli dualar okunur ve bu sayede Mayıs denilen kadından ahır korunmuş olurdu.

Mayısa diye bilinen yaşlı kadınsa olanlardan habersiz tek başına yaşadığı ahşap evinde ocağını yakıp küllerini karıştırıp ateşin harlanmasıyla meşguldü. Ocaktaki ateşi tütüren yaşlı kadın, mısır unuyla yoğurduğu hamurunu çamurdan yapıma blaçı denilen çömleğin içine yaymış ve ateşin karşısına koymuştu. Bu ekmeğe ateşin karşısında kızarak pişecekti, bu ekmeğe yörede kızdırma derler. İşte yaşlı kadın bu kızdırma denilen ekmeğini ateşin karşısına koyar ve rafların altında bulunan bakır güğümünü alır ve yaylanın tek çeş-

mesi olan soğuk suya giderdi. Her zamanki gibi çeşmenin etrafı yine kalabalıktı, çeşmeye doğru yaklaşan Mayısı diye bilinen kadına şaka yollu sataşmalar başlardı, kendi aralarında konuşurcasına. “Kız duydun mu bu gece yine komşuların ahırından süt sağılmış”, öbürü de “evet duyduk ah onu bir yakalarsak” deyip topluca gülüşürlerdi. Mayısı diye bilinen Mandiga da hiç aldırış etmeden gençlerin gülüşmelerine eşlik ederek “yine mi” dermiş, gülüşmeler iki kat daha artarmış. “Mandiga nene, sen daha iyi bilirsin senin hayat tecrüben daha fazla” deyip yaşlı Mandiga neneye takılırlarmış. Gençlerden biri Mandiga nenenin güğümünü elinden alıp ve sıra bekletmeden doldurup Mandiga neneye verirmiş. Mandiga nene de teşekkür edip güğümünü alıp evin yolunu tutarmış.

Mandiga nene hakkında herkes çok şey söylerdi ama ona bir zararları da dokunmazdı ve her şeye rağmen Mandiga neneyi herkes severdi. Gerçekten Mandiga nene ahırlara girip inekleri sağıyor muydu, bunu kimse bilmiyordu çünkü Mandiga neneyi ahırında ineklerini sağarken hiç kimse görmemişti, ama her nedense herkes Mandiga neneden şüphelenirdi.

Mandiga nene elinde güğümü evine doğru ilerlerken vakit ikindiye işaret ediyordu. Sis yaylanın neredeyse her karış yerini kaplamıştı, neredeyse göz gözü görmeyecek kadar yoğun bir sis çökmüştü yaylanın üzerinde. Mandiga nene bu yoğun sisin içinden yavaş adımlarla evine ulaştığında kızdırması bayağı kızarmıştı ve neredeyse bir tarafı yanmıştı, blaçıyı çevirip öbür tarafının da kızarması için bir süre daha ateşin karşısında bıraktı ve güğümüyle getirmiş olduğu suyu da grembula kaynaması için astı. Ocağın ateşi biraz sönmünce biraz daha odun koydu ve karşısına geçerek iskemleye oturup ısınmaya ve suyun kaynamasını

beklemeye başladı. Kaynayan sudan büyükçe olan bir demliğe çay demleyip pişen kızdırmasının yarısını alıp bakır bir tasın içine doğradı ve tahta kaşığıyla dolu dolu bir kaşık tereyağı koyup karıştırdı. Demlenen çayından da bir kupa çayla beraber akşam yemeğini yarı karanlık olan tek odası ve bir de kileri olan evinde afiyetle yedikten sonra komşularına oturmaya giderdi her akşam.

Mandiga nene Mayısı olarak dolaştı durdu yıllarca insanların ağızlarında, gerçekten Mandiga nene miydi yoksa başka birimiydi bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz çünkü Mandiga nene bir söylenceden ibaretti, ama sağılan inekler gerçektir ve inekler sağılmaya devam ediliyor. Mandiga neneden geriye neredeyse harabe olmuş bir enkaz ev, bir de Mayısı söylencesi kalmıştı.

Önsöz Dergisi, 13.Sayı

TOPALIN ECİNNİSİ

Doğu Karadeniz'in üzerinde parıldayan Ocena köyü, kışın ağır koşullarını yavaş yavaş geride bırakmaya hazırlandığı yaz başlarına doğru, Tanrı Apollon'un ışığı ve sıcaklığıyla toprak yeniden canlanmaya başlar ve hayat yeni bir ivme kazanır. Artık yaz başı Nisan ayının sonuna doğru kendini iyice hissettirir. Çayırlar yeşillenmeye başlar, ağaçlar da tomurcuklanır ve sifinler o baş döndürücü kokularıyla birlikte açan sapsarı çiçekleriyle süslerler ormanları ve yol kenarlarını. Mayıs'ın on beşine doğru yaylalara göçler başlar ve bu göçler Salı günü hariç her gün sabahın erken saatlerinde yapılır. Yaylacılar önlerinde sığırları ve yanlarına aldıkları çeşitli yiyecek ve giyecekleri sepetlere doldurup sırtlayıp sığırların peşinden yürürler. Apollon Mador dağından ışımadan yaylacılar yaylalara varırlar ve yaylanın soğuk sularından kana kana içerler. İlk iş olarak evlerin tozu alınır ve ardından ilk yemekleri hazırlanıp yenir. Artık yaylalarda bacalar tütmeğe başlamıştır, ta ki sonbahara kadar. Yaylaya ailenin bütün bireyleri gitmez, çünkü köyde de yapılacak işler vardır. Ekinlerin ve çayırların sulanması ve en önemlisi ise ihtiyaç için yapılacak kerestelik ağaçlar. Ocena halkının çoğu işleri olduğu gibi yakacak odunları da kadınlar yapar, ancak kerestelik için olanları ise erkekler tarafından yapılır.

Günlerden bir gün topal efendi çeşitli ihti-

yaçları olan kazma, balta, kürek ve lihtri sapları için ormanın yolunu tuttu. Sıcak bir ilkbahar gününde Mavrörimin yukarılarına doğru gözüne kestirdiği kalabalık bir ağaçlık yerde durmuştu. Önce bir yorgunluk tütünü sardı ve karşı dağlara bakarak sessizlik içinde büyük bir keyifle tütürmüştü. Şimdi iş zamanı deyip bilenmiş olan baltasını çıkarıp gözüne kestirmiş olduğu ağacı baltalamaya başlamıştı. Vakit bir hayli ilerlemişti ve total efendinin karnı acıkmıştı. Yanında getirmiş olduğu azığı düz bir taşın üstüne serdi ve mısır ekmeğiyle peynirini afiyetle yedikten sonra bir tütün daha sardı ve Apollon'un sıcak ışığı altında etrafi seyrede seyrede tütürmeye koyuldu. Rüzgârın etkisiyle ağaç dallarının birbirlerine çarpmaları sonucu çıkan seslerle birden irkilen total efendi sağına, soluna bakındıktan sonra, tekrar baltasını eline alıp kesmiş olduğu ağacı yontmak üzere ayağa kalktı. Upuzun yerde yatan ağacın üzerinde, ikinci güneşinin sıcaklığını içen bir kertenkeleyi görmesiyle baltasını kertenkelenin üzerine indirmesi bir olmuş, kertenkele ikiye ayrılmıştı. Kertenkelenin her iki parçası da bir süre kıpırdadıktan sonra tamamen hareketsizleşmiş. Total efendi ne yaptığına bir anlam verememiş, ama olan olmuştu artık "yapabilecek bir şey kalmadı" deyip kendini teselli etmeye çalışmış. Bu olay Total efendiyi hem üzmüş hem de öfkelenirmiş. Tekrar tütün tabakasına sarılıp bir cigara daha sarmış ve masmavi gökyüzünün altında içmeye koyulmuş.

Sigarasını bitirdikten sonra, dünyanın derdi kederi bitmez deyip kütüğüne son şeklini vermek üzere ayağa kalkmış, baltasına sarılmış. Kütüğünü bitirdikten sonra omzuna atarak geldiği patika yoldan tekrar evin yolunu tutmuş.

Apollon da ışığını dağların tepelerine doğru çekmişti. Akşamın serinliğiyle birlikte, Total efendi

dide evine varmıştı. Kütüğünü evin iç kısmında bulunan nemboloya bırakıp evin içine girdi. Akşam yemeğini yedikten sonra, çok geç olmadan yorgun bedenini peykenin üzerinde serili olarak duran yatağına atıp, derin bir uykuya dalıp gitti. Gecenin ilerleyen saatinde kapısının çalındığını duydu. “Hayırdır bu saatte” deyip yatağından kalkıp nemboloya doğru yürüdü ve dış kapıyı açmak için mandalı çevirip kapıyı açtı. Kapıda bir asker vardı. Topal efendi çok şaşırılmıştı, gecenin bu vaktinde askerin evinde ne işi vardı? Ama asker ne zaman geleceğini topal efendiye soracak değildi ya! “Hem asker boşuna gelmez” diye kendini sakinleştirmeye çalışıp titrek bir sesle “buyurun” diyebilmiş askere. Asker “amca bizimle geleceksin” dedi. “Şimdi git üstünü başını giy de gel” dedi. Topal efendi içeride üstünü başını giyip tekrar geldi ve askerlerle birlikte düştüler yola. Korkudan neden götürüldüğünü bile sormayan topal efendi, bayağı gittikten sonra gün boyu ağaç kesmiş olduğu ormana doğru ilerlediklerini şaşkınlıkla fark etmiş ve buna bir anlam verememişti. Ay dede de Apollon’dan aldığı ödünç ışığını hiç esirgmeden sunuyordu o gece. Topal efendi bir ara önünde yürüyen askerin ayaklarına baktı ve gördüklerine inanamadı. Askerin ayakları ters idi. Belki bu asker sakattır deyip çaktırmadan öbür askere de baktı ve “bu imkânsız” dedi kendi içinden. “Bunlar ecinni” deyip kendini zar zor tutabildi ve gün boyu ağaç kestiği bölgenin biraz daha yukarısında bulunan kayalıklara doğru yürüdüler ve kayalığın önüne geldiklerinde askerlerle birlikte kayalığın içine girdiler. İçerisi büyükçe bir yerdi ve bir sarayı andırır gibiydi. İçerinin tam ortasında bir tabut ve tabutun içinde ikiye ayrılmış bir adam yatıyordu. Başköşede oturan yaşlı adam, topal efendiye seslenerek, “bu adamı neden öldürdün” diye sordu.

Topal efendi de olayı anlar ve kendini toparlayıp, “efendim ben bu adamı öldürmedim ve bu adamı ilk kez burada görüyorum” dedi. Yaşlıca adam azarlayan gür sesiyle, “nasıl olur bu adamı sen bugün kütük yonttuğun yerde ve yonttuğun kütüğün üzerinde baltanla vurup ikiye ayırdın, bunu nasıl inkâr edersin” deyip etrafına bakmıştı bir süre. Topal efendi de “evet efendim” deyip “ben bugün kütüğümün üzerinde bir kertenkele öldürmüştüm, kertenkele öldürmenin de bir cezası yok, tabutun içinde yatan adamı ben öldürmedim ve bu adamı tanımıyorum ilk kez burada görüyorum” demişti. Başköşede oturan yaşlıca adam salonun içindekilere seslenerek, “ben size demedim mi böyle sıfatlara girip insanlara yaklaşmayın diye, bu olay hepimize ders olsun ve bir daha böyle bir şeyle karşıma çıkmayın”, askerlere dönüp “bu adamı aldığınız yere geri götürün” deyip yerinden kalktı. Topal efendi geldikleri yoldan tekrar askerlerle birlikte evin yolunu tuttu. Sabaha doğru evine varmışlardı ve dış kapıyı açıp içeriye girer girmez topal efendi bayılıp yere düşmüştü. Kendine geldiğinde Apollon’un ışığı her tarafı aydınlatmıştı. Topal efendi yaşadıklarının rüya mı gerçek mi olduğunu anlamakta zorlandı ve üzgün bir halde hayret ederek tütün sarıp içmeye koyuldu ve uzun uzun dalıp gitti ecinnilerin diyarına.

İlk anlatan kim bilinmiyor. Ne zaman anlatıldı bu da bilinmiyor ama dilden dile anlatıldı durdu topalın ecinnisi. Topal diye biri var mı buda bilinmiyor, işte bu hikâye nesiller boyu anlatıldı durdu. Kimi zaman gülündü geçildi, kimi zamansa hüzünlenildi ama gerçek miydi düş müydü bilen yoktu.

OGUGO ÇE ONAVROZİS

Gugo ile Navroz'un hikâyesi çok acıklı bir aşk hikâyesidir.

Gugo ile Navroz'un tam olarak ne olduğunu ve nasıl bir yaratık olduklarını da bilen yok. Ancak Gugo ile Navroz'un bir tür kuş oldukları dilden dile yayıldı durdu nice yıllar boyu.

Gugo her yaz başları büyük bir özlemle gugugu diye ötermiş.

Yaz başının gelmesiyle birlikte köylülerin çoğu yaylaya çıktıklarından dolayı köyün yarından fazlası göç etmiş olur. Yaz başının serin esen havasına Gugo'nun o kasvetli sesi eklenince, insan yüreğinde dayanılmaz derin duygusal sancılar sarar ve takılır gider Gugo'nun sesinin peşi sıra.

Gugo'nun bir tür kuş olduğunu söylemiştim, ama nasıl bir kuş olduğu kesin bilinmemekle beraber çeşitli rivayetler var, bunlardan en yaygın olanıysa, kargadan biraz büyük ve geniş kanatlı, alaca renkli, kimilerine göreyse gri renkli, aslında her ikisinin de doğruluk payı var. Aslında alacalı olan Gugo bir türlü Navroz'la birleşemediği için rengi solmuş ve sesini duymaktan başka, onu gören olmamıştı. Her yaz başının gelmesiyle o yanık sesyle Ocena'nın vadilerini inim inim inletir ve insanları derin bir hüznün içinde kaybolup gitmelerini sağlar. Yaşlı insanlardan bir birlerine yakın farklı hikâyelerini dinlemek, insana doyumsuz hazlar

yaşatıyor. Bizler aşkı hep insana mahsus bir olgu olarak bilirdik, ancak bu söylencede görüldüğü gibi insanın dışında da aşklar yaşanabiliyor.

Yine günlerden bir gün ırmağın kenarında, şarıl şarıl akan suyun yanında konuştuğum yaşlı bir Ocenalıdan Gugo ile Navroz'un hikâyesini tekrar dinlemiştim ve çok etkilenmiştim.

Dünya kuruldu kurulalı, bütün canlılar bir şekilde kendilerine bir eş buldular ve çoğalarak yaşayıp gittiler, ancak Gugo her nedendir bilinmemekle beraber eşi olan Navroz'la bir türlü bir araya gelemedi. Çünkü lanetlenmişti, ama Gugo bütün bunlara rağmen sevdasından vazgeçmedi ve bin yıllardan beri her yaz başı gelip eşini aramaktadır ve bunu yapmaktan hiç vazgeçmeyecek, çünkü bize de eskilerimizin anlattıklarına göre Gugo ile Navroz eğer bir araya gelirlerse dünya yıkılır. Evet, Gugo ile Navroz bir araya gelirlerse dünya yıkılacakmış, gerçekten de büyük bir aşktır bu. Düşünsenize bütün tanrılar size karşı ve birleşmenize engeller, ama siz vazgeçmiyorsunuz sevdanızdan binlerce yıl geçmiş olsa bile.

Belki bir gün Gugo ile Navroz birleşirler. Dünya yıkılır mı yıkılmaz mı? Bilemem ama binlerce yıl sevda çekenlerin kavuşmasına bence değer. Gugo ile Navroz'un hikâyesi bana insanlığın ortak sevdası olan sınırsız, sömürsüz bir dünyayı hatırlattı. İnsanlığın sevdası bu kadar uzak ve karamsar değil çünkü Gugo ile Navroz'un kavuşmasından daha mümkün.

Gugo ile Navroz'un sevdası sadece bir söylence olarak insanlık tarihiyle birlikte yaşamaya devam edecektir.

GARA GONCILOS

Gara Goncilos Ocena' nın özellikle kış aylarında, ocak başında konu komşu oturup sohbet ettiklerinde evdeki yaramaz çocukları korkutmak için anlatılan eski zaman hikâyesidir.

İlk kimin anlattığını ne bilen biri var ne de bu hikâyenin nereden geldiği konusunda bir fikri olan. Bu, belki de binlerce yıldan bu yana özellikle yaramaz çocukları korkutmak için anlatılagelmiş bir çeşit hikâyedir.

Gara Goncilos'un nasıl bir yaratık olduğunu tam olarak da bilen yok. Ancak çocuklara anlatılırken onların anlamlandıramayacakları kadar korkunç ve vahşi bir yaratık betimlenir.

Bu yaratık bazen bacadan, bazense Ocena'nın eski evlerinde, çatının üstündeki pencereden ya da ahıra inmek için evin içinde olan bir tür merdivenden, nerehti denilen yerden, eve girermiş.

Bu yaratık yaramaz çocukları alıp kendi evine gider ve onları bir daha asla bırakmazmış.

Kimilerinin anlatımlarına göreyse Gara Goncilos yaramaz çocukları evlerindeki en karanlık köşede yakalar, götürür ve bir daha da kimse ondan haber alamazmış. Nereye gittiği konusunda ise kesin bir yer söylenmezmiş.

Gara Goncilos sadece yaramaz çocukları sevmez ve onları yakalamak için de hep pusuda beklermiş.

Gaz lambasının başköşede olduğu ve birçok evde gaz lambası yerine çıranın yandığı geçmiş dönemlerde, Gara Goncilos çocukların korkulu rüyası ve baş düşmanıydı. Diğer yandan da ocağın etrafında sohbet edenlerin kurtarıcısıydı.

Gara Goncilos yüzyıllar boyu Ocena'nın ocak başlarında, karanlık nembolo ev girişlerinde ve ışığın olmadığı alanlarda yaşam buldu. Gara Goncilos'un adından da belli olacağı gibi Gara, Türkçe karadan kırılarak söylenen bir kelime. Kara bir yaratık ve sadece karanlık ortamlarda hayat buluyor.

Gara Goncilos'un korkutabileceği çocuklar kalmadı artık Ocena'da. Gara Goncilos'u anlatan da kalmadı. Neredeyse unutulup gitti ve artık çok az insan tarafından biliniyor. Heybetli günleri, sanayi kültürünün gelişmesiyle kapatılan ocakların isli taşları arasında yitip gitti. Çocukların korkulu rüyası Gara Goncilos ve gelişen sanayi yeni bir Gara Goncilos yarattı. Bu Gara Goncilos çocuklar dâhil bütün emekçileri korkutuyor.

Önsöz Dergisi, 16.Sayı

MAVRONİS'İN ECİNNİSİ

Mavronis uzun boylu ve iri yapılı, gözü pek ve çekinilen bir kimseydi.

Gözü karalığıyla da tanınırdı. Mavronis için hayatta engel yoktu, o ne zaman ne isterse yapardı engel tanımazdı.

Günlerden bir gün Mavronis Gadohora koyunlarından birkaç tanesini satmak için gider. Godohor pazarında koyunlarını satar ve köye dönmek için yola koyulur. Ancak vakit geç olmuştur ama Mavronis bir kere yola girdi bir daha geri dönmez.

Köyün sınırlarına geldiğinde vakit bir hayli ilerlemiştir, ortalık zifiri karanlık ve sessizdir. Magreyakurçe'ye (Uzunkayalar) geldiğinde yolunu yayığa benzer bir şeyin kestiğini görür. Sağında solundan geçmeye çalışır ama yayık izin vermez, ne yana gitse o da gidip yolunu keser. Canı fena halde sıkılan Mavronis belindeki silahına davranır, birkaç el ateş eder fakat hiçbir şey olmaz ve yayık yolunu kesmeye devam eder. Bu sefer silahını sol eline alır ve bir el ateş eder. Yayık ortaldan kaybolur, ancak ortalığı müthiş bir gürültü alır, Mavronis'in kulak zırları delinecek neredeyse. Seslerden yönünü şaşırır gibi olur.

Biraz dikkat ettikten sonra sesin karşığı 'halevodi'den (taşlık alan) geldiğini anlar ve koşarak sersemlemiş bir halde evine varır. Evine girer gir-

mez 'nembolo'da (evin girişi) yığılıp düşer. Birkaç saat içinde kendine gelir ve olanları ailesine anlatır.

Hangi zamandan çıkıp geldiğini tam olarak bilen yok, fakat birçok sohbetlerde anlatılır ve birçok insan o taşlık alandan yükselen seslerin olduğunu söylerler. Kim bilebilir kimin sesidir taşlık veya başka bir yerden yükselen sesler, ama bilinen bir gerçek var ki o da artık cinlere, perilere rastlayan kimsenin olmaması.

Belki de cinler, periler artık kendilerine gerek kalmadığını düşünüyorlar, ortalıkta bu kadar ecinni dolaşırken ve memleket idare eder duruma gelmişken.

Önsöz Dergisi, 17.Sayı

İMERİA'NIN ÖLÜMCÜL SEVDASI

Ocena'nın ormanlık alanları oldukça sık ve çetin yerlerdir. Güneş Ormiyalar'dan ışımaya başlar ve yavaş yavaş Ocena'nın içine doğru akar. Ocena'nın etrafı çam ormanlarıyla kaplı ve dört bir tarafı yüksek dağlarla çevrilidir. Derin ve geniş bir vadinin içinde bacaları tüter, en heybetli dağı Gastro dağıdır. Gastro dağı havalanmak üzere olan bir kartal gibidir ve her an uçtu uçacak gibi bakar Ocena'ya.

Ocena'nın insanı da doğası gibi serttir. Aynı zamanda sevecen ve esprilidir. Coşkun akan sular gibi sevgide hüznünde de coşar. Ocenalılar için sevmek bir volkanın patlaması gibi engel tanımazdır. Mutlaka sevdiğine ulaşmak, ona sevgisini açmak ister. Sevda söz konusu olunca, gelenekler ve değerler pek dikkate alınmaz, ama onlarsız da yapamazlar. Döner dolaşır ve onlara yine sarılır. Ocenalı insanın aklı gökyüzü kadar aydınlık ve güleçtir.

Hristos efendi Ocena'nın en güzel kızı olan İmeria'ya âşıktı. Her zaman yolunu gözler ve İmeria'yı görmeden edemezdi. Günlerden bir gün İmeria arkadaşlarıyla birlikte ormandan dönerken Voydorminin kenarında bir ağaca yaslanmış Hristos'la karşılaştılar. Hristos ince bir ses tonuyla İmeria'ya seslendi. İmeria'nın sevinçten gözleri parıl parıl parlamıştı. Usulca yanına vardı. Hristos

İmeria'ya yalvaran ve sevecen gözlerle baktı ve kısık sesle, “e gomari luluvi'm, bir tanem, hadi kaçalım. Bundan daha iyi bir zaman bulamayız. Ya şimdi benimle kaç ya da al baltanı vur kafama” de-yip İmeria'nın gözlerinin içine bakakaldı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra İmeria, “hadi daha ne bekliyoruz, kaçalım ve bir daha asla ayrı kalmayalım” dedi. Arkadaşları, hadi hadi gidin, der gibi ellerini salladılar.

İmeria'yla Hristos Efendi Ormiyaların yolunu tuttular. Gün akşama devrolmak üzereydi ve güneş Gancilopotamo'dan batmak üzereydi. Ocena'da o gece herkes İmeria ve Hristos'u konuşuyordu. Kimisi sevinçle kimisi öfkeyle... Çünkü İmeria'yı seven onlarca genç yürek vardı.

Ocena'da Solaklı deresinin melodileri ve ormandaki kuş sesleri insanı çıldırtan cinstendir. İmeria ve Hristos Efendi için kar, boran, güneş hiç fark etmez. Onlar Ocena'ya da âşıktılar ve her mevsimini çok seviyorlardı. Karların erimesiyle Hristos efendiye gurbet yolu göründü. Bavulunu hazırlayıp doğuya doğru yola koyuldu. Bu ayrılık İmeria ve Hristos için ölümle eş anlamlıydı. Artık her ikisi de yaşayan birer ölüydüler. Hristos efendi gurbette günleri ah ile vah içinde geçer. Ocena'nın dağları kara kâbus gibi çöker İmeria'nın üzerine. Artık İmeria'ya gün yüzü haram olur. Başta kaynanası olmak üzere onu çekemeyen ne kadar insan varsa hepsi birlik olup İmeria'nın adını çıkarırlar. Hem de babası yaşında olan komşuları Hadrius'la.

İmeria'nın güneşi çoktan Gancilopotomo'nun üzerinden ve Mador dağının ardından yitip gitmiştir. İmeria'nın son bir arzusu kalır, o da dünya gözüyle bir kez olsun Hristos'u görmektir. İmeria artık sokağa da çıkmaz. Saatlerce odasında oturup ağlardı. Yemekten ve içmekten kesilmişti. Bir tek umudu vardı, o da Hristos'un dönüşüydü. Ancak,

o, ona yaşam ışığı olabilirdi.

Kaynanası cadı kazanında İmeria için artık sonsuz karanlığı kaynatıyordu. Kazanda kaynatıldığı şerbetten bir kupa hazırlayıp, "al kızım bu sana iyi gelir, iç rahatlırsın" deyip kupayı odasında bırakıp çıktı. İmeria'nın içi yanıyordu. Kaynanasının verdiği hiçbir şeyi yemek, içmek istemezdi ama artık daha fazla dayanamadı ve Hristos'u düşünerek kupada ki şerbeti içti.

Pencereden Gastro dağına doğru bakmaya başladı ve yavaş yavaş Uranos'un bulanıklaştığını fark etti. Tatlı bir uyku çöktü bedenine ve son gördüğü Gastro dağı dimdik ayakta duruyordu İmeriya derin ve sonsuz uykuya daldığında. Kaynanası birkaç saat sonra odasına gidip kontrol etti ve öldüğüne emin olduktan sonra ağlaya sızlaya, "gelinim İmeria öldü" deyip feryat figan ağladı. İmeria'yı yağmurlu bir günde toprağa gömdüler. Ocena'dan gün güzeli İmeria gelip geçmişti.

Hristos üç ay sonra çıkıp geldi. Hiçbir yerde eğlenmeden doğru eve gitti. İmeria'ya ortalıkta yoktu. Korkarak anasına sordu. Anası ağlamaklı bir ses tonuyla, "oğlum, İmeria öldü" dedi. Hristos bu acılı haberle yıkıldı. Kendine gelir gelmez İmeria'nın mezarının nerede olduğunu sordu. Eline bir kazma ve kürek alarak mezara doğru yola çıktı. İmeria'nın mezarını kazmaya başladı. Anası ve bütün mahalleli başına toplandı. Yalvardılar, "yapma oğlum, ne yapıyorsun, günahıdır," deseler de Hristo hiç kimseyi dinlemedi ve mezarı kazmaya devam etti.

Mezar tahtalarını açtığında, İmeria'yı oturur ve gözleri açık vaziyette buldu. Mezarın etrafındakiler hayretler içinde kaldı. İmeria'yı kalkmış oturur durumda gören kaynana fenalık geçirdi ve orada son nefesini verdi. İmeria mezara konulduktan sonra zehir etkisini kaybetmiş ve kendine gelmişti.

Parmaklarıyla toprağı eşelemeye çalışmış Elleri ve kefeni kan içinde kalmıştı.

Hristos yıkılmış bir halde İmeria'yi kucağına alıp eve getirdi. Dügünde giydiğı kıyafetini giydirdi ve onu yeni bir mezara gömdü. Günlerce mezarı başında ağlayarak nöbet tuttu. Ayağı kalktı ve anasının mezarına ve Ocena'nın tüten bacalarına baktı. Ve Uranos'a bakıp Gastro dağına doğru çekip gitti.

Bir daha Hristo efendiyi ne gören ne de duyan olmuştu.

Hristo sevdasını yüreğine gömüp gitmişti.

Önsöz Dergisi, 29.Sayı

NEWROZ ŞİMİM

Fırtınalı bir gündü, olağanüstü bir şekilde kar yağmaya ve rüzgâr esmeye devam ediyordu. Süphan Dağı ve eteklerini soğuk hava dalgalarıyla adeta donduruyordu.

Baziyan Köyü ve etrafı yavaş yavaş yağan karlarla beyazlaşmaya başlamıştı ve yağın karlar üst üste birikmeye başladılar. Tüten köy evlerinin bacaları uransa doğru dumanlarını salıyorlardı. Dışarıda köpek ulumaları yırtıyordu karanlığın içindeki sessizliği birbirlerine karışarak.

Artin efendi ocağın karşısına oturmuş közleri karıştırıp, sanki uzaklarda bir yerlerde bir şeyleri düşünüyor ve dalgın dalgın pencereden dışarıyı izliyordu. Artin efendi yeleğinin cebinden tütün tabakasını çıkarıp tütün sardı ve ocağın içindeki közlerden yakıp efkârli bir halde tütürmeye başladı. Azniv hanım da mutfakta yemek pişirmekteydi neşeli şarkılar eşliğinde.

Yağın karlar altında evine doğru arkadaşıyla birlikte yürümekte olan Newroz Şimim yol ayrımında arkadaşı Sarkis'le vedalaşıp evine doğru hızlı adımlarla yürüyüp gitti. Newroz Şimim önce annesinin yanına mutfığa girdi, annesini öpücüklerle boğduktan sonra, babasının yanına gitti. Babasını biraz üzgün ve durgun gören Newroz Şimim babasının bu durumuna bir anlam veremedi.

-Babacığım neyin var? Pontos'ta gemilerin mi battı? diye takıldı. Dalgınlığından kurtulup kendine gelen Artin Efendi çok sevdiği oğlu Newroz Şimim'e dönerek,

-Evet, Pontos'ta gemilerim batmadı, ama Tendürek Dağı'nda geyiklerim kaldı.

-Babacığım, senin derdin geyikler olsun, gider avlarız.

-Evet, mutlaka gider avlarız ama çok fırtına var, ama Tendürek Dağı beni yanıltmazsa yarın hava iyi olacak, ne dersin Newroz Şimim?

-Babacığım sen öyle diyorsan öyledir. Yarın kalkar ailecek gideriz, yoksa başka türlü buraların kışı çekilmez.

Artin efendide başını olur anlamında salladı ve Newroz Şimim de ellerini ocağın içindeki közlere karşı ısıtıp ovuşturmaya başladı. Sessizlik evin içine işlemeye başladı, ocağın içindeki ateşin çıkardığı seslerden başka ses duyulmuyordu.

Akşam kendini iyicene hissettirmeye başlamıştı, artık candan dışarıyı seçilemiyordu. Artin efendi Newroz Şimim'e dönerek "Ağabeyin Rober nerede kaldı?" diye sordu. Newroz Şimim de "Neredeyse gelir babacığım, merak etme sen." deyip ocağın karşısında oturduğu iskemleden kalkıp mutfağa annesinin yanına gitti.

Yaklaşık sekiz on dakika sonra Rober de geldi. Azvin hanım hazırlamış olduğu yemekleri Newroz Şimim'in de yardımıyla ocağın karşısında yer sofrası üzerine koydular ve hep birlikte yemekleri yemeye başladılar. Yemekten sonra bütün aile hep birlikte ocağın etrafında toplanıp sohbet ettiler ve gecenin ilerleyen saatlerine doğru bu hararetili sohbet devam etti ve kar yağışı da hafiften etkisini kaybetmeye başladı ve ay batıya doğru kayık bir şekilde hafif parıldıyordu baktığında candan dışarıya Artin efendi.

-Artık yatalım. Anlaşılan Süphan dağı beni şaşırtmayacak ve yarın hava güzel olacak, hep birlikte konuştuğumuz gibi ava çıkarız.

Herkes yatağına yattı. Sabah güneşli bir gün ile güne uyandılar. Newroz Şimim babasına "Günaydın." dedikten sonra,

-Bugün tam av havası var, ne dersin babacığım?

Artin efendi, önce doğuya sonra batıya baktıktan sonra;

-Evet Newroz Şimim oğlum, bugün gidebiliriz, annene söyle öğle yemeği için etli bulgur pilavı pişirsin, yedikten sonra hep birlikte girer yola gideriz. Newroz Şimim'in yüzü gülümsedi ve hemen soluğu annesinin yanında aldı.

Azvin hanım etli bulgur pilavını büyük kazanda pişirdi yanında da yayla çorbası kaynatı. Öğle yemeğini hep birlikte yedikten sonra av malzemelerini hazırlayıp yanlarına aldılar ve Süphan Dağı'nın yolunu tuttular.

Süphan Dağı'nın ormanlık alanlarında ve sarp patika yollardan ilerliyorlardı. Uzaktan bir hışırtı sesi duyuldu, nedir ne değildir diye etrafa bakınmadan daha büyük bir domuz sürüsü hızla aralarından dalıp geçti. Artin efendi neye uğradıklarını anlayabilmiş görünmüyordu. O bu dağları elinin içi gibi bilirdi ancak bu yaşananlara bir anlam veremiyordu. Kendini toparladıktan sonra aile fertlerine bakındı.

-Nasılsınız? Herkes iyi mi?

Diye sordu herkes şaşkın bir haldeydi ama hemen kendilerini toparladılar ve "Evet, iyiyiz." dediler.

Artin efendi,

-Tanrıya şükürler olsun ki ucuz atlattık.

Newroz Şimim babasına dönüp;

-Babacığım bunlar domuz sürüsü müydü?

–Evet oğlum, yükseklerde çok kar yağdığı için aşağılara indiler, şimdi hadi bakalım yola devam edelim.

Yola koyuldular. Biraz ilerledikten sonra düz bir yere vardılar ve Artin efendi “Burada biraz mola verelim.” dedi. Tütün tabakasını çıkarıp bir tütün sardı ve yaktı dumanını geyikleri düşünerek ormanın içine büyük bir keyifle tüttürüyordu. Artin efendi sigarasını tüttürürken Newroz Şimim, ağabeyi Sarkis ve en küçük kardeşleri Maria ve anneleri Azniv yola devam ettiler. Onlar yavaş yavaş ilerlerlerken Artin efendi de sigarasını bitirmiş onların peşlerinden gitmeye başlamış.

Artin efendi ilerlerken yolun üzerinde bulgur taneleri gözüne çarptı ve merak etti ve baktı, önce bir anlam veremedi daha sonra öğle yemeğinde bulgur pilavı yediklerini hatırladı ve büyük bir telaşla hemen hızlı adımlarla ailesine yetişti ve yüzü solmuş titrek bir sesle “Durun!” dedi.

–Hele bir üzerlerinizi kontrol edin bakalım herhangi bir yarası olan var mı?

Herkes üzerine baktı Azniv hanımda bir şey yoktu. Sarkis’te de bir şey çıkmadı. Maria da iyiydi. Newroz Şimim önce sağına soluna bakındı, bir şey göremedi, sonra kazağını kaldırıp iç organlarını görünce dehşete kapılarak ve daracık olan patika yoldan ayağı kayarak büyük bir uçurumdan aşağıya karlar üzerinden yuvarlanmaya başladı. Annesi, babası, ağabeyi ve kız kardeşinin şaşkın bakışları altında kayıp gitmişti Newroz Şimim. Yetmiş-seksen metre yuvarlandıktan sonra büyük bir kayalığın kenarında karlara saplanıp kaldı.

Artin efendi, eşi Azvin Hanım ve çocukları gözyaşlarına boğuldular. Çaresiz elleri kolları bağlı öylece uçurumdan aşağıda kayalığın ucunda karların içinde saplanıp kalan Newroz Şimim’e bakakaldılar. Maria ağabeyine olanca sesiyle ses-

leniyordu ancak herhangi bir cevap gelmiyordu. Artin efendi Maria'nın saçlarını okşadı ve çaresiz bir halde ailesine dönüp burada yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bu karlar erimeden Newroz Şimim oradan düşmez, beklemekten başka çaremiz yok deyip herkesi toplayıp Newroz Şimim'siz evin yolunu tuttular.

Yüreklerini Süphan dağının karlarına bırakarak evlerine vardılar. Herkesin kolu kanadı kırıktı. Kimsenin eli bir iş yapmaya varmıyordu, çaresiz anne yüreği yine elini işe attı ve mutfağa girdi, akşam yemeği için bir şeyler hazırladı, ancak sofraya ocağın önünde kuruldu ve kaldırıldı. O gece hiç bitmedi sanki. Gözlerine uyku girmedi. Daha önce Bazlıyan Köyü'nde böylesi bir akşam hiç yaşamamışlardı. Artin efendi ve oğlu Sarkis her gün gidip Newroz Şimim'in takılı kaldığı kayalığı kontrol ediyorlardı. Havaların soğumasıyla birlikte Newroz Şimim'in de kayalığa daha fazla yapışıp kaldığını anlıyordu Artin Efendi ve tam üç ay boyunca her gün ailesiyle birlikte Süphan Dağı'nın sarp patika yollarını aşındırıyorlardı.

Newrozun gelişiyile karlar erimeye başlamış ve Newroz Şimim de saplanmış olduğu karlardan kurtularak aşağıya kayıp düşmüştü. Artin efendi ve ailesi Newroz Şimim'in ölü bedenini sarp kayalıkların altındaki çayırılık araziden bir battaniyeye sardı. Artin Efendi derin acılar içinde oğlu Sarkis'le birlikte Newroz Şimim'i kucaklayıp ağaçlardan yapılma sedyenin üzerine koydular. Maria ağabeyine bakıyor ve sanki canlanmasını bekliyordu, yanaklarını okşayıp öpüyordu, gözyaşları sel gibi akıyordu yanaklarından. Bu arada da Bazlıyan köylüleri onları yalnız bırakmadı ve sedye üzerinde yatan Newroz Şimim'i alıp evine kadar taşıdılar. Newroz Şimim'i Bazlıyan Köyü mezarlığında toprağa verdiler. Mezarının başucuna da bir haç, haç'ın da

yanına sarı gül diktiler.

Maria her gün ağabeyi Newroz Şimim'in mezarına gidip onunla konuşuyor ve babasının bir daha ava gitmediğini ve herhangi bir iş bile yapmadığını anlatıyordu.

O günden sonra Süphan Dağı'ndaki Newroz Şimim'in donup kaldığı kayalığa Newroz Şimim Kayalığı denilmeye başlandı. Herkes konuşuyordu Newroz Şimim'in acıklı hikâyesini. Bundan böyle Baziliyan Köyü'nde Newroz, Newroz Şimim'in doğum ve ölüm yıldönümü oldu.

Önsöz Dergisi, 38.Sayı

OLYMPOSLU BALIKÇI

İlkbaharın gelişiyle Likya bölgesi canlanır ve bütün bitkiler Apollon babanın ışıdığı ışığa doğru bakarlar. Bütün canlılar mutlu ve sevinçliler. Uranos'un masmavisi ve Poseydon'un hafif dalgalandırdığı renkten renge giren ama ille de beyaz görünen denizin ve dağlarındaki yemyeşil katran ve kızılçamlarına bakmak herkesi ama bakan herkesi fazlasıyla mutlu ediyor.

Tarihin henüz yazılmaya başlanmadığı dönemlerde bir gün Olympos'un denize en yakın duran ve bir kartal gibi bakan kayanın üzerinde oturup saatlerce denizi ve dağları seyreden Hristo Efendi, bunu her gün öğleden sonra mutlaka yapmış ve bundan büyük bir zevk almış.

Hristo Efendi küçük bir tekneyle birlikte balıkçılık yapardı. Evi de kilisenin güney yamacındaydı. Henüz eşi ve çocukları yoktu. Hristo Efendi yaklaşık yirmi beş yaşındayken, yine bir balıkçı kızı olan Eleni ile evlenmişti. Eleni dünyalar güzeli bir kadındı, onunla birlikte bütün Olympos'un ormanlarını gezmişti. Yine bir gün öğleden sonra Hristo Efendi eşi Eleni Hanımla birlikte ormanda yürüyüşe çıkmışlardı.

Eleni Hanım o gün her zamankinden daha mutluymuştu. Hristo Efendi'ye bugün mutlu bir haber vereceğini söylemiş, Hristo Efendi'yi de büyük bir heyecan sarmıştı. Acaba bana nasıl bir haber

verecek diye sabırsızlanıyordu. Olympos'un denizi gören dik kayalıklarına geldiklerinde, Eleni Hanım:

-Tamam burada duralım, şimdi sana mutlu haberi vereceğim.

Hristo Efendi kollarını her iki yana açıp tanrıların tanrısı baba Zeus'a yalvarıyordu; "Ne olur bu beklediğim haber olsun!". Eleni Hanım:

- Birkaç günden beri kendimde bir değişiklik hissediyorum; galiba bir bebeğimiz olacak.

Hristo Efendi Tanrı baba Zeus'a minnetle teşekkür edip Eleni Hanıma sarıldı ve kucaklayıp deli gibi dönmeye başladı. Eleni Hanım da "Yeter, Hristo Efendi! Düşüp yaralanacağız!" diyemeden Hristo Efendinin ayağı kaydı ve dik kayalardan aşağıya yuvarlanmaya başladılar. Bir süre yuvarlandıktan sonra Hristo efendi dik bir yamaçtaki bir ağaçta asılı kaldı. Sağına soluna bakındı Eleni Hanımı göremedi. Oradan yavaşça yukarıya tırmandı ve deli gibi kayanın dibine doğru yürüyüp gitti. Ancak aşağıda ne Eleni Hanım vardı ne de Eleni Hanımdan bir parça, bir iz... Yer yarılıp yerin dibine girmişti sanki.

Hristo Efendi deliye dönmüş, tekrar büyük kayalığın etrafında dolaşarak yukarıya çıktı; tekrar tekrar her tarafa baktı ama Eleni Hanımdan bir iz bulamadı. Bu aramalar günlerce, hatta aylarca devam etti. Artık herkes Hristo Efendinin akıl sağlığını kaybettiğini düşünüp ona acıyordu. Hristo Efendi, yemeden içmeden kesilmiş bir halde her gün Eleni Hanımı arayıp ağlamakla geçiriyordu. Uzun bir süre bu böyle devam etti. Daha sonraları yine balıkçılık yapmaya devam etti; ancak her öğleden sonra o kayalığa gidip oturmaktan asla vazgeçmedi.

Senelerce düşünüp duran Hristo Efendi sonunda daha büyük bir kayık yapıp çok daha uzak-

lara gitmeye karar verdi. Katran ağaçlarında hazırladığı kerestelerden iki yıl gibi bir süre içinde yeni kayığını nehrin sularına indirdi. Son bir kez daha baktı Olympos'un o muhteşem kayalığına ve gözleri dolu dolu kürek çekmeye başladı. Denizin sularına varınca güneşin ışığı Olympos'un üzerine hâkimiyetini kurmak üzereydi. Son kez baktı yaşlı gözlerle ve bağırarak; "Eleni, yüreğimin sancısı! Seni almaya mutlaka geleceğim!" dedi ve açık denize doğru günlerce ve hatta haftalarca kürek çekti. Bu yorucu yolculuktan sonra nihayet Girit'in Knossos limanına geldiğinde Heilos göğün perdesini yeni yeni açmaya başlamıştı. Girit uykusundan uyanmaya başlamış, tek tük bacalar tütüyordu. Sonbahar Girit'in üzerine çöreklenmiş, rengârenk yapmıştı her tarafı.

Hristo Efendi kayığını kenara yanaştırıp bir kayalığa bağladıktan sonra Knossos'taki balıkçı arkadaşlarını bulabilmek umuduyla balıkçı barınaklarına doğru ilerlemeye başladı. Bacası tüten barınakların önünde ona bakan birini fark etti ve ona doğru yürümeye devam etti. Biraz daha yaklaştıktan sonra "Hristo Efendi, sen misin?" diye seslenen Antonis Efendi'nin yanına varınca "Evet, Antonis Efendi; benim!" dedi. Hasretle sarıldılar ve Antonis Efendi'nin barınağına girdiler.

Hristo Efendi başından geçenleri soluklanmadan anlatmıştı Antonis Efendiye. Antonis Efendi de çok üzülmüştü Eleni Hanımın durumuna.

Hristo Efendi uzun yıllar Girit'te balıkçılık yaparak yaşadı. Daha sonraki yıllarda Gurnia'da genişçe bir arazi aldı ve bir ev yaptırdı. Bahçesinde zeytin ağaçları ve her türden meyve ağacı dikmişti ve her gün avlusunda oturup denize bakardı.

İlkbaharın ilk günleriydi; Girit'tin her yanı yeşilliklerle ve rengârenk çiçeklerle doluydu. Heilos henüz uykusundayken, Hristo Efendi çoktan kü-

reklere sarılmıştı dört elle ve kürekleri Olympos'un sahiline doğru çekiyordu. Olympos'un sahiline geldiğinde ilk baktığı yer Eleni Hanımı kaybettiği o heybetli kayaydı. Saatlerce baktı, sonra gözlerini ovdu bir daha baktı. Kendi kendine konuştu; "Hayır hayır, yanlış görmüyorum. İşte orada bir oyuk var!" deyip olanca gücüyle küreklerle sarıldı ve bir solukta kendini nehrin kenarında buldu. Hemen hiç vakit kaybetmeden kayalığın üzerine çıktı. Denizden gördüğü o oyuğa doğru büyük bir heyecanla indi ve Eleni'nin kurumuş bedenini orada buldu. Hristo Efendi ellerini masmavi Uranos'a kaldırıp Olympos'taki tanrıların tanrısı Ulu Zeus'a ve Tanrıça Ahtene'ye teşekkür etti. Eleni'nin kurumuş bedenini kucağına alıp yukarıya çıktı. Ağlayan yaşlı gözleriyle "İşte sana söz verdiğim gibi geldim." dedi ve kollarına alıp Eleni'yi kilisenin batısına doğru gitti. Eleni Hanımı oyduğu büyükçe bir kayalığın içine gömdü. Gün sabah olup her yer aydınlanınca Hristo Efendi yine kürekleri Girit'te doğru çekmeye başladı. Ve bir daha Olympos'a dönmedi.

KİTRİNOXİFİNİ

Sabahın ilk ışıkları pencerenin ve perdenin kenarından içeri süzülüyordu.

Çürümüş pervazın kenarları ufalanıp dökülüyordu. Güneşin ışıkları, tahta döşemenin üstüne demir atmış eski kilim motiferinin üstüne ışığını saçıyordu. Güneş ışığının odanın içine vurmasıyla, odanın içinde bulunan tozlar dümdüz kızılımsı şeritler çiziyordu.

Kilim kaderine razı, öyle sade bakışlarla, çürük pervazlara ve odanın boyasız duvarlarına bakarak bütün gününü geçiriyordu. Kız çocuğu, yatağının kenarında, uyanmış, bir sağa bir sola dönüp duruyordu.

Artık gün aydınlandı, dağ yamaçlarında küme küme fundalıklar dağın eteklerini kuşatmışlardı. Yeşil bir örtü gibi örtmüşlerdi Ocena'nın etrafını. Çalan güneş fundalıkların yapraklarını ve aralarında kalan çiçekleri daha bir parlatıyordu. Dirilip şaha kalkacakmış gibi görünüyorlardı.

Gökyüzünün altında ne çok şey var bir arada yaşamaya çalışsan! Temiz havayı soluyup daha yükseklere çıkmak ister her insan buralarda. Dağın yamaçlarına doğru bakmak, hafif ürpertiyle özlemek, karşı dağları düşünüp yayla da olmayı istemek... Hele o gür çam ormanlarının ve gomarların yoğunlukta oldukları yerleri aşmak var ya korkmadan tek başına... O kocaman gürgen

ağaçlarının dalları sanki yoldan geçeni alıp sırlara gömecek gibi heybetliler. Rüzgârın esmesiyle dalların sallanması, yaprakların hışırdayan seslerini dinlemek, ormanın derinliklerinde kaybolup gitmek gibi bir şey oluyor. İnsanın aklını başından alıyor. Gomarların içinden geçip, dağın yamaçlarına doğru yavaş adımlarla ilerlerken, çam ağaçlarının esen rüzgârla beraber yavaşça sallanmalarıyla, gecedен kalan ayazlarını, şap şıp diye, güneşin sıcaklığıyla birlikte, yerlere dökmeye başlamışlar. Ve kuşluk vaktine kadar devam eder bu durum... Rüzgâr susup, güneş tam tepeden vurunca, çam ağaçlarının şap şıp sesleri kesilir, hafifçe birbirlerine el şakaları yaparlar ve diplerindeki gomarlarla alay edercesine, sanki yıkılıp ezeceklermiş gibi, çam ağaçlarının gövdeleri dimdik başları göğe doğru yükseliyorlardı. Güneşe ulaşip yeşile boyamak istiyorlar sanki.

Solaklı deresinden giren duman Ocena'yı duman altı ediyor ve çam ağaçları gomarları tamamen örtmüş durumdalar. Rüzgâr canlanmaya başlamış ve gittikçe hızını artırıyor. Bulutları delen güneş, yer yer çalıyordu çam ağaçlarının, gomarların ve toprak parçalarının üzerlerine.

Güneş alan çam ağaçları, yoğun duman tabakasını delip masmavi Uranos'a ulaşmak için büyük çaba göstermektedirler. Büyük bir hışımla sallanarak, çam ağaçları birbirlerine dallarını çarpmak suretiyle rüzgârın sesine yeni melodilerle eşlik ediyorlar.

Kitrinokifini üzerinde yaşamakta olduğu toprağın kokusunu duyumsuyor, toprak buram buram kokuyor. Gomarların ve xifinlerin o baş döndüren kokusunu ve çam ağaçlarının o güzelim yeşil kokusunu içine çekiyor.

Ocena'da yaz başının gelmesiyle hayat canlanır, toprak altında yabancı otlar nasıl da filizlenme-

ye başladılar. Toprak uyanmıştı, tarlalar belleniş tohum atılmış ve çatlamış, toprakta boy vermeye başlamıştı. Toprak altından çıkan her şey güneşe doğru açıyor gözlerini, sanki her şey güneşe ulaşmak istiyor.

Bütün bunların nasıl olduğunu hiç merak etmeden güzelliklerini yaşıyordu Kitri-noxifini. Sevincini taşıyordu minik elleriyle yüreğinin derinliklerine. Yüreği küçüktü fakat çok şey sığdırıyordu, çevresine hep o mutlu pencereden gülümseyerek bakıyordu. Sonra göğsü bir inip bir kalkıyordu. Ölüm başucunda hain bir pusu kurup bekliyordu, ağlamaklı bakışlar arasında çam ormanlarında olurdu, duman biraz daha yukarı çekilmiş, yaylalardaki çimenleri adeta yalarcasına sinmişti aralarına, ağaçlar yavaşça sallanıyor, yemyeşil gomarlar da geçit vermiyordu.

İnatla üzerlerine basıp bir başka dala basarak ilerliyordu. Üzerine bastığı gomar dallarından başka bir gomar dalına basmasıyla, gomar dalları büyük bir hırsla tekrar Uranos'a doğru yükseliyordu, sanki geçene yetişip durduracakmış gibi aceleci davranıyorlardı.

Bastığı gomar dallarına, yapraklarından yere doğru taze çiseler akıyordu. Kırılan gomar dalları, bir daha gri bulutları delip masmavi Uranos'un yıldızlı gecelerine bakamayacaklar. Kırılan dallar artık kuruyup sararacak ve toprakla bütünleşip diğer bitkilere besin olacaklardı ve belki de başka bir dal olarak yeşerecekler ve tekrar delecekler gri dumanı Uranos'un maviliklerine doğru. Kitri-noxifini'nin göğsü inip kalkıyordu, ateşi de gittikçe yükseliyor ve ölüm döşeğinde öyle biçare bakıyor etrafındakilere. Yapraklar sararıp solmuştu, Ocna'nın ormanları yer yer çıplaklaşmaya başladı, özellikle gürgen ağaçlarının buldukları yerler, rüzgârın esmesiyle yaprakları sarı ve kızılımsı

önce havada uçuşup sonra kocaman gövdelerinin dibine yığılıp düşüyorlardı.

Gürgen ağaçları çıplak fakat korkusuzdular. Ocena'ya doğru yol almak, güneşin solgun rengi çıplak dağların eteklerine çalarken, çam ağaçları her zaman oldukları gibi yemyeşildiler.

Gürgen ağaçları ve adını bilmediği daha nice ağaç, yapraklarını çoktan dökmüştü kara toprağın üzerine. Artık kışı karşılamaya hazırdılar. Solaklı deresi Gozna'ları yalayıp akıyor. Güzün gelmesiyle, rüzgâr hızını artırmış, yağmur da olanca hızıyla yağıyordu.

Yağmurlu bir sabahın ilk ışıklarıyla birlikte kapı hızla çalınıyor. Sonra Gozna'larda olunuyordu, ceviz ağaçlarının dibinde, Guvariga ile birlikte... Gozna'larda çırılçıplaktı tüm ağaçlar. Bazı elma ve armut ağaçları, dallarında tek tük meyveleriyle sımsıkı sarılmış, yaşama mücadelesi içindeydiler. İlerleyen zamanlarda havaların daha da soğumasıyla birlikte Gozna'lardan aşağıya yuvarlanıp dereliğe inmek zorunda kalırlardı. Yol kenarlarında ve kayalıklardaki bazı börtenler hala yeşilliklerini koruyorlardı. Gelmekte olan kara kış onları da dökecekti toprak ananın üzerine. Ceviz ağaçları, dallarında kalan tek tük yapraklarıyla rüzgâra karşı koyup adeta direniyorlardı.

Kitrinoxifini ise hala ateşler içinde yanmaktaydı ve etrafında olup bitenlere bir anlam veremiyordu. Kulaklarına belli belirsiz ağlamaklı sesler geliyordu ve yine göz kapakları kapanıyordu. Evin içine ateş düşmüştü, herkesin yüreği yanıyordu ve dualar okunuyordu ağlamaklı sesler arasında.

Kitrinoxifini yedi buçuk yaşındaydı ve okul için siyah önlük, beyaz yakalık ve çanta alınmıştı. Kitrinoxifini okuyup yazmayı, çizmeyi çok seviyordu. Okulların açılmasıyla birlikte Guvariga okula başlamış ve Kitrinoxifini'nin bir an önce iyileşip

gelmesini diliyordu. Okulun ilk günleri güzel geçiyordu, fakat ilerleyen zamanlarda hiç bilmedikleri bir dille ders görmeye başlamışlardı. Rumca konuşmaları yasaktı. Teneffüslerde de konuşmalarına izin yoktu. Teneffüslerde Rumca konuşanları yazıp öğretmene verirdi nöbetçi ve dayak atmak suretiyle cezalandırılırlardı.

Guvariga arkadaşının bir an önce iyileşmesini bütün kalbiyle istiyordu. Okulda kendi dillerinin yasaklanması onu çok üzüyor ve bundan Kitrinokifini'ye hiç bahsetmiyordu. Sonbaharın Ocena'ya iyice yerleşmesinden sonra, yüksek dağların eteklerine doğru karlar inmeye başlamıştı. Kitrinokifini solgun bakışlarıyla Ocena'nın yeşilliklerine bakmaya devam ediyordu pencereden ve iyileşip okula gitmeyi hayal ediyordu. Solaklı vadisinden giren duman Ocena'nın tamamını kaplamış ve peşinden karlar yağmaya başlamıştı. Esen rüzgâr da susmuştu, Ocena'nın neredeyse tüm bacaları tütüyordu.

Kitrinokifini yağın karları seyrederken, akşamüzeri çok sevdiği arkadaşı Guvariga ziyaretine gelmiş, ona, okulda neler yaptıklarını anlatmıştı. Çok seviyordu onu dinlemeyi. Kitrinokifini yağın karlara bakakalmıştı, Guvariga ona okulda yaşadıklarını büyük bir heyecanla anlatıyordu. Ve sonunda okulda Rumca konuşmalarının yasak olduğunu anlatmaya karar verdi. Ancak Kitrinokifini bunu öğrenmeden masmavi gözleriyle yağın karlara bakmaya devam etti. Akşamın hüznü Ocena'nın üzerine çökmüş ve Solaklı ağlamaklı akıyordu.

HARPUTLU KİRKOR EFENDİ

Osmanlı tarih sahnesinden çekilmek üzereydi. Artık son zamanlarını yaşamaya çalışıyordu.

Osmanlı sağına soluna bakınarak tutunabileceği bir dal arıyordu ancak bu mümkün değildi, etraftakilerin amaçları çok başkaydı ve Osmanlı'nın çöküşü onların iştahını kabartıyordu.

Osmanlı sarayı Anadolu'nun üzerinde batmakta olan güneş gibi dünya gözüyle son kez bakıyordu nefes alıp verdiği Uranos'a, saltanatın kederli gözleri İngiliz gemisinden son kez bakakaldı suların ardındaki topraklara.

Anadolu toprakları yorgun ve bitkin bir haldeydi. Uranos'un altında nefes almaya çalışan insanların çok büyük bir bölümü gün yüzüne hasrettiler ve gece ile gündüzü ayıran sadece karanlığın sessiz çığılıydı ve hatta geceleri biraz daha rahat nefes alabiliyorlardı günün kâbusuna çökünce karanlığın silueti.

Anadolu toprakları artık hayaletten ibaretti, ölüm kol geziyordu ve korku beklemekteydi hem dağı hem de kapı eşiklerini.

Ölülerin ruhları sağa sola koşuşturanlarla birlikte bir o yana bir bu yana koşuşturmaktaydılar, kim ölü kim sağ bilen yoktu, sadece can telaş içinde yaşama tutunabilecek bir dal aranmaktaydı.

Kardeş düşünceler bir anda kesiliverdi bıçak sırtı gibi ve nice insanın düşleri yarıda kalmıştı yıllarca komşuluk ettiklerinin ellerinde, şimdi can pazarı ortalık, kimileri canlarını kurtarma telaşı içinde kimileri de mal kapma peşindeydi.

“Ah üç günlük dünya...” diye düşündü düşleri yitlik ihtiyar.

“Zaman, zaman her şeyin ilacı.” dedi öteki ihtiyar. “Belki her şeyi eskisi gibi düzeltir.”

Ve iki damla gözyaşı döktüler çığnenmiş topraklara.

Anadolu'nun kadim halklarından olan Rumlar ve Ermeniler yerlerinden sökülüp atılıyor ve büyük bir kıyımdan geçiriliyordu, geriye dönüp son kez yıllarca yaşadıkları evlerine bile bakmaya zamanları yoktu asker dipçiği altında yürütülen ayağı yalın, gözü yaşlı insanların. Nice zamanlar boyu yaşamışlardı bu topraklarda ve şimdi kanlarıyla suladıkları topraklara bir daha geriye dönüşü olmayan yolun yolcuları oldular.

Harput'ta devam eden Ermeni avı artık mahalle ve evleri tek tek aramaya kadar varmıştı. Bu vahşet devam ederken Alevi aileler birçok Ermeni çocuğunu alarak ölümden uzaklaştırıyorlardı. İnsan yüreği dayanamıyordu, zulüm sarmıştı yeri göğü, yine de bir umut deyip insanlar kendi canlarını da tehlikeye atarak insanlık görevlerini yerine getiriyorlardı.

İşte bu aramalar sırasında çalınan kapı ve kulaklara varan yürekler, korku içinde atan kalp durma noktasına geldi. Açılan kapıdan giren postal evin her tarafını tarumar ettikten sonra hiçbir şey bulamayınca da çeşitli tehditler savurduktan sonra tavanlara doğru rastgele birkaç el ateş ettikten sonra çıkıp gitmişlerdi.

Ev halkı askerler gittikten sonra tavanlara büyük bir korku ve heyecanla koştular ve Hasan

bebeği aldılar. Hasan bebek tavana açılan ateş sonucu yaralanmıştı ancak aile tarafından önlem olsun diye ağzı bir yazmayla bağlı olduğu için sesi çıkmadı ve mutlak ölümden kıl payı kurtulmuştu. Hasan bebeği evde kendi imkânlarıyla iyileştirdiler ve büyüttüler.

Hasan bebek artık delikanlı olmuştu. Hane halkını yine büyük bir telaş sarmıştı, Hasan'ın askere çağırılma yaşı gelmişti. Bunun üzerine aile bireyleri toplanıp konuşup ne yapacaklarına karar vermişlerdi.

“Bu çocuğu askere gönderirsek sağ gelmez, bunun için artık Hasan'la açık açık konuşma zamanı geldi.” deyip Hasan'ı karşılına alıp “Bak oğlum, Meryem ananı ve babanı öldürdüklerinde sen iki buçuk yaşındaydın. Seni biz aldık sakladık ve oğlumuz gibi büyüttük. Gerçekten senin şu diğer çocuklarımdan hiçbir farkın yok, sen de benim oğlumsun ama artık koruyamayız seni, Ermeni bir ailenin çocuğusun ve şimdi askere gitme yaşındasın, seni askere gönderemeyiz çünkü seni yaşatacaklarını sanmıyoruz. Bu yaşa kadar büyüttük bundan sonra seni öldürmelerine izin veremeyiz. Biz aramızda düşündük taşındık ve bir miktar para topladık, sen en iyisi Avrupa'ya git.”

Hasan olanlara bir anlam veremez ve sessiz bir şekilde dinler, olanlara bir anlam veremediğini anlayan aile ona olan biteni anlatır ve Hasan “Sizler benim gerçek annem ve babamsınız, sizleri hiçbir zaman unutmayacağım, sizler nasıl uygun görüyorsanız öyle yapalım.” der ve birkaç gün sonra ailesinin verdiği parayla Fransa'ya gider. Kendisinden önce Anadolu'da yaşanan katliamlardan kaçıp kurtulan diğer Ermenilerle buluşur ve hatta bazı akrabalarını bile bulur.

Hasan artık Kırkor olur ve Fransa'da pazarlarda fıstık satarak geçimini sağlamaya çalışır.

Hemşerileri de ona sahip çıkar ve kısa sürede kendine düzen kurup zamanla bayağı zengin olur.

Bir süredir Fransa'da öğretim görevlisi olarak çalışan sosyal antropolog Dr. Atila Erdem'in Harputlu olduğunu duyan Kirkor Efendi kendisiyle görüşmek istediğini haber verir. Bir süre sonra her şeye rağmen gitmeye karar verir. (O dönemlerde Türk diplomatlarına karşı çeşitli saldırılar yapılmaktaydı.) Kirkor Efendi'nin evi iki katlıydı ve evinin avlusunda karşılaşmıştı konuğunu büyük bir sevecenlik ve nezaketle, sanki kırk yıllık akrabasını karşılıyordu, çünkü o onun memleketlisi ve onu kurtarıp yaşam hakkı verenlerin torunuydu. Konuğu Erdem Beyi evinin ikinci katında ağırladı.

Kirkor Efendi bütün hayat hikâyesini bir sohlukta anlatmış ve ondan sonra sık sık görüşmeye başlamışlardı.

Yine bir görüşmelerinde Anadolu'da yaşanan büyük felaketlerin esas sorumluları İngilizlerin olduğunu ve onların bu tür politikaları devam ettiği sürece de bu olayların yine zaman zaman dünyanın herhangi bir yerinde veya yine Anadolu'da devam edeceğini söylemişti. "Yoksa Anadolu halkları binlerce yıldan beri birlikte kardeşçe yaşadılar, kimsenin kimseden alıp veremediği bir şeyi yoktur." demiş ve uzaklara dalıp gitmişti bir an. Kirkor Efendi Paris'te okuyan Türk öğrencilere de maddi manevi katkılar sağlıyordu, Kirkor'un yüreğinde sadece insan vardı.

İzinli olarak Türkiye'ye gidecek olan Dr. Erdem Bey, gitmeden Kirkor Efendi'ye uğramıştı. Kirkor Efendi bu ziyaretten fazlasıyla memnun kalmıştı ve Dr. Erdem Bey'den ona bir avuç Harput toprağı ve Fahri Kaya'nın plağını getirmesini istemişti. Dr. Erdem memnuniyetle istediklerini kendisine izin dönüşünde getirmişti.

Kirkor Efendi Anadolu toprağına hasret

gözlerini, Sen Nehri'nin kenarında ki bir bankta otururken, son kez Uranos'a başını çevirip, Harput'tan getirtmiş olduğu bir avuç toprağı başından aşağı dökerek, gözlerini sonsuz maviliğe yumdu ve yüreğine koyduğu bütün hasretleriyle göçüp gitti. Bize de bir avuç hikâyesini taşıdı uzun yılların ardından Dr. Atila Erdem.

Önsöz Dergisi, 42.Sayı

İZLER

RUHAN MAVRUK'UN ATİLA OĞUZ RÖPORTAJI

Mitolojik öğeleri iyi kullanan, halkların bin bir motifli kültürünü aydınlık bir görsellikle anlatan bir şairsiniz. Şiirleriniz hangi damarlardan beslendi? Özde ve biçimde neler yapmayı hedeflediniz?

Evet, mitolojik öğeleri sıklıkla şiirlerimde kullanıyorum ve bunlar şiirime belli bir görsellik kazandırıyor, bunların içerik, biçim ve özde ekinsel bir harmoni oluşturduklarını düşünüyorum. Bu öğelerle benim şiirlerimde ne yapmak istediğimin ipuçlarını okura yansıtacağını sanıyorum.

Şiirlerim geniş ve zengin bir coğrafyadan besleniyor, bu coğrafya Anadolu, Mezopotamya, Mısır uygarlığı ve Girit adasıdır. Girit adası dolaylı olarak Yunan uygarlığıdır. Girit ve Yunan uygarlığı üzerinde kafa karışıklığına meydan vermemek için kısa bir açıklama gereği duyuyorum. Yunan uygarlığı birçoğumuzun da bildiği gibi Mısır ve Mezopotamya, Anadolu ve özellikle Minos (Girit) uygarlığı üzerinde inşa edilmiştir. Tarihler boyu halklar birbirlerinden etkilenecek ve etkileyerek gelişmişlerdir, bunda bir sorun yok, benim bunu belirtmemdeki amacım ışığın ilk kaynağına dikkat çekmek ve mümkün olduğunca kullanmak.

Ben söylenceleri önemserim, çünkü onlar bize geçmiş halkların yaşam biçimlerini ve gele-

cekle ilgili düşüncelerini taşırlar. Bütün uygarlıkların dayandıkları güçlü söylenceleri vardır. Şiirlerimi mümkün olduğunca söylence tarihinin de öteleriyle ilişkilendirme çabası içindeyim. İnsanlığın ilk atası sayılan Habilis'lerle, günümüzden yaklaşık altı milyon yıl önce yaşama sevinci içinde olan bu insanımsıları da şiirin serüveni ve şiirin ilk insanların nefes alıp vermeleriyle hayat bulduğunu düşünüyorum.

Önce insan, bedeninde beden diliyle hayatı şekillendirmeyi başardı. Coğrafyanın doğal engelleriyle karşılaşan beden, çeşitli seslerle iletişim kurmaya başladı. Seslerin önemi artmaya ve zorunlu bir şekilde gelişmeye başladı. Doğa insanı yarattı. İnsan doğaya kafa tutmaya başladı. İsyen şiirleri, ateşliyordu insanın sıcak yüreğini, henüz bir adı yoktu. Her şey hayata biraz daha sağlam tutunmak adına yapılyordu.

Şiir yerkürenin üzerinde, coşkun bir nehir gibi akmaya devam ediyor. İnsan toplulukları gelişip serpiliyor ana karanın üzerinde. Farklı coğrafi koşullarda şiirler farklılıklar göstermeye başladı. Doğal olarak fiziksel farklılıklar ve farklı sesler başka renklere büründüler. Ama şiir fiziksel farklılık, ses ve renk dinlemiyor, coştukça coşuyor yer kürenin üzerinde insanlık hızla ilerlemeye devam ediyor.

Araziler ekinlerle dolup taşmaya başladı. Evcilleştirilen çeşitli hayvanlardan sürüler çoğaltıldı. Tarih sahnesinde tanrılar belirmeye başladı. Çoban tanrıları belki de insanlar için en önemli tanrılardı. İnsanlar bu kadarıyla yetinmeyip daha birçok tanrıyı da yarattılar. Yerkürenin üzerinde şiirin coşkun akışı hiç durmadan azgınlaşarak akmaya devam ediyor.

Çeperler çekildi, komşu kabileler düşman ilan edildi. Devlet doğdu nur topu gibi, maşallah

diyemediler tabi ki, henüz inşallah maşallah yoktu. Serpilip gelişmeye başladı birçok şeye sahip olma duygusu ve içinden bir canavar yarattı hala insanlığın başına bela olan. Şiir çeperlere sığmıyor ve bireylerin yüreklerine giriyor, aşk yükseliyor masmavi gökyüzüne doğru. Sevdalar boy atmaya başlıyor, bu arada devlet büyüdükçe büyüyor ve kendi çocuklarını yemeye başlıyor. Şiir keskinleşiyor, saflaşıyor insanlar, iki temel tarafa ayrılıyorlar. Şiir akıyor zulmün üstüne, sırça saraylarını dövüyor, fabrika bacalarında tütüyor, alanlarda haykırıyor. Tarlalarda ekinleşiyor başak başak bereketleniyor insan yüreği. Yarınlar önemseniyor, kavgası veriliyor, çoğalarak her an her zaman. Şiirin coşkun akışı bentlerini yıkıyor, çatallaşıyor, farklı kamplara bölünüyor. Kimi mevcut durumu koruma telaşında, kimileri de asil niyetlerini saklayarak aynı kanala su taşıma derdinde.

Onurlu insan yüreği de korkusuzca eşit ve özgür bir toplum yaratma ve yerkürenin üzerindeki sınırları yıkıp insana yaraşır bir dünya yaratmak için imgelerini seferber ediyorlar, nice baskı ve işkenceleri göze alarak, Ama durmadı nehrin coşkun akışı, her dönem artarak çoğalıyor.

Evet Anadolu'da yaşama savaşımı içinde olmak büyük bir zenginliktir. Bu zenginliği mümkün olduğunca şiirlerimde kullanmaya çalışıyorum. Ancak bu ekinsel zenginliği kullanırken, ötekini yaratmadan, mümkün olduğunca öz kültürlerin gelişimine katkı sunmak ve halkların kardeşliği ekseninde kaynaştırıcı ve geliştirici rol oynaması için çaba sarf ediyorum. Farklı etnik kökenlerden, farklı dinlerden ve mezheplerden insanların birlikte kendilerini öz kültürleriyle ifade edebilecekleri sınıfsal bir kültür zemini yaratmak. Ulusal büyüklükteki etnik grupları keskin hatlarla sınıf temeline çekmek yerine ulusal değerlerini uygar bir

çizgiye yükseltmelerine katkı sunulmalıdır. Ulusal süreç tamamlandıktan sonra, sınıfsal imgeler ağırlık kazanmalı diye düşünüyorum.

Öz ve biçimde neler yapmayı hedeflediniz?

Şiirde öz, şairin özüyle ve içerikle örtüşen tutarlı bir çizgide olmalı. Şiir şairin aynası olmalı, okur şiirle şairi özdeşleştirmelidir. Bu durum şairin şiirle ne yapmak istediği ve ne maksatla yazdığıyla alakalıdır. Eğer şair şiiriyle yeni bir dünyaya açılan bir yol çizmek istiyorsa şiirin özüne kesinlikle şairin dünya görüşü damgasını vurmali, yani şairin özü ve sözü bir olmalı, bunu sözü ve eylemi olarak da düşünebiliriz. Özde şiire sığınıp tarihi gerçeklerden kaçmak, olayları muğlaklaştırmak, öngörüğü törpülemek yerine, tam tersine şiirle mümkün olduğunca okuru estetize ederek çok bilgi taşımak gerekir, bu da şiirde güçlü bir öz gerektirir. Bu öz şairin kuşanmış olduğu felsefi ve kurmak istediği, kavgasını verdiği dünyasıdır diye düşünüyorum. Aksi takdirde şiire sığınıp sorumluluktan ve zorluklardan kaçmak olası bir durumdur. Ancak burada yanlış anlaşılmayayım, şiiri saf bilgilerle veya sav sözlerle üretme yanlış değilim. Mümkün olduğunca estetize edilmiş, sanat diliyle ve tabi ki imgelerle yazılmalı. Öz, biçimle ve içerikle paralel olarak, iç içe geçerek ilerlemeli. Şiirde biçim oluşturmak, var olan biçimleri harmanlayıp kendi biçimini yaratmak, sanırım her şairin yapmak istediğidir ancak bu o kadar kolay değil, mevcut biçimlerle başlayan şiir serüveni, şairin gelişimine bağlı, yavaş yavaş kendi biçimine doğru evrilmeye başlar. Bu yol şairin şiire biçtiği role göre önem kazanır, şair içeriğe ağırlık verirse biçimle fazla meşgul olmayabilir. Ancak şiir hangi kaygıyla yazılırsa yazılsın kendine özgü bir biçim

oluşturur. Biçimde şiirimin daha rahat anlaşılabilmesi ve anlam kaymalarını önlemek için nokta ve virgül işaretlerini kullanmaya dikkat ediyorum, kırık dizelerle şiirimi örmeye çalışıyorum. Ancak biçimde yaratmak istediğimi henüz yaratamadım. Varmak istediğim noktaysa, şiirde var olan bütün biçimlerden mümkün olduğunca sıyrılıp daha çok bir makale gibi ancak görsellikte ilk bakışta makaleden ayrılır nitelikte olmalı. Bunu şiir ve makale biçimlerinin harmanlanması olarak da düşünebiliriz. Kısacası şiirde görselliği biraz daha ön plana alma çabasıydım tabi ki bahsettiğim görsellik sinema benzer bir görsellik değil, ama bakıldığı ve okunduğunda okurun düşsel yolculuğunda bir sinema filmi veya bir tiyatro sahnesi resmedebilmeli.

Çoğu şair giderek apolitikleşiyor, emek-sermaye çelişkisi, halkların kimliği üzerindeki baskılar unutturulmaya çalışılıyor. Siz kalemi ve yüreği aynı safta duran genç bir şair olarak bu konuda neler söylemek istersiniz?

Bu sorunuza daha önce yayımlanan “Şiirin Tarihi Kökenlerine Dair” yazımdan kısa bir alıntı yaparak başlamak istiyorum. İnsan usunda şiir en eski estetik haz duyulan şeydir. Toplulukların ya da geniş anlamıyla halkların ilk yazınsal unsurlarında şiiri ayrı bir edebiyat türü olarak görmüyorsak, şiirin bütün edebi varlıkları kendi bünyesinde barındırdığındandır.

Şiiri hayatın merkezinden çıkarıp, özel amaçların merkezine koyanlar doğal olarak apolitikleşirler. Şiiri insan ve insanın içinde yaşamakta olduğu doğayla birlikte, insanın ve doğanın devinimini de dikkate alarak sentezlersek şiir ileri bir toplum yaratmada etkin rol oynar. Şiiri saf duygu ve kuru güzellik olarak ele alanlar siyasetten, ekonomiden,

tarihi geçmişten ve güncel olaylardan soyutlayarak şiir adına, halk adına sorumluluk almaktan, misyon üstlenmekten kaçınırlar.

Bu yıkıcı soruna, günümüzden yaklaşık olarak beş bin yıl önce Mezopotamya bölgesinde yaşamış olan Sümerli şair Ludingirra'nın şiire bakışıyla kısa ve net bir cevap alalım; "biz, şiiri bilgileri öğreten, onları kuşaktan kuşağa aktaran bir bağ olarak da görüyoruz". Beş bin yıl önce yükselen bu sese, bugün maalesef sizin de belirttiğiniz gibi birçok şair kulak vermiyor. Bu soruna yalnızca şairler üzerinden bakmamak lazım, bunun en güçlü ayağı sistemin kendisidir. Sistemin dayattığı yoz kültüre karşı felsefi ve ideolojik donanımları zayıf olan sanat üreticileri rahatlıkla popülist eğilimler içerisine girebilirler. Emperyalizm ve kapitalizmin, yoz ve yıkıcı kültürüne karşı, sağlam kalkanı ve kargısı olmayanlar onun tutsağı olmaktan kaçınmazlar. Emek-sermaye çelişkisi ekseninde, sınıfsal tavrı net olmayan şairler, tarihin karanlık arka sokaklarına savrulmaktan kurtulamazlar. Bu şairler doğal olarak kaçışın, teslimiyetin şiirlerini imgeye, estetiğe, neye sayarsanız sayın, sığınarak yaşamsal gerçeklerden koparlar. Oysa şair sorumluluklarını sonuna kadar savunan olmalıdır ve duruşu net olmalıdır.

Şiir nasıl girdi dünyanıza, niçin şiir?

Şiir hayatıma cezaevi döneminde girdi. Farklı fraksiyonlardan devrimci yoldaşlarla bir arada, kısmen komünal bir hayatın içinde yaşama sevinci içindeyken, çeşitli sosyal etkinlikler düzenledik, bu organizasyonları yapmak içinde bir kültür komisyonu oluşturduk, yoldaşlarımızın deyimiyle "kültürsüz kültür komisyonu", bu kültürsüz kültür komisyonu ile çeşitli skeçler ve felsefe çalışma-

ları yapıyorduk. Bu çalışmalardan hatırı sayılır bir zaman kalıyordu bize, bu zaman içerisinde şiir denemeleri yazmaya başladım, onları da arama adı altında yapılan talanda yitirmiştim. Ondan sonra tam dört yıl bir daha şiir denemeleri yazmamıştım. Niçin şiirse, belki de kendimi kolay ifade edebileceğimi düşünmüyordum ve şiir bir kez bulaşmıştı bir daha şiirsiz soluklanamaz oldum.

Bu dönem üzerinde çalıştığınız bir yapıt var mı? Anlatır mısınız?

Evet, üzerinde çalışmakta olduğum bir yapıt hatta birkaç yapıtım var. Öncelikle öykü denemelerimin olduğunu da söyleyeyim. Uzun süreden beri üzerinde çalışmakta olduğum bir tarihi anı roman denemem var. İçeriğinden kısaca bahsedeyim, insanlığın Doğu ve Güney Afrika'dan dünya üzerine yayılışını ve Anadolu üzerindeki uygarlıkları konu ediniyor. Bu romanın tarihi kısmını oluşturuyor. Anı bölümüyse umut yolculuğuna çıkan dört kafadarın Atina yolculuklarıdır. Edirne'nin Meriç ilçesinden Meriç nehrini botla geçip Yunanistan'ın sınır kasabası Sofi'ye varırlar, Sofi'de yakalanırlar ve üç gün gözaltında kaldıktan sonra tekrar gittikleri yoldan sınır dışı edilirler. Romanın örgüsü, umut yolcularının aralarında yaptıkları sohbetlerle tarihin derinliklerine doğru gidilir. Nihayetinde terk edilen Anadolu topraklarında binlerce yıl sonra son bulur yolculuk.

Bunun dışında, ben onları portre veya destanımsı, uzun soluklu şiirler olarak da adlandırıyorum, bunlardan kısaca bahsedecek olursam Şeyh Bedrettin'i ve kısmen dönemini kapsayan bir çalışma, yine aynı formatta işçi sınıfını anlatan bir çalışma, Diyarbakır merkezli Doğuyu anlatan bir çalışma ve sıradakilerde Mustafa Suphi, Mahir

Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Deniz Gezmiş, Erdal Eren, yine bu formatta çeşitli uygarlıklarında şiirlerini yazmayı planlıyorum.

Önsöz Dergisi 7.Sayı

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Hasan İzzettin Dinamo, küçük yaşta babasını Birinci Dünya Savaşında Kars'da kaybeder. Dinamo'nun çocukluğu, iki kız kardeşiyle birlikte öksüzler yurdunda geçer. Bu dönemleri Samsun, Beykoz, Halıcıoğlu, Bigados, Selimpaşa ve Amasya'da öksüzler yurdundaiken ilkokulu bitirir ve diplomasını alır. Ortaokula aynı kentte devam eder. Bir süre sanat okulunda okur, sonra orta-öğrenimini Sivas öğretmen okulunda 1931'de tamamlar.

Hasan İzzettin Dinamo, Goethe'nin Werther'ini ve Faust'unu okur, çok etkilenir. Ardından Shakespeare'nin Hamlet'ini tanır. Faruk Nafiz'in etkili aşk ve memleket şiirlerinden de etkilenir. Bu etki Dinamo'nun şiirinde derin izlekler yaratır o dönemde.

Hasan İzzettin Dinamo 1931 yılında öğretmen okulunu bitirdikten sonra Malatya ve Adıyaman'da iki yıl öğretmenlik yapar. Daha sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümüne girer. Burada öğrenciyken TCK'nın 142. maddesine aykırı bulunan Tren adlı şiiri nedeniyle dört yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Cezaevinden çıktıktan sonra 1939'da İstanbul'a gider ve oraya yerleşir.

Hayat denilen kavgaya gözlerini 1909'da Trabzon-Akçaabat'ın Ahanda köyünde açtığında

her şeyden habersiz ağlayarak ve gülerek başlar büyümeye. Ancak Dinamo daha küçük yaşta öksüz kalır ve yetimhanelerde büyür. Seksen yıllık onurlu yaşamına on bir şiir kitabı, yirmi altı roman ve üç anı kitabı sığdıran Dinamo, aydınlığa olan inancından hiç şüphe etmeden yaşama, tüm zorluklara, baskılara, işkencelere, mahpusluklara, sürgünlere direnmesini bilir ve bugün de aydınlatmaya devam eder. Bir kez daha bize göstermiş oldu, aydının söylemi ile eyleminin tutarlılığının önemini...

Dinamo, on yedi yıl yetimlik, elli dört yıllık yazın emekçiliği, dört yıl hapislik, yedi yıl sürgünlük ve iki yılda öğretmenlik sığdırdı bir soluk alıp verir gibi seksen yıllık hayatına. Bu araştırma sürecinde, Dinamo'nun irdelediğim şiir kitapları, Özgürlük Türküsü, Kavga Şiirleri, Karacaahmet Senfonisi, Tuyuğlar, Nazım'dan Meltemler oldu.

Dinamo ilk şiirini henüz on dört yaşındayken yazar. Bu ilk şiiri Mehmet Emin'i hatırlatan bir demirci şiiridir.

*"Vur demirci demirini boş durma
sen bugün de,
Ocağından dört bir yana
kılıcılar saçılın.
Şimdi yedek o pas tutan altın
örsün önünde.
Sana bolluk ve mutluluk
kapıları açılın."*

Hasan İzzettin Dinamo'nun ilk şiirleri, Rıza Tevfik, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Enis Behiç ve benzerlerinin izlerini taşır, daha sonra bu şairlerin yerini çok etkilediği Faruk Nafiz alır. Dinamo'nun ilk şiiri 1926 yılında Giresun'da yayımlanan İzler dergisinde yayınlanır.

*“Sevgilim, seninle bu ıssız yerde
Dilekler saçalım yıldızlara biz.
Aşkımız dolaşsın yine dillerde
Bu akşam koşalım yıldızlara biz”*

Hasan İzzettin Dinamo'nun Servet-i Fünun dergisinde 1928'de şiirleri yayımlanır. Bu şiirleri hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerdir. 1929 yılı Dinamo için bir dönüm yılı olur. O yıl Nazım Hikmet yurda gelir ve 835 Satır şiir kitabını yayımlar. Bu kitabı okuyan Dinamo bundan önceki bütün şiir denemelerini ve üstatlarını sessizce bir kenara atar ve Nazım'ın serbest şiir anlayışını benimseyerek şiirlerini örmeye başlar. Bu arada şiirlerini Nazım'a gönderir ve Nazım'dan övgü dolu sözler duyar ve daha bir sıkı sarılır şiire. Eski aşk şiirleri yerine artık Dinamo toplumcu gerçekçi konuları yazmaktadır, imgeleri sınıfa adım adım ilerlemektedir.

Hasan İzzettin Dinamo 1942 yılında gittiği askerliğini tam dokuz yılda tamamlar, bu dokuz yıl sürekli firar ve yakalanışlarla geçer. Askere alındığı yıl Yeni Edebiyat'ta yayımlanan şiirleri yüzünden sıkıyönetimce bir yıla mahkûm olur ve firar sebepleri de öldürüleceği tehditleri üzerine gelişir. DP döneminde iyice azgınlaşan faşist baskılar Dinamo'yu köşeye sıkıştırır. Dinamo takma adla fotoğrafçılık üzerine kitaplar yazar. 1956'da 6/7 Eylül olaylarının ardından diğer aydınlarla birlikte olayların sorumluları olarak tutuklanır, evi aranır ve birçok şiiri ve Vatan Şarkısı adlı roman ve birkaç çeviri kitabına el konulur ve bir daha geri verilmez. Bu tutukluluk hali altı ay devam eder. Dinamo Deniz Feneri'nden tam yirmi üç yıl sonra nice zorluklara katlanarak Karacaahmet Senfonisi'ni çıkarır. Bu kitaptaki şiirleri 1945 yılında yazdığı şiirlerden oluşur. Dinamo firaridir. Karacaahmet mezarlığında saklanmaktadır. Dinamo'nun

bütün yaşamı gibi ölümü de zor bir ayda olur ve 20 Haziran 1989'da güneşin sofrasında yerini alır.

HASAN İZZETTİN DİNAMO'NUN ESERLERİ ÜZERİNE KISA NOTLAR

İkinci Dünya Savaşından Edebiyat Anıları, Kitap DE Yayınevi tarafından 1984'te yayımlandı.

1939'da çıktığı cezaeviyle başlar Edebiyat Anıları, trende yanından hiç ayırmadığı bavulunu çaldırır ve İstanbul'a iki kanadı kırılmış bir kuş gibi gelir. Bütün yapıtlarını yitirmiş bir sanatçı ruh haliyle... İstanbul'da ablasından başka kimse si yoktur. Dinamo her şeye rağmen yine yüreğine umudu eker ve daha önceki söylemi ve eyleminin de kararlılığıyla, yitirdiklerinin daha iyilerini yazabileceğini düşünür. Dinamo'nun fişlenmiş biri olarak iş bulması bir hayli zor olur ve kız kardeşinin aylığıyla Beyoğlu'nda bir bekâr odasına yerleştirilir. Öğretmenlik hakkını da sonsuza kadar yitirir. Dinamo iş bulabilmek amacıyla Nurullah Ataç'a bir mektup yazar. Ataç'la Akşam gazetesinde buluşurlar. Hal-hatır safhasından sonra Ataç Nazım'ı sorar Dinamo'ya. Ataç'a Ankara mahpusunda birlikte yattığı Nazım'ı anlatır.

"Ataç'la birlikte, iş bulmak için Tan gazetesine gittik ve Ataç Zekeriya beyle tanıştırdı 'Nazım'ın arkadaşlarından Dinamo' diye. Nazım Hikmet'in arkadaşı deyimi anlaşılan adamın midesini bulandırmıştı. Nazım'ın arkadaşı olup da dışarda kalanlar var mı, hem de öyle yüklü cezalar almışlar ki oradan da çıkıp çıkmayacaklarını tanrı bilir."

Nazım'ın yediği yirmi sekiz yıl hapis cezası salt sol düşünceyi değil, varlığına güç inandığımız özgür düşünceyi kafasında taşıdığını sanan bütün yarı aydınları da ürkütmüş ve sindirmişti. Şimdi korku dağları bekliyordu. Mahmut Zekeriya, Na-

zım Hikmet'in arkadaşı olan birini işe alıp da başını belaya sokamazdı.

"Ataç, beni Büyükkada'daki yazlığına davet etmişti, davete kız kardeşimle birlikte katıldım. Adada bana el yazısıyla yazılmış bir şiir defteri verdi ve 'bak' dedi 'Orhan Veli'nin şiirleri. Onu son zamanlarda dergilerden tanırısın. Onu ünlü bir şair yapmaya karar verdim. Bu şiirleri hele bir gözden geçir. Düşünceni sonra bana söyle. Ben bu çocuğu çok beğeniyorum."

Dinamo şiirleri inceler; "karşımda şiirle oynayan bir genç şair buldum. Bunlar, küçük burjuva şairlerine özgü, şairanelikten uzak pasif gerçekçilik, mizah, alay havası içinde oynayan şeylerdi. Yeni bir şey söylemeye çalıştığı bir gerçektir fakat insanoğlunun yaşamakta olduğu çetin ve büyük yaşayışını bir yana bırakarak, onun kırıntı gibi küçümencik yanlarıyla oynuyordu." Dinamo şiirleri okuduktan sonra kara bir düşünceyle dalıp gitmişti denizin dalgaları arasına. "Bu şiirlerin güzel olduklarını nasıl söyleyebilirim? Beni boydan boya yere seren özgürlüksüz dünyadan hiçbir rüzgâr esmiyor hiçbir yaprak kıvıldamıyor bu şiirlerde."

Daha sonra yanına yaklaşır sorar Ataç, "nasıl buldun şiirleri" diye, "Üstat, mahpushaneden yeni çıkmış bir kişiye çok şey ifade etmiyor bu şiirler. Bunlar düpedüz küçük burjuva şiirleri." Ataç "şiirde sınıf mınif aramam" der ve tartışma uzar gider.

Ataç, Hasan İzzettin'in soyadını da değiştirmesini önerir. Nazi faşizminin küçük Avrupa devletlerini birer biblo dükkânı gibi ezip çiğnererek Sovyetler ülkesinin sınırlarına dayandığı günlerdir. Bu dönemde Dinamo yersiz yurtsuz, örgütsüz, bir başına dolaşmaktadır Gülhane'nin upuzun çınarları altında. Kitabın devamında dergi çalışmalarının yanında, yükselen faşizmin ayak sesleri

altında, onlar da, birer edebiyat şövalyesi olarak faşizme meydan okumaya hazırlanıyorlardı.

KARACAAHMET SENFONİSİ

Kitap Aralık 1976'da May yayınları tarafından yayımlandı. Bu kitaptaki şiirleri, azgınlaşan faşist baskıların yıldıramadığı şair Dinamo'nun Karacaahmet Mezarlığında saklanmak zorunda kaldığı dönemlerde yazdığı şiirlerdir. Mezarlıkta yatılır mı, orada şiirler yazılır mı, demeyin... Cevabını yine Dinamo'nun şiirinden alalım.

*“Sen nasıl seversin demişler hazreti Hitler’e?
Hasan-Hüseyin nasıl dert anlatsın yezitlere?
Baş vermek üzereyken zavallılık bir kez daha Kerbelâda
-Anlattığımız üzere balada-
Kırvermiş Pülümür zindanından kirişi.
Koskoca bir mapushane...*

...

*Anmuş Karacaahmet'in karanlık servistanını
Bir karagün dostunun evine dalarcasına dalmış
oraya
Yazmak üzere bu en kara günlerin destanını”*

Karacaahmet Senfonisi'ndeki şiirlerin çoğu karamsarlık üzerinedir, bunun da nedeni apaçıktır, azgınlaşan faşizm aydınlara göz açtırmaz. Dinamo, yine de şiirlerinden umudu eksik etmez ve bu umuda sığınarak tekrar yaşama sıkı sıkıya tutunur, Dinamo'nun dizelerine kulak verelim:

*“Ölüleri bırakıp Karacaahmet'de
Çıktım yeryüzüne
Basarak yüzlerce umudumun ölüsüne.
Dünya varmış be birader!
Doğrusu umutsuzda güzelmış dünya.*

*Umutsuzluk da nemene şey?
Umutsuzluk bile
Kolunda bir tatlı umutla gezer”*

Dinamo Karacaahmet Senfonisi’ndeki şiirlerini yoğun bir mezar kültürü ve doğaya olan sevgi imgeleriyle örmüş, son bir dörtlükle Karacaahmet Senfonisi’ne veda edelim:

*“Dikkat et, kalbindeki çarpıntı
Ölümsüzlükten başka nedir?
Sen ey aşk denen şurfıntı
Bil ki ölüm bir meyhanedir”*

NAZIM’DAN MELTEMLER

Mart 1989’da Gerçek Sanat Yayınlarınca yayımlandı. Dinamo şiire büyük emekler veren ve yaşadığı dönemi şiirlerinde imgeleyen bir şairdir. Taze bahar seli gibi yarınlara olan inancını hiç ek-sik etmez. Dinamo, oldukça yalın yazar ve hayatın gerçeklerinden asla kopmaz, küçük ayrıntıları da büyük olaylarla sentezler ve sürekli yumruğu sıkılı bir vaziyette bekler. Nazım’dan Meltemler, Dinamo’nun Rusya ziyaretinden sonra yoldaşı, kavga arkadaşı, üstadı Nazım’a duyduğu özlemle kaleme aldığı şiirlerden oluşmaktadır. Bu kitapta gerçek dostluğu, sevgiyi ve hiç çıkarsız, hesapsız sevmeyi bir insanı... memleket gibi, kavga gibi... Dinamo Nazım yoldaşın ölümünü kabullenmez, ancak mezarını ziyaret ettikten sonra şu dizelerle seslenir:

*“Yoksa o koskoca taşın altında
Gerçekten yatan sen misin Nazım?”*

Aynı dizelerin devamında ölümsüzlüğün bir anıtı olduğunu düşünür ve Nazım’ın asla ölmeyeceğine inanır.

*“Demek ölümsüzlüğünle
sığabildin o kara taşın altına?”*

Yine bu kitapta 6/7 Eylül olaylarını anlattığı
“6/7 Eylül Darağaçları” adlı şiirinde sistemin faşizan
yüzüne inen kara bir tokat gibidir imgeleri...

*“İşte zindandayım bir kez daha,
Aknoz, Bayar, Menderes ejderhalarının elinde,
Bugüne bugün
zulmetmek onların tekelinde”*

KAVGA ŞİİRLERİ

İkinci basımı Haziran 2000’de Yalçın yayın-
larınca yapıldı.

*“Yıl: 1976
Sevgili okuyucum benim,
Elindeki şiirler,
bilir misin kaç yangından arta kaldı?”*

Dönemler farklı olsa da, egemen sistem, her
dönem, aynı kanlı yüzüyle saldırır aydına, devrim-
ciye, yeni insana ve düşlerine. Günümüz F Tipi
zindanlarında acaba kaç hain pusudan geçiyor
düşleri tutsakların... Dinamo’nun şiirleri aslında
ülkemiz gerçeğini açığa vuruyor ve okuru, azgınla-
şan düşman karşısında uyarıyor:

*“Bütün düşünen yeryüzü şairleri,
Ülkelerinin rejimlerinden geçtiler ileri,
İmparatorlardan, krallardan, derebeylerden,
Sultanlardan daha ileri vardılar”*

Evet, insan toplum için çektiği acıların bedelini,
yine toplum adına, toplumun geleceğini yücel-

terek, tarihe hiçbir zaman silinmeyecek kızıl puntolarla bir not düşer ve bu notta yaşar kuşaklar boyu. Ancak egemenler tarihin arka sokaklarında fırlatılıp atılırlar, onları bir daha kimse anmaz, tarihin çöplüğünde çürür giderler. Dinamo “Kavga Şiirleri”nde adeta bugünü anlatmaktadır.

*“Belki kontrgerillanın
Mahzende göz çıkarıp kemik kırması.
Düşünmek,
insanoğlunun
sağır duvarlara karşı
pir aşkına haykırması”*

TUYUĞLAR

Ekim 1990 Gerçek Sanat Yayınlarından çıktı.

Tuyuğlar Dinamo'nun ölümünden önce yazdığı son şiirleridir. Bu şiirler dörtlükler halinde yazılmış, yaşının ülkemiz koşullarına göre bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen Dinamo'nun sesi yine korkusuzdur.

*“Toplamayı, çarpmayı, bölmeyi öğrendik,
Demegokları dinleyerek gülmeyi öğrendik.
Ekmeğimizin hırsızlarıyla vuruştukça
Kahramanca gülerek ölmeyi öğrendik”*

Dinamo, dörtlüklerini örerken, insanlığın insanımsı dönemleriyle ilişkilendirip geleceğe aydınlık bir yol çizer.

*“Homo sapiensin etinde bulduk büyük tehlikeyi
Biledi baltasını korkunçlaştı iyiden iyi.
Bil, insan içindi en keskin baltalar
Yenmemek için öğrendik insan yemeyi!”*

Dinamo dörtlük yazar da Nazım'ı yazmaz mı?

*"İşçi davası dedim Nazım'ı düşündüm,
Ekmek kavgası dedim Nazım'ı düşündüm.
ürükledi ötelere düşler düşleri
Cennet sofrası dedim Nazım'ı düşündüm."*

Dinamo'yu sınırlarla sınırlamak ne mümkün...

*"İtalyan yarım adası o eski çizme
Bugün unutup Spartaküs'ü yurt oldu faşizme,
Müziğin, şiirin, resimin, heykelin kızları
Saklanarak arkada diyordu: canını üzme!"*

Dinamo'nun çok yönlülüğü, sanatına büyük bir zenginlik olarak yansır, şiirlerinde bu yoğunluğu görmek mümkün. Yine Romanları, Anıları oldukça zengin içeriklidir. Yaşamın gerçekleriyle ve birebir yaşadıklarıyla örülüdür Dinamo'nun sanat duvarı.

Dinamo şiirlerini oldukça yalın ve anlaşılır yazar, antik mitolojiyi serper dizelerine ve ayrıksı durmaz, tuvaldeki resmi tamamlayan renk olur. Dinamo'nun şiirlerinde pastoral renkler ağırlıklı bir yere sahiptir, doğasıyla, insanını ve gerçeklerini oldukça iyi sentezler. Dinamo'nun duruşu nettir ve taviz vermez. Şiirleri de taraftır, uğruna hapisler, sürgünler, açlıklar yaşadığı düşüncelerinin eylemiyle söylemi birbirleriyle çelişmez, her ikisi de yağmaya, talana, faşizme karşı ayaklanır.

Dinamo'nun irdelediğim son kitabı Özgürlük Türküsü'nden bir şiirle veda edelim:

“Ben şair olmuşsam özgürlük
Yalansız riyasız söylüyorum
Senin aşkından olmuşum
Ben bacak kadar çocukluğumdan beri
Hep sensizliğin yarattığı
Dayanılmaz serüvenlerin
O korkunç ağusuyla dolmuşum
En son türkümde seni söyleyeceğim.
Bir emperyalist tankı altında
Şair yüreğim ezilirken
Ya da dünyanın en güzel sabahında
Bir duvar dibinde kursuna dizilirken
Varsın ondan sonra tonton şairler
Çember çevire dursun asfaltında şehrin
Varsın küçümencik aydınlar
Cennet bahçesinde dondurma yesin”

Sanırım bu şiir günümüzü ve Dinamo’yu çok iyi anlatmaktadır. Acılar içindeki gülüşünü, gülüşümüze katıyoruz ve sevgi, saygıyla anıyoruz.

Bana arşivini hiç hesapsız, sonuna kadar açan ve paylaşan H.Hüseyin Yalvaç’a sonsuz teşekkürler.

Önsöz Dergisi, 8.Sayı

TRAJİK ÖLÜMDE ÇOĞALAN İMGE: ATILLA JOZSEF

Kilometrelerce uzaklıklara yol alan kara tren, dağları delip, ovaları yutup, uzakları yakın eden tren, insan hayatına ne kadar da kolaylıklar getirdi. Ancak Attila Jozsef son nefesini verdiği anda tren uzaklaşıp gitmişti ve ölümünü köyün delisi haber vermişti. Tren rayları suskundur, vagonlar üzgün, ne de olsa ölen dünyanın sayılı şairlerinden biri olacaktı, ölen köyün delisi de olsaydı, yine de raylar, vagonlar aynı üzüntüyü yaşarlardı.

Attila Jozsef, 1905'de Budapeşte'de doğdu. Onun yaşam öyküsü, bana, 1940 kuşağı şair ve yazarı Hasan İzzettin Dinamo'yu hatırlatıyor. İki şairin de hayatı açlık, yoksulluk ve derin sefaletle başlar ve her iki şair de öksüzler yurdundan hayata tutunmaya çalışır. Attila Jozsef'in babası göçmen olarak Amerika'ya gider ve bir daha geri gelmez. Annesinin artan hastalığı nedeniyle öksüzler yurduna verilir. Koruyucu aileye verilen Jozsef, gittiği köyde domuz çobanlığı yapar ve yedi yaşına kadar orada kalır. Yedi yaşına geldiğinde annesi onu tekrar Budapeşte'ye getirip ilkokula yazdırır. Annesi çamaşırcılık ve temizliğe giderek çocuğuna bakmaya çalışır. Attila Jozsef, üçüncü sınıf okuma kitabında karşısına çıkan Hun imparatoru Kral Attila'nın ilginç öykülerini büyük bir merakla okur. Bu edebiyata yönelmesinde etkili olur. Attila Jozsef dokuz yaşına bastığında birinci emper-

yalist paylaşım savaşı patlak verir ve zar-zor yürüyen yaşam savaşları gittikçe zorlaşır. Attila Jozsef elinden geldiğince annesine yardım etmeye çalışır, akşamın dokuzundan sabahlara kadar bakkal önlerinde kuyruklarda bekler ve “Vilay” (Dünya) sinemasında su satar. 1919’da annesini kaybeder.

17 yaşında yazdığı şiirleri “Nyugat” dergisinde yayımlanır ve “harika çocuk” ilan edilir. Ama kendi deyimiyle o sadece bir öksüzdür. Ortaokul ve lise öğrenimini tamamladıktan sonra, Szeget Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin Macarca, Fransızca ve Felsefe bölümüne kaydını yaptırır. Bu sıralarda şiirler yazmaya devam eder ve lise döneminde yazdığı bir şiirde tanrıya hakaret ettiği gerekçesiyle hakkında dava açılır ve Yargıtay tarafından aklanır. Üniversite yıllarında yazdığı şiirler yüzünden üniversiteden uzaklaştırılır ve öğretmen olması engellenir. Okuldan uzaklaştırılmasına neden olan şiiri “Temiz Yürek” daha sonraları en ünlü şiirlerinden biri olur ve hakkında çok yazılıp çizilir.

Attila Jozsef’in hayatı çok zor koşullar altında geçer. Viyana’dan sonra Paris’te bulunur, ardından tekrar Budapeşte’ye döner, çeşitli işlerde çalışır ve hastalanıp sanatoryuma yatırılır.

Attila Jozsef Komünist Parti üyesidir. Parti’den ayrılır ve bazen de parti uzaklaşır ondan, ama imgeleri ve yüreği her zaman sınıfın yanında olur. 3 Aralık 1937’de ağır ağır gelir tren... Son mektuplarını yazar... Bunlar veda mektuplarıdır şairin. Son imgeleridir. Güneş batmadan baktığı son gün gibi...

Ve ağır ağır ilerledi istasyona doğru... Güneş de uzaklaştı... Buz tuttu yüreği... Hayatın yeşili soldu... Attila Jozsef imgelerde sonsuzlaştı... Ve çoğaldı yeni dizelerde... Çoğalıyor bugün yarın... Şiir sürüyor sevdalı düşlerin sevdalı kavgasında...

ATTİLA JOZEF'İN ŞİİRİNE DAİR

Şiir, insan ve insan ilişkilerini her yönüyle irdeleyen ve insanı geleceğe hazırlayan, sosyal ve siyasal bağlamda bireyi güçlendiren, aydınlık ufuklar açan ve coşkularını doruklara ulaştıran, insan yaşamını düzenleyen ve geliştiren en etkin sanat dallarının başındadır. Attila Jozsefi yaşatan ve geliştiren de yazdığı toplumcu gerçekçi şiirleridir. Aksi takdirde hangimiz onu tanıyabilirdi?

Attila Jozsef şiirlerinde toplumsal olayları işlerken, bireysel ilişkileri de ustalıkla işledi. Bireyin toplumu etkilediği gibi, toplumun da bireyi etkileyip potasında eritmesi gibidir Jozsefin imgelerinde birey ve toplum.

Attila Jozsef bir röportajında şiir ve şair için şunları söyler: "Her iyi, bir şiir yaratmadır ve genel olarak şiir okuyucuların bilmediğini açığa çıkarır...", "... Bir şeye ait olduğunu bildiğinde yazar yalnızca..." Şiir ve şair hakkındaki düşünceleri ne kadar da güncel ve yakıcı. Evet, şiir yalnızca güzel sözlerden ibaret değildir, toplumun bilmediklerini, topluma mümkün olan en kolay yolla ulaştırmalıdır ve bütün bunları yazacak olan şairde kendini bir yere ait hissetmelidir. Evet, taraf olacak ve tarafı için yazacaktır.

Attila Jozsef Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşıyla ve yükselen faşist dalgayla birlikte imgelerini örmeye başlar ve halkına, davasına sonuna kadar bağlıdır, baskılara boyun eğmez ve bu tavırını şu dizesiyle taçlandırır: "Hiç kimse beni susturmaya zorlayamaz"

Jozsef şiirini kendi derinliğiyle, kendiyle birleştirir. Halkın özlemlerini ve gelecek güzel günler adına yalnızlığını da imgeler ve oturur Tuna kıyısında;

“Oturdum alt basamağına rıhtımın
Baktım nasıl yüzüyor karpuz kabuğu
Yazgımla baş başa dalgın,
Yüzeyin konuştuğunu duymadım, dibinse sustuğunu
Akıyor gibiydi sanki yüreğimden çıkıp da
bulanık, bilge ve büyüktü Tuna.”

Attila Jozsef, geçmişle geleceğe ışık tutarak ve ırk ayrımcılığına karşı, her renkten insanın bir arada kurabilecekleri bir dünyayı muştular, Tuna kıyısında oturup, dalgın dalgın bakarken kabaran Tuna'nın sularına;

“Klanlarda benim birbirlerine saldıran
Benimle zafer kazanıyor yurt kuranlar
ve yenik düşenlerin acısını benim duyan.
Güzel bir geleceğe borçlu bu yürekte,
Arpad ve Zalan, Werböczi ve Dozsa
Türk, Tatar, Slovak, Romen karışıyorlar
birbirlerine Ey Macarlar!”

Jozsef'in şiiri, bir toplum üzerinden evrensele ulaşım, sınıf perspektifiyle ortak çözümler sunar...

“Sonunda çözmektir
bizim işimiz
ortak sorunlarımızı, bu da az şey değil.”

Jozsef'in imgeleri adeta bir tokat gibi iner sermayenin iğrenç sömürücü suratına;

“Gaz lambasının dibinde yoğur ekmeği,
Delikli kırmızı tuğla pişir
ya da Çapa tutmaktan avucun yarılınsın;
eteklerin havalıyken sat kendini;
sirt üstü uzanıp
tahtaları çak maden ocaklarında;

*pazar yerlerinde çuvalları sırtlan;
ister bir meslek öğren,
ister öğrenme
para babaları olacak karlı çıkan...”*

Jozsefin şiiri yalnızca gerçekliğe işaret etmez doğruyu da gerçeklikle iç içe işler ve birlikte mücadeleye dikkat çeker.

*“Bilirsin, yalan söylemez
hiçbir zaman ozanlar:
Doğruyu da söyle, yalnız gerçekçiliği değil,
söyle beynimizi aydınlatan ışığı,
birlikte olmazsak karanlıkta kalacağız...”*

Attila Jozsefin dizeleri sanki 2007'nin 1 Mayıs'ı için yazılmış, evet, işte bu kadar sıcak ve güncel. Bu sıcaklık ve güncellik bir tesadüf değil, sınıfsal bir zorunluluk. Bu zorunluluk; emek sermaye çelişkisi var oldukça sürüp gidecek. Jozsef dizelerini, bütün acılarını yüreğine gömerek ve zaman zaman dizelerine serpererek hep sınıf için, ezilenler, sömürülenler ve zorla birbirleriyle savaştırılanlar, nasırlı eller, açlık çeken, sürgün edilenler, zulme uğrayanlar, işçiler için seferber etmişti imgelerini ve kızıl düşlü imgeleri, tren raylarından denize, okyanuslardan tüm anakaraya yayılıyor. Susmadı henüz yürek, susmaz şair yüreği.

Attila Jozsefin sevdiği, bizim deyimle kara sevdalısı Flora'ya yazdığı şiirinin yorumunu siz değerli okurlara bırakıyorum.

Flora

Şimdi iki milyar zincirlemek için beni
 Benden bir çoban köpeği yapmak için kendilerine
 Fakat iyilik, şefkat ve incelik duyguları
 Göç ettiler onların dünyasında Güney'e
 Artık ışık içinde göremiyorum bu dünyayı
 Göremiyorum deney tüpüne bakan bir doktor rahat-
 lığıyla
 Diz çöküyorum, haykırıyorum yenilgimi
 Sevgilim, bir an önce gelmezsen yardımuma

Köylü nasıl toprağa muhtaçsa
 Yağmura, güneşe nasıl muhtaçsa, muhtacım sana
 Bitki nasıl ışığa muhtaçsa
 Ve klorofile, fişkırmak için topraktan
 Muhtacım sana, çalışan kalabalık
 Nasıl işe, ekmeğe, özgürlüğe muhtaçlarsa
 Ve nasıl avuntuya muhtaçlarsa kuşatıldıklarında
 Çünkü gelecek doğmadı daha acılarından.

Bir köye nasıl, elektrik
 Su, taştan evler gereklirse
 Çocuk nasıl gereksinirse oyuncaklara
 Isıtan bir sevgiye;
 İşçi için bilincin
 Ve gözü peklığın anlamı neyse
 Yoksul için onurun;
 Ve bulanık çocuklarına bu toplumunda
 Bir hayat çizgisi nasıl gereklirse
 Ve nasıl gereklirse hepimize
 Akıl, uyanıklık, yol gösteren bir ışık
 Flora! Yüreğimde yerin işte öyle.

ENVER GÖKÇE: ŞİİRİMİZİN DİRENGEN SESİ

Şair ve çevirmen Enver Gökçe, 1920 yılında Erzincan'ın Çıt köyünde doğdu. Tam adı Mustafa Enver Gökçe, kimi şiirlerinde ve yazılarında Mehmet Avaz, Aydın Taratoğlu, Mustafa Gökçe adlarını da kullandı. Dokuz yaşındayken annesi ile birlikte Ankara'ya göç etti. 1929 yılında başladığı ilköğrenimini özel bir ilkokulda, ortaokulu Cebeci Ortaokulunda, liseyi Ankara Gazi Lisesinde tamamladı (1939). Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı (Türkoloji) bölümünden mezun (1948) oldu. Bitirme tezi, Eğin türküleri üzerine yaptığı bir derleme-inceleme idi. 1946 yılında Türkiye Gençler Derneği'ni kuranlar arasında yer aldı. Turancıların saldırılarına maruz kaldılar. 1948 yılında Enver Gökçe'nin de aralarında bulunduğu dernek yöneticilerinden sekiz kişi, komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla tutuklanıp üç ay cezaevinde kaldılar.

Enver Gökçe, İstanbul Kadırga Öğrenci Yurdunda çalıştığı dönemde Türkiye Komünist Partisi üyelerine yönelik (1951) tutuklamada, 168 kişiyle birlikte tutuklandı. Türk Ceza Yasasının 142. maddesine göre askeri mahkemede yargılandı ve yedi yıl hapis (1951-57) ve bu cezanın üçte biri kadar da (iki yıl) sürgün cezası aldı. Bu yıllarda "akut romatizma"ya yakalandı. Hapisten çıktığında sür-

gün yeri olarak seçtiği Erzincan'a gitti. Sürgün yılları bittikten sonra tekrar Ankara'ya geri geldi ve Telgraf gazetesinde düzeltmen olarak çalışmaya başladı, 1963 yılında gazete kapanınca da işsiz kaldı ve sağlığı bozuldu, uzun süre tedavi gördü.

Daha sonra İstanbul'a gitti ve bir spor dergisinde düzeltmenlik yaptı, Meydan Larousse Ansiklopedisinde çalışmaya (1968) başladı. Ancak sakıncalı olduğu gerekçesiyle kısa sürede işine son verildi. Çocuk yayınları yapan bir yayınevinde çevirmen olarak çalıştı, ancak bu işlerden geçimini sağlayamadığı için köyüne, Çit'e döndü. Zaman zaman Ankara ve İstanbul'a gitti. 1977'de Türkiye Yazarlar Sendikasının girişimiyle tedavi için Bulgaristan'a gidip geldi. Kasım 1979 tarihinde Ankara'da Seyranbağları Yaşlılar Huzurevine yerleştirildi ve orada 19 Kasım 1981'de hayata ışıldayan gözlerini kapadı.

Sanat ve edebiyata olan ilgisi üniversiteye başlamasıyla belirginleşti. Üniversite yaşamıyla birlikte sol dünya görüşü nedeniyle etkin olarak eylemlerde yer aldı ve ilerici derneklerde çalışmalarında bulundu. Halkevleri Genel Merkezinin yayımladığı Ülkü dergisine düzeltmen olarak emek verdi. Bu ortamda edebiyat çevreleriyle yakınlaşır. Hayatında önemli bir yeri olan Sefer Aytekin'le de burada tanıştı.

İlk sayısı 15 Mart 1945'te yayımlanan toplumcu gerçekçi edebiyatın nabzının attığı yer olan Ant dergisini de Sefer Aytekin'le çıkardı ve ardından dergicilik yılları da başladı. Ant dergisinin çıkartılmasında büyük emekleri olan Enver Gökçe, bütün bu çalışmalarını bir aydın, halk adamı sorumluluğuyla yapıyor ve hiçbir çıkar beklemiyordu. 1945 yıllarında, "Garipçilerin" edebiyatımıza egemen oldukları bir dönemde, çağdaş ve ilerici bir derginin yayımlanmasına ihtiyaç duyuluyor-

du. Bu dönem, henüz toplumcu gerçekçi akımın, güçlendirilmeye çalışıldığı bir dönemdi. Orhan Veli ve arkadaşları o zaman devrimci şiirleri yok sayan ve yozlaştıran bir çalışma içindeydi. Böyle bir dönemde Enver Gökçe ve arkadaşları (dar bir çevre) toplumcu gerçekçi sanatın soluklanmasına olanak veren Ant dergisi çevresinde toplanıp devrimci sanatın sorumluluğunu üstlendiler.

Daha önceden Yeni Edebiyat dergisi tarafından yürütülen bu akımın sorumluluğu olarak elden geldiğince çaba ve emek harcayan devrimci gençler, bütün olumsuzluklara ve baskılara karşı toplumcu gerçekçi sanatın yolunu açmaya çalıştılar. Enver Gökçe'nin kendi deyimiyile "bizim varlığımız aslında önemsizdi, küçüktü, ama doğrudu. Biz bu doğrudan dolayı bir aradaydık."

"Aynı dönemlerde burjuvazinin sanat silahşorları Nurullah Ataç ve arkadaşları tarafından, bizim varlığımızı görmezlikten gelinip, onlar Nurullah Ataç'ın kendi çevresinde ve Orhan Veli etrafında yaygara koparıyorlardı."

"Bu devredeki edebiyat çalışmalarımızın yararlı olduğu kanısındayım. Buna rağmen onların bu tavrı yüzünden birçok yetenekli genç körelip gitti. Hatta denebilir ki Nurullah Ataç ve arkadaşları bu devrede bizim bu sınıfsal karşı koymamıza, güçlenmemize, bilmeden yardım etmişlerdir."

Burada da görüldüğü gibi, burjuvazi, her dönem kendi silahşorlarını yaratıp, ortalığı bulan-dırıyor ve genç kalemlerin kafalarını karıştırarak sınıftan koparıp kendi saflarına katıyor. Bugün de bu işi, Nurullah Ataç'ın yerine holdingler yapıyor.

Enver Gökçe 1950 yılında Yurtlar Müdürlüğünde memurluğa başlar. Bu 1951 tevkifatının başladığı yıldır. 951 tevkifatı İstanbul'da Ekim ayında başladı, Enver Gökçe de Eylül'e doğru tutuklandı. Kadırga Öğrenci Yurdunda bulunuyordu.

1. Şube geçici hapisane olarak kullanılıyordu ve bütün devrimci-demokrat fikirli gençler bir bir tutuklanıyordu. Ve nihayet bütün çalışmalar tamamlandı ve büyük 951 tevkifatı başlamış oldu ve bu dönemde büyük bir yıldırma hareketi ve yöntemleri uygulandı.

Tabutluklar yeniden işlevli hale getirildi, fakalalar ve her türlü insanlık dışı uygulama, işkence uygulandı. Sonuçta 168 kişi askeri mahkemede yargılandı ve hepsi bu davadan hüküm giydiler. Enver Gökçe aldığı yedi yıl mahkûmiyet cezasının iki yılını, zor ve işkenceli olarak 1. Şubede geçirdi ve sonra Adana cezaevine gönderildi. Ellerinden kelepçeli olarak Adana'ya getirildiler. Adana cezaevinde, Zeki Baştumar, Mihri Belli, Şevki Akşit de bulunuyordu. Yedi yılını bu cezaevinde tamamladıktan sonra, sürgün cezasına Çorum Sungurlu'da başladı. Daha sonra iş bulmak umuduyla sürgününü Ankara'ya istedi ve Ankara'ya tayin edildi, sürgün cezasını Ankara'da tamamladı.

Hapisane döneminde Enver Gökçe yine sanatla uğraşüyor ve "Yusuf ile Balaban"ı yazmaya başlıyor. Bu destan çalışmasını büyük bir titizlikle bitirir ve dışarıya da gönderir, fakat dışarda aynı titizlik gösterilmez ve destan kaybolur. Bu destanın başlangıç ve son bölümleri kalmıştır.

BEN SANATTAN NE ANLIYORUM

"Ben sınıf edebiyatı yapıyorum. Türk halkının, hayatın her döneminde aktif olan, güzel olan, büyük olan bu halkın sanatını yapmaya çalışıyorum. Bence sanat her şeyden önce bu sınıfın yaşam kavgasındaki gücünün kudretini ortaya koymasındadır."

Burada anlaşılacağı üzere Enver Gökçe'nin tavrı ve safi kesin olarak bellidir. Bu duruşu yaşa-

mı ve sanatında da tartışmasızdır.

“... Hani eski bir söz vardır: İnsan nasıl yaşarsa öyle düşünür. Bu çok doğrudur. Yani düşünceni, yani bilincini onun sosyal hayatı, sosyal pratiği belirler. İnsan, kendi çevresinde olan ilişkilere göre diyalektik bir bakışla açıklanabilir. Sanat ise, daha karmaşık bir olaylar zinciridir. İyi, başarılı bir eseri meydana getirebilmek için önce sosyal bir içerik, sonra da estetik bir kılıf zorunludur.”

Enver Gökçe'nin güncelliği, sanata bakış açısı olan toplumcu gerçekçi sanat anlayışından ve bunu içerik ve estetik olarak çok iyi sentezleyebilmiş olmasından dolayıdır. Enver Gökçe de bunu büyük şairlerden öğrenmiştir. Nazım ve Neruda gibi...

“... Bir sanatçının doğru devrimci bir yönde bir şeyler verebilmesi için, pratik ve teori arasındaki işbirliğini daima göz önünde tutması gerekir. Dünyayı ve olayları ancak diyalektik metodun ışığında kavrayıp yorumlayabiliriz. Sanatta, bilinçle duyarlılık arasında tam bir uyum olmalıdır.”

Yani şiiri ne kuru güzellik ne de saf duygu boşalımı olarak ele alamayız, şiir, genel anlamıyla sanat, hayatın tüm araç, gereçleriyle, sosyal, ekonomik ve siyasal durumuyla, yaşamın gerçek yüzüyle sentezleyerek estetize edilmelidir. Bu anlamıyla sanat sorumluluğunu yerine getirmeli ve ileriye yeni yolları açmalı, gelecek kuşaklara üzerinde rahat ve güvenli bir şekilde yürüyebilecekleri bir yol ve geçmiş tarih bilinci taşımalı.

Enver Gökçe, Sanat ve Sanatçı Üzerine ele aldığı yazısında “Sanatçıyı sosyal problemlerin, halk hayatının, sosyal davaların dışında görenler menfaatleri icabı, rahata alışık olanlardır; sosyal terakkinin (ilerlemenin, gelişmenin) hızlandırılmasından korkanlardır; taşlaşmış, yosun tutmuş değerleri muhafaza etmek isteyenlerdir.”

Enver Gökçe'nin sanata ve sanatçıya bakış açısı, toplumsal gerçekçi bir bakış açısıdır. O, sanatiyle ve eylemiyle yaşamı boyunca buna uyan ve doğrulayan onurlu bir devrimci tutarlılıkla yaşadı. Yağmaya, talana, baskıya boyun eğmedi ve bedelini de hapislik, sürgün, açlık, yoksulluk olarak fazlasıyla ödedi ama eğilmedi ve bugün hala yolumuzu aydınlatmaya ve tartışılmaya devam ediyor.

Enver Gökçe'de tıpkı kırk kuşağı toplumcu gerçekçi şairler gibi unutturulmak istenenlerdendir. Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Ömer Faruk Toprak, Suat Taşer, Cahit Irgat... Bunlar insanlık adına tüm değerlerin sözcüleri, halkın yararına ileri bir toplum yaratmak istedikleri için yıllarca, antolojilere, yıllıklara alınmadılar. Ve mümkün olduğunca da halktan yalıtılmak istendiler, ama başaramadılar. Tıpkı bugün sermayenin Nazım'a yapmak istediği gibi ama olmuyor, olamaz, çünkü onlar imgelerini halk için seferber etmişler ve bedelini fazlasıyla ödemişlerdir. Onları sahiplenmek ve ileriye taşımak bizim boynumuzun borcudur.

Asım Bezirci, Enver Gökçe için yazdığı bir yazısında şöyle diyor; "Gökçe'nin bütün şiirlerini derlemeye karar verdim. Dergilerin, gazetelerin tozlu yaprakları arasında onların gömülü kalmasına gönlüm razı olmamıştı. Gerçi, Gökçe'nin şiirleri yayımlanalı yıllar olmuştu. Ama yeniden okuyunca sanki bugün yazılmışlar gibi geldi bana. Gerek kendi bireysel yaşantımın, gerekse çevremde gördüklerimin Gökçe'nin şiirlerinde yankısını buluyordum. Demek ki şiirler eskimemişti. Hala canlı, dipdiri idi. 1967'den sonra on yıl daha geçti. Yine Enver Gökçe'nin şiirlerini okuduğumda aynı canlılığı buluyorum onlarda."

Evet, '67, '77, '87, '97, '2007, hala Enver Gökçe'nin şiirleri canlı ve yerelliği, ulusallığı ve

evrenselliğiyle hala güncel. Bu güncellikte uğruna savaştığı inançları, ülkesi ve dünya üzerinde başat olana dek sürecek.

Hasan Hüseyin Yalvaç, bir yazısında Enver Gökçe'nin ozan olup olmadığı ve onun ozan olduğu üzerine yazdıklarına kısaca değinmek istiyorum.

“Gökçe, halk şiirinin dil olanaklarını ustaca birleşimlere ulaştırdı. Yaşamıyla birleşen olayları, duyguları ve acılı bir sesle, genellikle kısa dizeler halinde işledi.”

H. Hüseyin Yalvaç bu ve buna benzer söylemlerden dolayı Enver Gökçe'nin ozan olduğunu savunur ve yine yazısının devamında bu yazıların yazanlara göre de Enver Gökçe'nin ozan olmadığı yazılır.

Gülhane şenliğindeki bir imza gününde H. Hüseyin Yalvaç, Mehmet Kemal ve Şükran Kurdakul ile bu konuyu tartıştı. Enver Gökçe ve Hasan İzzettin Dinamo'nun ozan olmadıklarını iddia ettiler ve tartışmadan bir sonuç çıkmadı. Evet, belki halk ozanı veya ozan deyince ilk akla uzun saplı saz gelir ve bu adları geçen şairlerin de hiçbirinde bu özellik yok, ancak Enver Gökçe şiirlerinde ben bunlara yerel imge diyorum. Halk kültürünün sesini şiirlerinde ustalıkla işlemiştir.

“....

*Bende türküler oldu ağlamaklı,
Bende türküler oldu dizim dizim,
Doldurdum sineme, ciğerlerime,
Doldurdum derdi mihneti
Pamuk tozunu, kömür tozunu,
Memleketimin şarkıları kadar acı çektim.”*

SABAHATTİN ALİ

*“Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.”*

Geçmiş zaman her zaman hüznündür insanı nedense... Beş bin yıl öncesinin bir hikâyesi, elli yıl öncesi ya da on yıl hiç fark etmez, aramızdan kopartılanları asla unutamaz ve kabullene-
meyiz. Hele bu ayrılığın sebebi hunharca işlenmiş bir cinayetse. Hep yüreğimizi dağlar durur. Bir şeyler yapamadığımız zaman ise içimizdeki sıkıntı artar ve insanda bir şeyler yapma isteği uyanır. Çünkü ortadan yalnızca bedeni kaldırılmıştır. Asıl onu öldürmenin unutmak olduğunu bilince çıkarınca yeni bir umut ışığı yanar. Şimdi umudu kanatlandırıp yeniden yayma zamanıdır. Bir insanın yaptıklarından dolayı öldürülüp ortadan kaldırılmasının temel nedeni onu kitlelerden ayırmak, düşünsel bağı kesmek, tam anlamıyla söylersek unutturmaktır. Bunun da başarılıp başarılmadığı kişinin ardıllarının tutunacağı tavrda saklıdır. Öldürülen kişinin yarım kalan şarkısı dillendirilmeye devam edildiği sürece o kişi yaşar.

Evet, Sabahattin Ali gibi birçok aydınımız katledildi ve katlediliyor. Sabahattin Ali ezilen sömürülen Anadolu insanını romanlarına ve öyküle-

rine taşımış, onların dünyalarını işlemiştir. İkinci emperyalist paylaşım savaşına karşı çıkmış, faşist ideolojiyle hesaplaşmış ve anti-demokratik uygulamalara karşı çıkmıştır.

25 Şubat 1907'de Eğridere'de doğan Sabahattin Ali, Ayvalık nüfus kütüğüne kayıtlıdır. Çocukluğu Edremit, Çanakkale ve Üsküdar'da geçer. İlk şiirini 1927 yılında yayımlar. 1928 yılında öğrenim için Almanya'ya gider ve iki yıl sonra yurda döner. Bursa-Orhaneli'de öğretmenliğe başlar. Daha sonra Aydın Ortaokulunda Almanca öğretmenliği yapar ve orada Komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle sorgulanır ve tutuklanır. Aydın cezaevinde kalır bir süre ve burada yazacağı öykü kahramanlarıyla tanışır. Tahliye olduktan sonra Konya Ortaokuluna atanır ve yazdığı bir hicviyesi nedeniyle tekrar tutuklanır. Yargılanır ve on dört aya mahkûm olur. Konya cezaevinden sonra, hepimizin ezbere bildiği "Aldırma Gönül Aldırma"yı yazacağı Sinop cezaevine sürgün edilir. Sinop Cezaevinde kimler kalmadı ki, Hasan Hüseyin Yalvaç'ın Hapishaneden Ölümüne Yol Gider adlı yazısından, Sinop cezaevi konuklarına bir bakalım. "Refi Cevat (Gazeteci), Refik Halit Karatay (yazar) Mustafa Suphi (TKP Sekreteri), Hüseyin Hilmi (Sosyalist Fırka), Burhan Felek (Gazeteci), Osman Cemal Kaygılı (Yazar), Zekeriya Sertel (Gazeteci) Ahmet Bedevi (devlet adamı ve yazar) Kerim Korcun (Yazar)" ve adını yazamadığımız nice isimsiz kahraman...

Karadeniz'in azgın dalgaları vurur Sinop zindanının duvarlarına ve Sabahattin Ali'nin imgeleri yırtar zindanın kalın surlarını, buluşur yüreği yanık Anadolu insanıyla "Dışarda mevsim baharmış, gezip dolaşanlar varmış, günler su gibi akarmış, geçmiyor günler, geçmiyor" Sabahattin Ali'nin imgeleri isyana dönüşür. "Dertlerin kalkınca şaha /

Bir küfür yolla Allaha / Görecek günler var daha /
Aldırma gönül aldırma...”

Sabahattin Ali, Sinop zindanından Onuncu Yıl affıyla tekrar serbest kalır. Milli eğitim Bakanlığında memurluğa başlar ve çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerinden ilk kitabını “Dağlar ve Rüzgâr” 1934’te yayımlar. Daha sonraki baskılarında “Kurbağanın Serenadı ve Öteki Şiirleri” de eklenir. Şiirlerinin bir kısmını şarkı olarak dinliyoruz. Aldırma Gönül Aldırma, Geçmiyor Günler Geçmiyor, Melankoli, Çocuklar Gibi, Mayıs Ayların Gülüdür gibi.

Sabahattin Ali kısa ömrüne rağmen, daha doğrusu kısaltılan ömrüne rağmen edebiyatımıza roman, öykü, şiir adına çok zengin eserler verdi. Ben bütün eserleri üzerine durmayacağım, şiirlerini irdelemeye çalışacağım.

Sabahattin Ali’nin şiir serüveni edebiyata başlamasıyla başlar ancak edebiyatta başat olmaz şiirleri, Sabahattin Ali daha çok roman, öyküleriyle tanınır. Ancak Ali’nin şiirlerini daha çok şarkılarda duyarız ve bunlar birçoğumuzun da ezberindedir.

S. Ali şiirlerini hece ölçüsüyle yazdı ve bundan dolayı da çok rahat bir şekilde bestelendiler. Şiirlerinde ağırlıklı olarak kişisel duyularını irdeler ve çok başarılı eserler üretir. Şiirlerinde acı, hüznün, sevip de sevlmeme ve dağlar önemli bir yer tutar. Dağlara olan bu tutku belli ki şehir hayatının, sistem baskısının daha fazla hissedilir olmasından mı kaynaklanır ve bundan dolayı mı daha güvenli gördüğü dağları mesken edinir dizelerinde bilinmez... Hapishane şarkıları S. Ali’nin şiirlerinde önemli bir yer tutar, bunun nedeni, onun, o kısa ömrünün çoğunu zindanlarda ve sürgünlerde geçirmesidir. Büyük bir ustalıkla işler hapishane yaşamını şiirlerinde. Kısa bir örnek; “Göklerde

kartal gibiydim / Kanatlarımdan vuruldum / Mor
çiçekli dal gibiydim / Bahar vaktinde kırıldım.”

Bu dizeden de anlaşılacağı gibi hapisliği çok iyi imgeliyor ve adeta genç ölümünü ve günümüzde hapishanelerde katledilen nice devrimciyi anlatır gibidir. S. Ali'nin şiirleri yazımın başında da dediğim gibi kişisel duygu ağırlıklıdır. Bu kişisel duygu, zaman ve mekânları farklı olsa da güncelliklerini ilk gün gibi koruyorlar. Öyle olmasaydı hala dilimizde onun sözlerinden oluşan şarkılar olur muydu?

Sabahattin Ali “Köprünün Çocukları” şiirinde toplumsal tema olarak çocukları işler ve bir aydın sorumluluğuyla imgeler şiirini ve ağırlıklı olarak düz yazı ve serbest şiire kayar, yine de 14'lük hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Sabahattin Ali toplumcu gerçekçi bir perspektifle örmüştü roman ve öykülerini. Gerici sisteme karşı koyup, aydınlığı, eşitlikçi bir dünyayı savunduğu için de öldürüldü. 1948 Mayıs ayında Üsküp-Zazara bölgesindeki ormanlık alanda cesedi bulundu. Yok sayılmak istendi ama o yok edilemedi. S. Ali'nin şiirleri şarkılaşılarak yediden yetmişe kadar herkesin dilinde söylenir oldu. Ve söylenmeye devam edecek. “Görmesen bile denizi / Yukarıya çevir gözü / Deniz gibidir gökyüzü / Aldırma gönül aldırma”

AHMET TELLİ'NİN ŞİİRİNE DAİR

Ahmet Telli'nin ilk şiirleri 1966-1976 yılları arasında yazılmış ve 1979 yılında “Yangın Yılları” adı altında kitaplaştırılmıştır. Telli'nin “Yangın Yılları” adlı kitabındaki şiirleri açıktan bir meydan okuyuşla başlar. Bu ilk dizelerden de anlaşılacağı üzere şiiri yeni bir dünya kurmak için en önde savaşan bir cengâver gibi er meydanına çıkar. Şairinin muhalif olduğu dizelerinden anlaşılmaktadır.

Telli'nin “Yangın Yılları” adlı şiirini okurken Can Yücel'in şiirinden bir mısra geldi aklıma, “manda göle sıçtı” Telli'nin şiirindeyse “Kent kocamış bir manda/ gibi duygusuz/ iri gövdesiyle/ uzanırken ışıklı bir çamur gölüne” Her iki manda da ülkemizin acı gerçekleriyle yüzleştiriyor bizi. Yetmişlerin devrimci kalkışma sürecinde devrimcilere karşı başlatılan yıldırma, baskı altına alma ve nihayetinde toptan ortadan kaldırma hareketiyle, halka karşı resmen terör estirildi ve seksen darbesiyle yükselen halk muhalefetine ağır bir darbe indirildi. Bu yoğun süreç içinden süzülen imgeler, gelecekte umutlu ve kavgada ısrarcıdır.

“ama biz hep aynı coşkuyla/ yineliyorduk sevdamızı”

Yangın Yılları şiirinin devamından kısa bir örnekle devam edelim:

“ve iğrenç elleriyle zulüm/ kınısız bir hançer tutuyor/ saplıyor yermekte olana”

Ahmet Telli'nin şiirinde şairin ideolojik tonunu bulmak da zor değil. Bu ideolojik yan ayrık-sı durmaz, sav sözlere düşmeden şiirinin ahengi içinde işler. "Durmak zamanı değil artık ey yolcu" Bireysel ideolojik duruşunu tam olarak anlamak zor, ancak dönemsel bakıldığında bir yerlere eklenebilir.

Ahmet Telli'nin son şiirlerini belki de ilk şiirleriyle yeniden harmanlayıp, ya da ilk şiirlerinin öngörüsünü ekleyip öyle okumayı denemek de farklı bir heyecan yaşatacak diye düşünüyorum. Telli'nin şiirinde tarihsel zenginlik büyük bir ustalıkla işlenmiştir. Mitolojik simgeler ve baskıya, zorbalığa karşı yaptıkları ayaklanmalarla ölümsüzleşen halk kahramanları da yerli yerinde işlenmiştir dizelerde.

Her şairin belli başlı imgeleri vardır onu ele veren. Telli'yi ele veren imgelerse "telkâri" ve "sümbül"dür. Telli'nin şiirlerinde ses ve ritim uyumu oldukça başarılıdır. Bu başarı da şiirlerin ayaklarından kaynaklanır.

Telli'nin şiirlerinde insana dair ne varsa onu dizelerinde bulmak mümkün. Anadolu'nun zengin kültürlerinden beslenen şiirlerde, neredeyse tükenme noktasına gelen ve büyük bir çoğunluğun varlıklarından dahi habersiz olduğu Keldanileri işlemiştir şiirlerinde. Telli'nin şiirleri tarihi, mitolojik ve kültürel zenginliklerin yanı sıra ağır bir duygusallıkla örülmüştür. Halk söyleminin baskın olması okuru hemen etkisi altına alarak sarar sarmalar.

Bu kısa irdelemeyi Telli'nin kısa bir dizesiyle bitireyim.

"Zap suyu ise telkâri bir kemer olup/ sarılırdı
Kürt kızlarının beline"

PUSUDA KAPİTALİST SİSTEM BEKLER

*“Bu, bir ağıt değil!
Bu, gerçeğin ta kendisi,
benim yaşadıklarımın öyküsüdür.”*

İnsan kendini ne zaman yapayalnız ve çaresiz hisseder? Geçmiş hayatına daha fazla tutunma gereksinimi duyar ve o an yaşamdan kopup sarılabileceği bir dal, yağın yağmurdan korunabileceği bir dulda arar? Kendini düşsel sokaklarına bırakıp olabildiğince insanlardan kaçma isteğini hangi ruh hali yaptırır insana? Nasıl bir olay insanı kendine yabancılaştırır ve hayat denilen bu kargaşadan kopmasına kadar akıp gitmesine neden olabilir?

“Duvarların ardında olan her şey bizim dışımızda olur, bizi hesaba katmadan, bizsiz olur. Salt özgürlük özlemi tepemizde eli kılıçlı bir dev gibi, nefes alış verişimizi belirler.” Demek ki dört duvar arasındaki insan bu ülkeye yabancı ise artık onun için ölümden başka kurtuluş yolu yoktur. Kime derdini anlatabilir, kimden yardım isteyebilir?

Dili başka, dini inançları başka, kültürel ve sosyal yaşamları kendisinden çok başka bu insanlara ne anlatabilir? Almanya'ya birçok kişi gibi o da istemsiz, gelenek-görenek kurbanı olarak gitmiş. Köyündeyken belki de yaşadıklarının binde birinin bile düşünüyü kuramazdı ama hayat öğreticidir, insan zorda olsa dört duvar arasında yaşa-

ma tutunur ve yeni umutlar besler, hayat yeniden akmaya başlar.

Evet, romanımızın kahramanı Suna binlerce insanın yaptığı gibi evlilik yoluyla Almanya'ya gitmiş, eşinin tuttuğu arka mahalledeki bakımsız evde yaşamaya başlamıştır. İlk zamanlar yine Türklere komşuları. Almanya ve Almanlar onun için çok önemli değildi, o da Almanlar için.

Suna mutlu olmasına mutludur ancak kocasının çeşitli cinsel sapkınlıklarına bir anlam veremez ve kocasının istekleri onu çok korkutur. Ama derdini paylaşabileceği kimsesi yoktur. Suna'nın bir erkek ve bir kız çocuğu olur ama mutsuzluğu sürer. Bir akşam kalmak için kocasıyla birlikte ağabeyinin evine giderler. Ağabeyi gece vardiyasında olduğundan evde yalnızdırlar. Bunu fırsat bilen koca, Suna'yı yine anal ilişkiye zorlar. Artık yeter, diyen Suna bir baltayla koltuğun üzerine uzanmış olan kocasının kafasına üç darbe indirir ve ölmesine neden olur. Suna'nın yaşam kavgası artık dört duvar arasındadır.

Suna yabancı olduğu ülkede entegrasyon sorununu yaşar ama inatla ve büyük bir azimle Almanca'yı öğrenir ve Almanlar gibi o da kılık kıyafetine şekil verir. Taşradan gelme birinden iz kalmaz Suna'da. Suna bütün bunların yanında kitap okur ve cezaevinde verilen işlerde çalışır, hayatla bağlarını daha sıkı örmeye başlar.

İlk geldiği günlerde olduğu gibi artık yalnız değildir, hüccesine ve içerdekilere alışır Suna. İnsanın edilgin bir varlık olmadığını kavriyor ve aldığı yardımlarla daha sağlam bir duruş sergiliyor acımasız yaşam koşullarına karşı. İlk günlerde yerel kıyafetler içindeki Türk, tutuklu kadınlardan utanır, Almanların onlara karşı alaylı bakışlarını yakalardı. Suna cezaevindeki diğer tutsaklarında hayat hikâyelerini anlatır, ama hiçbiri ayrık

durmaz ve roman örgüsü oya gibi işlenir. Akıcı ve sürükleyici bu kitabı okurken insanın aklı hep gelecek sayfalarda ne olacağı merakıyla doluyor ve kitap bir solukta okunuyor.

Suna yaşadıklarından yola çıkarak geçmiş taşra kültürüyle, yaşamakta olduğu kent kültürünün bir analizini yapar. Ve Anadolu'da yaşayan kadınların hayata karşı sorumluluklarının ne kadar ağır ve zor olduğunun farkına varır. Ama yine de yurdunu ve eski yaşayış biçimini özlemle anar, çünkü hala, yaşadığı ama anlam vermediği kötülüklerin kaynağının nerede olduğunu bilmez.

Okuduklarından ve Suna'ya yardım elini uzatan Sedef ablasının anlattıklarından, aslında bütün suçun kocasında olmadığını, asıl suçlunun yaşadığı kapitalist sistem olduğu duyumsamaya başlar. Suna'ya yardım etmekten hiç bıkmayan Sedef ve Kilise görevlisi Yorga Suna'nın cezası bittikten sonra sınır dışı edilmemesi için yoğun çaba harcarlar. Suna bir süre Kilisenin misafirhanesinde kalır ve ardından, yine kirası Kilise tarafından ödenen bir eve çocuklarıyla birlikte yerleşir. Şimdi her şey ne kadar da güzel değil mi?

Ama öyle değil, Suna'nın sorunları bu kadarla bitmez, kendine yabancılaştırılan çocuklarını kazanmak zorundadır. Suna, günlerini Kilisenin ayarladığı bir işte çalışarak ve çocuklarıyla ilgilenerek geçirir. Yine arada bir Sedefle görüşürler ancak Sedef onun yeni biriyle birlikte olduğunu bilmez. Suna bunu onunla paylaşamaz. Suna ağır bir darbe de bu ilişkiden alır. Suna'ya kredi çektiren bu adam parayı alıp kayıplara karışır. Bu, büyük dava adamı, ülkesinde aranan bir ülküçüdür. Suna bilemezdi sağı solu, her şeyi yaşayarak öğreniyordu. Bu olaydan sonra bir yıl psikiyatri tedavisi gördü ve yaşam hikâyesi başladığı yerde noktalandı.

Aslında bu kapitalist sistemin eleştirisidir. İnsanları yasalar koyup cezaevlerinde cezalandırmak sorunu çözüyor tam aksine derinleştiriyor. Çünkü bütün sorun, suçu işleyende değildir. Yapmamız gereken suç unsurunu oluşturan koşulları sorgulamaktır, aksi halde bir insan aynı hatayı neden ikinci kez yapsın. Bütün bunları sorguladığımız zaman Suna'nın bu sistemin, binlerce, milyonlarca kurbanından biri olduğu geçeceğiyle yüz yüze geliriz. Bu romanda Saliha Scheinhardt, kapitalist sistemde kadına biçilen rolü ve sistemin iğrenç yüzünü büyük bir ustalıkla işlemiştir. "Pusuda Kin" her zaman kapitalist sistemin bireye reva gördüğü silah olarak kalacaktır. Kapitalist sistem asla bunu önleyecek bir çare bulamayacaktır, çünkü bunun tek çaresi, bu iğrenç sistemin ortadan kalkmasıdır. Bu romandaki insanlar, büyük umutlarla sığındıkları yeni yaşamlarının da trajik bir sonla biteceğini nereden bilebilirlerdi? Bilemezlerdi elbette... Birçoğumuzun da bilemediği gibi... Ama insan her şeye rağmen ve her koşulda yaşamla arasında sınıksız bağ kurar ve bir umut yeterlidir göğe bakmak için. Bu romanı okuyan her kesin artık bir umudu daha olacak gökyüzüne bakmak için.

Pusuda Kin, Saliha Scheinhardt'ın Belge yayınlarından Ekim 2006'da yayınlanan kitabıdır, okumanız dileğiyle.

Önsöz Dergisi, 11.Sayı

SESİ BİZDE KALDI: MAHMUT DERVİŞ

*“Yürüyorum en güzel kıyıya
Ayaklarımın altında diken...”*

Dünya emekçi halklarının umudu Sovyetler Birliği, nasırlı ellerin üzerine ışıdığı dönemlerde ve dünyanın henüz tek bir haydudun eline düşmeden Lenin ödülü ile onurlandırılan Mahmut Derviş, 2003 yılında da Uluslararası Nazım Hikmet Şiir ödülüne layık görülmüştü. 1941 yılında Celile kentinin küçük bir köyünde doğar. Mahmut Derviş doğduğu köyünden daha çocukluğuna doyamadan ayrılır ve küçük yaşta, henüz altı yaşındayken orta öğrenimi yapmak üzere İsrail'in Nazaret iline gider ve orada öğrenimini yaptığı sırada üç sefer hapse girer ve henüz çocuk yaşta baskıyla tanışmış olur. 1961-1965-1967 yıllarında çeşitli dergi ve gazetelerde yazdığı şiir ve yazılarıyla haksızlığa ve yağmaya karşı çıkarak Filistin halkının haklı davasının bir neferi olur. Mahmut Derviş bir kez daha direnen dünya halklarına şiirin ne kadar önemli bir silah olduğunu gösterir ve bu yolla Filistin halkının kurtuluş mücadelesini tüm dünyaya duyurup, en güçlü silahların bile yok edemeyeceği bir şekilde dünya halklarının hafızalarına direnmeyi, hak aramayı kine düşmeden kızıl imgelerle imlemiş olur. Mahmut Derviş'in sesine kim kulak tıkayabilir ki, kan emicilerden başka.

“...Şafağım bombalandı
Meydanlarım, depremle caddeye yıkılan duvara
dayandığımda.”

Mahmut Derviş 'in imgeleri çağımızın vebası
kapitalizme karşı açık bir meydan okuyuştur.

“...Kaydet!
Arabım
Taş ocağında çalışıyorum emekçi yoldaşarımla
Çocuklarımla sayısı sekiz
Giysilerini, defterlerini
Taştan çıkarıyorum
Ekmeklerini!
Sadaka bekleyecek değilim kapıda
Konağının önünde
Küçülecek değilim
Kızıyor musun?...”

“Kızıyor musun” a nasıl kızmaz kan emiciler,
kendilerini dünyanın hâkimi olarak görenler na-
sıl da küçülüyorlar bu dizeler karşısında. Yarat-
mış oldukları korku imparatorluğunun da aslında
yalnızca kendi korkuları olduğu nasıldaki gün yüzü-
ne çıkıyor bu meydan okuyuşla ve onları daha da
azgınlaştıran da yine bu korkularından başka ne
olabilir ki?

“...Kaydet!
Arabım
Adım var yalnız, yoktur soyadım
Bu diyarda
Ofke kazanında yaşayan
En sabırlı insanım.
Zamanın doğuşundan
Daha eskiye
Selvilerden, zeytinlerden
Daha eskiye uzanmıştır köklerim...”

Adını koymadan işgal ve işgalci bundan daha iyi nasıl anlatılabilir ki? Mahmut Derviş'in dizelerinde haykıran ses sınıfsal bir ses olup tüm dünya halklarına seslenir ve ortak bir dünyada yaşanılabileceğini muştular. Ancak emeği sömürenlere karşı da acımasızdır Derviş'in dizeleri ve adeta dize getirir düşmanı ama düşmanın utanacak yüzü olmadığı için gökyüzüne bile bakmaya cesaret edemez ve sürekli kan dökerek yaşamsal alan yaratmaya çalışır kendisine.

*“...Evim
Bir koruyucu kulübesi
Dallardan ve kamışlardan
Rahatlattı mi seni
Bu durum?...”*

Bu dizelerden de anlaşılacağı gibi, işgalcilerin evlerini yakıp yıkmaları bile Filistin halkını yıldırıyor ve boyunduruk altında yaşamaktansa derme çatma barakalarda yaşamak da büyük bir onur ve işgalciler için de büyük bir azaptır bu. Bu şartlara rağmen diz çöktürememek ve yine elleri taşlı, başı dik panzerinin karşısında görmek Arapları.

*“...Öyleyse!
Kaydet!
Kaydet birinci sayfanın en başına!
Nefret etmem insanlardan
Hiç kimseye saldırmam
Ama aç kalınca
Yerim etini toprağımı gasp edenin, yerim!
Kolla kendini, kork benim açlığında!
Kork benim öfkemden!
Kolla kendini”*

Bir toplumu öz kültüründen ve kimliğinden soyutlayıp işgal edip açlığa mahkûm ederseniz işte o zaman korkun o insanların açlığından. Toplumların yiyeceklere duydukları gereksinimler kadar da, öz kültürlerine, gelenek ve göreneklerine, ama olmazsa olanınsa kimliklerini yok sayma, işte asıl ölümcül olan budur. Bu duruma maruz kalanlar elbette ki en meşru hakları olan direnmeyi kullanacak ve karşı koyup savaşacaklardır. Bugün coğrafyamız dâhil dünyanın birçok yerinde buna benzer olaylar yaşanmaktadır. Mahmut Derviş'in yukarıdaki dizeleri Filistin halkının ve Filistin halkıyla aynı kaderi yaşayan halkların eninde sonunda özgürlüklerini kazanacakları ve bu yoldan onları hiçbir gücün caydıramayacağı gerçeğini nasıl da evrensel bir dille imlemiş dizelerinde büyük Arap şairi Mahmut Derviş.

*“..Ey yabancıların en güzeli
Ey dost!
Bu amansız yolun korkusundan
Ve nifaktan gayri
Hiçbir şey yok aramızda
Önümüzde deniz
Ardımızda orman
Nasıl ayrılırız?”*

Mahmut Derviş'in şiirlerinde de anlaşılacağı üzere Filistin halkına bombalar yağdıran İsrail halkının tamamına bir düşmanlığı yoktur. Halklar arasındaki düşmanlıkların tamamen suni ve egemenlerin istediği bir düşmanlık olduğunu vurgular ve halkları, haklarını koruyup kardeşçe yaşanabilir bir dünya yaratmaya çağırır.

“...Söyle canım
Nedir günahımız
Bir kez yaşarken ölüyoruz
Bir de ölüm esnasında!
Söyle canım
Niyedir iki kez ölmek?...”

Bu sorunun cevabını bilmeyen acaba kaç insan var dünya üzerinde? Afrika’daki açlığın ve dünya üzerinde ki yoksulluğun sorumluları kimlerdir? Panzerlerle yürekleri ezilen Filistinli çocuklar mı? Yoksa 12 yaşında on üç kurşunla öldürülen Uğur Kaymaz mı? Yoksa Mahmud Derviş gibi şiir yazan şairler mi? Ya da Beyaz Olympos Sarayında oturan şeytan ve şeytancıkları mı?

“...Yurdu yoksa
Bayrağı yoksa
Nedir kıymeti insanın?
Evet, nedir kıymeti insanın
Adresi yoksa?...”

Dünya üzerinde bir tek halk yoktur ki, ona ait bir bayrağı ve adresi olarak vatanının olmamasını istesin. Bunu bütün halklar ister ve bunun için gerektiğinde de savaşmaktan kaçınmazlar. Çünkü bunlar olmadan Mahmud Derviş’in de dediği gibi “nedir kıymeti insanın”. Bir ulusu ulus yapan bireylerin öz kimlikleriye, bu uğurda insanların bayraklarına ve yurtlarına sahip çıkmaları onların en meşru haklarıdır. İşte bu uğurda savaşan Filistin halkının onurlu mücadelesini şiirleriyle destanlaştıran Mahmud Derviş ezilen sömürülen tüm dünya halklarının ölümsüz kahramanıdır.

“...Gelin kelepçe ve üzünç yoldaşlarım
 Gelin yürüyelim
 En güzel kıyıya yürüyelim
 Yenilmeyeceğiz
 Hiçbir şey yitirmeyeceğiz
 Tabuttan başka!...”

Yıllardır Filistin halkı, hayatını Filistin halkının kurtuluşuna adayan Yaser Arafat'ın da dediği gibi çocuk generalleriyle zulme karşı yürüyorlar ve bu yürüyüş daha sürecek. Ta ki kurtuluşa çıkıncaya kadar... Zaferi muştulayan Mahmud Derviş'in dizelerine dönelim.

“...Şiirler döktüreceğiz
 Meyhanelerimizde yudumlanan
 Tatlı şaraba benzer..
 Zaferi duyacağız
 Yeryüzündeki her başkaldırı
 Sarsar bizi
 Yeryüzündeki her güzel
 Öper bizi
 Alırız birer yudum
 Yeryüzündeki her bahçeden
 Yeter ki raks etsin, takılırız koluna
 Yeryüzündeki her şiirin
 Yeter ki seslensin, koşarız yardımuna
 Yeryüzündeki her yetimin...”

Egemen güçler sürekli olarak, baskı altında tutmaya çalıştıkları halkları aşağılar ve hor görürler, bu tür davranışlar ülkemizde de Kürtler üzerinde fazlasıyla yapılmış ve halen yapılmakta. Mahmud Derviş şiirinin devamında şöyle der “Ve sövüp sayacak düşmanımız: İşte Bedeviler! Aha! Allah'ın Arapları!” İşte aşağılanan halk aslında onların bildiği her şeyi bilmektedir ve medeniyetle-

rinde boy verdikleri topraktadırlar. Şiirin devamında Mahmud Derviş şöyle der.

*“...Evet! Arabız
Ve de utanmayız bundan
Biliriz nasıl tutulur orağın sapı
Nasıl direnir silahsız bir insan
Nasıl kurulur modern fabrika biliriz
Ev
Okul, hastane, füze, bomba
Biliriz nasıl yapılır müzik
Fikirce, duygucu, edaca
En güzel şiirleri yazarız!”*

Bütün mücadelelerde olduğu gibi, düşman mutlaka kendine yakın insanlar bulup kandırarak ve saflarına çekecektir. Mahmud Derviş'in de bu yolla kandırılan, ya da kendini avutan insanlar için yazmış olduğu dizelerine kulak verelim.

*“...Çarmıha gerilmektedir babanın babası
Dudakları senden başkasına uzatılmaktadır
Göğüsleri sağılmaktadır
Niye kızmazsın?...
Yeminler ettin,
Ben mutluyum yoldaş' dedin
Felsefesine daldın tebessümlerin
Şarap ve yeşil cazibe
Şarabında kanımı görünce
Sorarım, nasıl içeceksin yoldaş...”*

Mahmud Derviş diğer ulusların acılarını da yüreğinde taşımış ve dizelerine katarak, halkların acılarını dilden dile yaymış ve kavganın sesini çoğaltmıştır. İşte, İspanya ve Lorca...

“... İspanya hala karabahtli bir ana
 Salmuş şiri omuzlarına
 Ve asmuş kılıçlarını bir akşam vakti
 Kara zeytin dallarına!
 Geceleri gitarist dolaşır sokak sokak
 Şarkılar söyler mırıldanarak
 Senin şürlerinle ey Lorcaım
 Zavallıların gözlerinden toplar sadakasını...”

Bütün kapitalist paylaşım savaşlarında olduğu gibi Filistin'i işgal eden İsrail, kadın çocukları ve ormanlarını da yakıyor ülkenin. Bu manzaralar bize hiç de yabancı değil. Mahmud Derviş'in dizelerinde yanan ormanlar vardır, ateşi bütün insanlığın yüreğini yakan.

“Derilerimin altında
 Yine
 Uyuyor katledilenler
 Ve darağacı
 Bir sümbüle dönüşüyor
 Bir bayrağa
 Yanan ormanlarımızın göğünde...”

Mahmud Derviş'in dizelerinde bireysel duyuları, toplumsal olaylardan ayrı bir yerde değil, tam olarak iç içedir ve toplumu yaratan birey, toplumun çok uzağında değil içerisindedir bütün alışkanlıklarıyla.

“... Rita uyuyor
 Uyuyor
 Uyandırıyor düşlerini
 -Evlenecek miyiz
 -Evet
 -Ne zaman
 -Askerlerin keplerinde
 Menekşeler göverdiğinde!...”

Bugün dünyanın birçok yerinde Araplar alay konusudur, geri kalmış, cahil, mistik, oryantal vb. gibi bir sürü şeylerle suçlanırlar. Evet, doğu, dünya kültür tarihi açısından önemi yadsınamayacak kadar büyüktür, günümüzde Irak'ı işgal eden Amerika ilk iş olarak kültür varlıklarını talan edip ortadan kaldırmaya çalıştı, bu kültür tarihi aynı zamanda Batının da kültür tarihidir. Onların nihai amaçları kültürel ve tarihsel izleri silmek ve her şeyi kendilerine mal etmektir. Ama bu o kadar kolay bir iş değil, bugün siyasal ve silah olarak üstünlükleri var ve bunu fazlasıyla kullanmaktadırlar. Mahmud Derviş, "Pasaport" adlı şiirinde bu konuya değinmiş, dizelerine kulak verelim.

*"Tanıyamadılar beni
Pasaporta rengimi emen gölgede
Yaralarım bir sergiydi onlar nezdinde...
Tüm gözler
Benim alımdaydı ama onlar
Tümünü sildiler pasaportumdan...
Ellerimle işlediğim toprakta bir utanç
Ada karşı, uyruğa karşı bir utanç...
Benim uyruğum
Tüm yürekleridir insanların
Varsın alınsın pasaportum!"*

Mahmud Derviş şiirlerini dizelerini Filistin halkının yaşanmışlıklarıyla ve gelecek güzel zamana olan inancıyla örmüş. Derviş dizeleri arasında insanlığın ortak düşü olan bir arada kardeşçe yaşama isteği ve egemenlerin yapay düşmanlıklarının bir gün mutlaka örgütlenen halklar tarafından kaldırılıp tarihin çöplüğüne atılacağını ve işte o zaman dünya denilen gezegenin insanlar için gerçek bir cennet olacağını müjdeler. Derviş'in dizelerinde; geçmişin tarihi köklerine ve Filistin halkının sürgün ve bağımsızlığını imler şiirlerinde güçlü bir

şekilde. Bunu yaparken ne kolaycılığa kaçır ne de anlaşılabilir imgelere düşer yolu, yalın bir dille toplumsal gerçeklerden yola çıkarak, bu gerçekleri kendi sentezinden geçirerek yeni bir dünyanın yolunu açarak çığ gibi büyüttü ve aydınlattı Filistin halkının mücadele yolunu. Derviş'in şiirleri birer bağımsızlık şarkısıdır zulme karşı ve sürgüne karşı da birer direnç türküleridir söylenir dilden dile ve söylenmeye de devam edecek dünya üzerinde zorbalık hüküm sürdüğü müddetçe.

Mahmud Derviş'in "Beyrut Kasidesi" adlı şiir kitabı beni, nedense uçsuz bucaksız ötelere alır götürür ve Beyrut denince nedense aklıma ilk gelen şey barut ve kandır. Dünya denilen bu mükemmel gezegende nasıl olur da bu kadar acı yaşatılır insanlara, bu hırs neyin nesi, tanrı nerede saklı durup izliyor olanı biteni, bilen var mı acaba yoksa tanrı da bu olayların gelişimi için yaratılan bir figür mü? Aksi takdirde bu tanrıya rağmen bu kadar acı, kan, gözyaşı da neyin nesiydi merak ediyor insan, bütün bunlar çıplak bir insan gözüyle baktığımızda bu sorulara aslında daha çoğunu ekleyebiliriz. Ancak olup bitenlere tarihsel ve siyasal açıdan baktığımızda ne bir tanrıyı aramamıza ne de bir mucize aramamıza gerek kalır. Karşımıza bir tek sermaye çıkar ve oturur insan emeğinin üstüne. Artık sorunlar da başlar, çünkü sermayeye daha çok alan ve insan lazım. Bunun için savaşlar kutsanır ve tanrıya da en çok onlar ihtiyaç duyar, aksi takdirde halkların birbirleri için alıp veremedikleri bir şeyleri yok. Hatta birbirlerini bile tanımayan insanları nasıl savaştıracaklar. Bütün bunları düşündükçe Beyrut kanar içimde, kanadı kırık yaralı bir kuş gibi. Mahmud Derviş'in de öyle yaralıydı yüreği ve eylül de hüznün denizi eskiyen bir güz gibi vurur Beyrut'un kıyılarına.

*“Deniz yeni bir eylül. Kapılarda eskiyen bir güz...
Deniz acı bir marş. Beyrut bütün kasidelerde
meçhul...”*

Savaşlardan yorgun düşmüş bir kent daha nasıl anlatılabilir? Her sokağını tank paletlerinin ezdiği ve meçhul seslerin duyulduğu alanlar daha ne kadar dayanacaklar bu amansız acıya.

“...O son göçte, tamamen gitmeden...”

İşgaller ve savaşların olduğu her yerde göçler kaçınılmaz olur ve insanoğlu yaşanmış acılarından en büyüğünü yaşar, bu zorunlu göçlerle. Ki bu göç hikâyeleri bize hiç de uzak şeyler değil. Birinci emperyalist paylaşım savaşında bu acıları halkımız fazlasıyla yaşamıştır. Aynı şekilde karşı kıyı komşumuz Yunanistan’dan göç ettirilenler de bu acıyı yaşamışlardı. Bütün bu karanlık keşmekeş içinde şair umudu elinden bırakmaz ve seslenir.

“... Ah, ey akıp giden kanımızın uğultusu bitecek mi?...”

Bu haykırışın cevabını yine Derviş’in dizelerinden alalım.

“...Bu acının önünde çiçekler kanımızla olgunlaşır

ve tomurcuklarını çoğaltır...”

Bütün yaşanmışlıklarına rağmen Beyrut tekrar ayağa kalkıp savaşmak zorundadır. Bundan başka bir çıkar yol kalmamıştır artık, Mahmud Derviş de dizelerinde her şeye rağmen insanın ayakta kalması ve geleceği için savaşmasını öğütler.

*“...Düşmanını vur... kaçış yok.
Yakrın düşer, beni kestğinde
Ve benimle vur düşmanını... Hemen şimdi özgürlüğünde
Özgürlüğün*

Özgürlük...

Seni katletti veya sende saklı yararı

Onunla vur. Düşmanını vur... kaçış yok..."

Evet gerçekten de kapitalist kuşatmalardan ve savaşlardan kurtuluş yok, özgürlük uğruna savaşım vermeden, hiç kimse kurtulamaz bu amansız insanlık dışı kapitalist ve emperyalist sömürüden. Derviş'in dizeleri insanın insan tarafından sömürülmediği ve düşüncelerinden dolayı sorgulanmadığı, "sen ve ben" in ortadan kalktığı ve "biz" olacağımız sınırsız bir dünyayı muştular bize. Sesimizi sesine, imgelerimizi imgelerine katıyoruz. İnsanlık onuruna yaraşır bir dünya kurulana dek sesin sesimiz olacak. Rahat uyu Filistin halkının ve dünya emekçilerinin kızıl sesli şairi, bin selam olsun.

"...Ben iyiyim

Kara ekmeğim

Ve bir sepetçik dolusu sebzem var benim..."

Önsöz Dergisi, 13. Sayı

LİRİK VE HANÇER

1938'de Antalya'da doğan Metin Demirtaş'ın Hançer ve Lirik adlı şiir kitabı dört bölümden oluşmaktadır: "Görüşme Yeri", "Hazırol Kalbim", "Hançer ve Lirik", "Mektuplar, Yazılar, Değİnmeler Notlar"

Metin Demirtaş, halkın acılarını kendi sesine katıp, haksızlıklara, yağmaya, talana, işsizliğe ve halkı açlığa mahkûm eden siyasi sisteme karşı imgelerini ördü, sessiz sedasız yıllar önce. Yaşamı güzelleştiren ne varsa şiirlerinde bulmak mümkün. Bazen bir balıkçı kahvesi, bazen de deniz ve günaydın güzelliğinde buluşur imgeleri.

Metin Demirtaş'ın şiirleri ağır bir toplumsal duyarlılığa sahiptir. Kendi dönemi; kültürel ve siyasal anlamda fazlasıyla yüklüdür dizelerinde. Şiirleri yalın olmasına rağmen, kendi içlerinde mükemmel imgeleştirdi. Somut hayat insan aklında soyutlandıktan sonra müthiş bir kıvılcım olur imgeleri ve insanı bir şeyler yapmaya zorlar. Maddi hayata şekil veren insan, mevcut hayatı kendi lehine çevirebileceğini anlar bu şiirleri okuduğunda.

Metin Demirtaş şiirlerini örerken yalın dil kullanmış olmasına rağmen, çok güçlü bir imgelemeyle şeyleri kendi sesleriyle değil, güçlü çağrışımlarla ve yalın olarak yazılanlarda şiirin içinde kaynaşarak bir bütünsellik oluşturuyorlar. Şiirin

gücü ve yaşama kaynağı da buradan gelmektedir. Yoksa yıllar önce yazılmış olan şiirler nasıl olurda yıllar sonra bizleri hala heyecanlandırabilir? Tabii burada en önemli yaşamsal etken olan, şiirin içeriği ve öngörüsüdür. Güçlü içerikten yoksun ve öngörüsüz bir şiirin yaşama şansı maalesef yoktur.

Metin Demirtaş'ın şiiri hala güncelliğini koruyorsa bu içeriğinden ve öngördüğü toplumsal kurtuluş yolundan kaynaklanmaktadır. Ezen ve ezilenlerin var olduğu sürece de Metin Demirtaş'ın şiirleri halklara yol göstermeye devam edecektir.

Metin Demirtaş'ın şiirlerinden yazıldıkları döneme ait kültürel ve siyasal ortamı gözlemlemek mümkün. Toplumsal gerçekçi şiirinde vazgeçilmez; dönemine tanıklık etmesidir. Demirtaş'ın şiirleri insani ve aydın sorumluluğu ile örülmüş birer kıvılcıktır.

Metin Demirtaş şiirlerinde Akdeniz'in o eşsiz maviliğini lirik bir dille aktarmış dizelerine ve kavgayı ilmek ilmek ördü yılgınlığa düşmeden. Umudun bile neredeyse karardığı anlar da yine bir umut daha filizlendi imgelerinden. Ölüm bir yaşam kaynağı oldu dizelerinde. Nasılda ölümsüzleşti güneşin şavkını içenler birer birer, işte yine bizlerle birlikte onlar aramızdalar. Bitmedi bu kavgaya sürüyor ve sürececek güneşten bir parça koparıp karanlığın üstüne serpene kadar.

Metin Demirtaş'ın yol göstericiliğine dün olduğu gibi bugünde ihtiyaç var, işte dizeleri...

*"Bu utanç yaşamaz
Hadi kalkın
Bir şeyler yapalım bu savaşa
Bir şeyler yapalım hadi kalkın
Önce şu pankartları atalım
Sopaları kalsın
Gerçi güzel şey toplanmak*

*Yeryüzü kardeşliğiyle alanlarda
Lanetlemek emperyalizmi güzel şey
Ama böyle şeyler
Kar etmiyor o canavara*

*Hadi kalkın
Bir şeyler yapalım bu savaşa
Bir şeyler yapalım hadi kalkın”*

Metin Demirtaş şiirlerinde, Enver Gökçe'yi, İlhan Erdost'u, Nazım Hikmet'i, Che Guevara'yı, Atilla Jozsefi, Can Yücel'i ve Yunan ozanlarını, annesi ve annesi gibi anneleri, Kara Hasan ve Civan Mehmet, Vietnam için yazdığı ağıtlar insanı nasıl da derinden etkiliyor... Kadirbilir gerçek dost bu olsa gerek.

Demirtaş'ın şiirlerinde aynı zamanda insanı ve insani değerleri yüceltip yaşatma ereği vardır. Antalya Dostlar Yaseminler adlı şiirinden kısa bir bölüm.

*“Başı karlı dağların
Denizin, portakal bahçelerin
Kimi eflatun
Yarılmış nar tadında
Kimi turunç gün batımları...
Olmuş üzüm salkımı gibi tatlı
Gelir Cevat Ağa sazıyla
Söylemeye akça kızın türküsünü...*

*...
Ve sen
İskelenin karagülü
Arap Şaban Ağa
Yazılmadı şiirin seninde...
Ve Topal Durmuş
Durmuş Davra
İlk onurlu üyesi bir partinin*

*Beton işçiliği yaptım
On yedi yaşında, yanında
O zamanlar, ne sosyal güvenlik, ne sigorta
Eriyip gitti harç teknesinin altında
Kocalığında
Bağlandı bir simit arabasına...*

...

*Mezarının yerini bile unuttum
Ama son sözleri su gibi aklımda
-Dua yok, demişti.
Dua yok öldüğümde
Bir iki şiir.. Sade, Nazım'dan...
İşçi dostları,
Sağır Selahattin, Betoncu Baki
Göletçi Ahmet
Ve Hamal Hamdi'nin omuzlarında
Fukara, kederli bir tabutla
Çekip gitti aramızdan”*

Bu şiirde görüldüğü gibi, yerelden ulusala ve ulusaldan evrensele büyük bir ustalıkla akmaktadır dizeleri. Ve bu şiirler bugün de her okunduğunda yeniden çoğaltmaktadır hayatı.

Merhaba adlı şiiriyle bütün giden canlarımızıza ve gelecekteki canlara merhaba...

*“Merhaba İlhan
İşte Enver abiyi de getirdik yanına
Şu dünyada
Ayrılık var, ölüm var
İlle de zulüm var
Diyen ozanı
Gülüşünden, su içişine kadar
Halk olan adamı*

Mezarlarınız biraz aralı
Ama atsan
Ulaştırsın herhal sigaranı

İki gözüm ona iyi bak
Dünyaya küskün gitti biraz
Zemheride çiçek açmış
Acılı, suskun bir topraktır o
Seslenmezsen
Merhaba demez
Hastadır, koluna gir
Yürüyemez
Ayakları tutuk
Bağışla İlhan
Öyle ya
Senin de kaburgaların kırık”

İşte kapitalist sistemlerin insanlara reva gördüğü tek şey bu, açlık, yoksulluk, işkence ve ölüm. Kapitalizm öldürür, ona karşı yeni bir hayatı yeşertmeye çalışanları. Ama unuttuğu bir şey var, öldürdükleri asla ölmediler ve ölmeyecekler. Çünkü onlar yarattıklarıyla her gün aramızdalar ve yine insanca ortak bir yaşamı örgütlüyorlar.

Önsöz Dergisi, 14.Sayı

EUGENE GUILLEVIC'İN ŞİİRİNE DAİR

Şiirin coşkunu akışlı ırmaklarından olan Guillevic, 5 Ağustos 1907'de Carnak (Morhiban)'da doğdu. Babasının denizci olması ve daha sonra jandarma olarak görevlendirilmesi sonucu 1909 Jeumont'da 1912'de Saint Jean-Brevelde'de ve 1919'da Yukarı Ren'de görevlendirildi.

Dünyanın birçok yerinde uygulanan yasaklar, burada da uygulanmıştı ve bunun sonucunda yasaklanan Bretonca'yı öğrenememiş ancak Azakça'yı ve Almanca'yı öğrenmişti.

1920'den 1925'e kadar Altkirich (Yukarı Rhin) kolejinde devam etti.

Daha sonraları Alzak'ta ve Ardennes'de görev yaptıktan sonra maliyeye de çalıştı ve Şubat 1935'de ekonomik yönetime girdi. Daha sonraları Paris'e yerleşti ve orada yaşamaya devam etti. 1967'de ulusal ekonomi müfettişi olarak emekliye ayrıldı.

İspanya iç savaşından sonra komünizme sempati duydu ve ikinci emperyalist paylaşım savaşında Komünist Partiye katıldı.

Kitaplarını ilerleyen yaşlarında yayımlattı ve ilk kitabı olan Terreke 1942'de yayınladı.

İkinci kitabını 1947'de savaş boyunca en iyi arkadaşı olan Paul Eluard'a adanmış Executoire'yi. Bütün yapıtları sırasıyla şöyledir: İzlenen Toprak

(1942), Gerçekleştirilen (1947), Kazanmak (1949), Mutluluk Toprağı(1954), Otuzbir Sone (1952), Karnak (1961), Alan (1963), İle (1966), Euclid'e Göndermeler (1967), Şehir (1969), Kayıt Düşme (1970), İç Bölme (1970), Ekler (1973), Barınak'tan (1977), Kanal (1979), Diğerleri (1980), Geçitler (1981), Görev (1983).

Guillevic, sürrealizmin egemen olduğu dönemlerde, şiire başladı ve bu etkiye kapılmadan kendi şiirini yaratma yoluna gitmişti, ancak bu tamamen bağımsız bir şiir değildi, tabi ki etkilendiği şairler vardı ve yükselmekte olan bir akımla birlikte şiirini örmüştü.

Guillevic'in çocukluğu ve çocukluğunu yaşamış olduğu yerlerin, toprağın derin bir iz düşümü vardır şiirlerinde. Sessiz bir ormanlığın kenarında oturur ya insan ve yaprak kımıldarını bir ezgi şenliğinde dinler ya, işte öyle anların usa düşmesiyle ve küçük şeylerin içine konulur ve yeniden hayat bulur nesnelere, işte Guillevic'in şiirlerinde kır hayatı ve taş uygarlığı ve doğanın vazgeçilmezliği kendini böyle başkөşeye oturtur.

Guillevic şiirlerini örerken sorumluluk almaktan korkmaz ve yeni bir şeyler bulma ya da yeni bir şeylerin yolunu açmak için emek harcar. Şiirlerini yazarken de kendini imge dünyasının dışında tutmaz ve hem kendini hem de bir bütün olarak toplumun mutlu olması için yazar.

Şiirlerinde insana dair ne varsa her şeyi konusu edinmiş ve hiçbir şeyden çekinmeden kendi gerçekleriyle örmüştür şiir duvarını.

Guillevic'in şiirlerini besleyen en önemli kaynakları kendi deyimiyle orman ve topraktır. Ormanlık alanda büyüyen çocukları bir düşünün, sessizlik içinde yürünen patika yollarda ve kurulan düşler insan hayatında mutlaka derin izler yaratır ve onu bir de yıllar sonra kent hayatı ya-

şarken bir düşünsenize nasıl da bir film şeridi gibi akar insanın gözleri önünden. Bu durum elbette ki insanın yaptığı işlerinde etki yaratacağı ve hele bu işler bir de şiirle ilgiliyse nasıl coşar imgeler ve bu imgelere bir de aydın sorumluluğu eklenince geleceğe dair yeni bir yol yöntem gösterme sorumluluğunu bir düşünün... Artık küçük şeyler çığ olup akmaktadır, küçük ırmaklar nehirleşmekte ve denizler okyanuslaşmaktadır. Zamanı durdurmanın zamanı yoktur ve her gün yeni bir dünya doğuyor, hem maddi hayat üzerine hem de her yazılan imgeyle birlikte artık yeni bir düşünle uyanmaktadır her canlı.

Şairler belki de çocukken şairdirler ama farkında değildirler ve yine çocuk olurlar ilerleyen yaşlarına rağmen. Nedendir acaba, şiiri çocuk yüreği mi besliyor da büyümüyor şair? Guillevic'de kendisiyle yapılan bir söyleşide söylediği gibi "Çocukluğumdan bu yana hiç değişmediğim duygusunu taşıyorum."

Guillevic'in şiirlerine kısa kısa değinelim şimdi.

*"... Uzanıp yatılabilir baş başa
Ve şarkı söylenebilir korkuya karşı."*

Evet, dünya üzerinde yaşanan ve yaşanmakta olan baskılara karşı, insan her şeye rağmen direnerek karşı koyup, kendine yaşam alanları yaratmaya çalışmıştır, insanı insan yapan en büyük öge de bu değil mi zaten?

*"Sessiz kanlarıdır
Güçlü yapan atları...
... Karşıdaki ev
Ve tuğladan duvarı.
Tuğladan ev"*

*Ve soğuk karnı.
Kırmızının üşüdüğünü
Tuğladan ev.”*

İnsanı içine koymadan, insan gerçekliğini anlatmak gerçekten zor bir iştir ve Guillevic bu gerçekliği çok başarılı bir şekilde insanın kendi yararı için evcilleştirdiği hayvan olan at ve barakalardan tuğlayla, acımasız yaşam koşullarına karşı durup, bugüne kadar verilmiş olan bütün mücadeleler ve kazanımların hala insan hayatını rahata ulaştırmadığını ve bu mücadelenin büyük bir hızla devam ettiğini imler bize. Çıplak gözle okunduğunda belki de çok bir şey ifade etmiyor gibidir imgeler, ancak bu imgelerin insan hayatındaki yerlerini ve önemleriyle düşündüğümüzde işte o zaman büyük gerçeklikle karşılaşmış oluruz.

*“... Ama isterler
Sahte bir sevgiyle yoksullaştırdıklarından...”*

*...Yetmeyecek
Elini çabuk tutmak onlar için
Güzel sözlerle ve gülücükle...*

*... Daha çok isterler başarsınlar diye
Öç gereksiz oluncaya...*

...Binlerce sarıgöz parlar derinliğinde ormanın...

*...Bir an kapasam gözlerimi,
Üşüşecekler üstüme,
Ve yok edecekler kara toprakta...”*

Kapitalist sistemin bireylere ve emekçi toplumlara reva gördüğü hayat işte tam olarak budur. Demokrasi adı altında emekçi halkları oyalayıp,

yükselmekte olan emekçi halk muhalefetini bastırmak... Bunun için insanların hak arama mücadelelerinin önünü çeşitli bahanelerle keser ve onların hak ettiği hayat buymuş gibi göstermek ve hiç kimsenin kimseden üstün olmadığı ve alacaklı olmadığı masalı anlatılır ve sürekli olarak çıkarıldıkları yasalarla el koydukları artı değeri meşrulaştırma çabası içindeler. Guillevic yukarıda örnek verdiğim “Alacaklılar” adlı şiirinde bu konuyu çok başarılı bir şekilde anlatmıştır.

Emekçi hakların rehavete düştüklerinde onları nasıl bir hayatın beklediğini ülkemizden çok canlı ve sıcak bir örnekle vereyim. Halkın oylarının büyük bir bölümünü dini duygularını kullanarak alıp iktidara yerleşenlerin kazanılmış hakları nasıl birer birer gasp ettiklerine tanık olmadık mı? İşte Guillevic’in dizelerine tekrar dönelim ve bir daha düşünelim.

*“...Bir an kapasam gözlerimi,
Üşüşecekler üstüme,
Ve yok edecekler kara toprakta...”
Evet bu dizeler üstüne daha ne söylenebilir ki.”*

*“...Vurulmuş bir kuş
Kanıyor gecede
Üstünde katedralin
Ve altında bulutların
Mutluydum mağaralarda
Dağlarında atalarımın
Çiçeklerin bağrında.”*

İşte modern çağ, insanları nasıl da medeniyetler öncesinden daha beter bir yaşamla karşı karşıya bıraktı... İnsanların sürekli geçmiş zamanları aramaları boşuna değilmiş herhalde...

Bütün bu yaşananları insan denilen yaratık-

lar bugüne taşıdılar ve yarını da örecek olanlar da işte bu insanlar olacak, yaşanan bütün yağma ve dolanlara rağmen, çünkü her zaman bir umut vardır ve var olacaktır insan yaşam mücadelesi içinde olduğu müddetçe.

Evet, Guillevic şiirlerini büyük bir duyarlılıkla örmüş ve şiirlerinde belirgin imgeler olarak karşımıza çıkan toprak, genel olarak kırlar ve deniz önemli bir yer tutmaktadır.

Guillevic'in bir dizesiyle şimdilik veda edelim.
"Sonsuzluğun kıyısındaki deniz"

Önsöz Dergisi, 15.Sayı

BÖRKLÜCE MUSTAFA

Börklüce'nin babası Burhanettin Halep'tir. Mısır'da öğrenim görür, daha sonra da Erzincan emirinin kızıyla evlenir. Devletin ileri gelen adamlarıyla birlikte kayınpederini ortadan kaldırıp sultanlığını ilan eder. Böylece acılara gebe bir süreci başlatmış olur.

Burhanettin efendi egemenliği altına almış olduğu Tokat, Sivas ve Kayseri'de hüküm sürmeye başlar. Bu olaya Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt daha fazla dayanamaz ve tez elden hazırladığı güçlü ordusuyla harekete geçer.

Osmanlının neredeyse bütün bir İmparatorlukla birlikte üzerine geldiğini görünce Kadı Burhanettin maiyetindeki yirmi beş bin kişiyle karşı koyamayacağını anlayınca askerlerinin de hayatını tehlikeye atmamak için Harput Dağına doğru yol almaya başlar ve savaşmadan ilan ettiği sultanlığını da geride bırakır.

Osmanlı ordusuyla savaşmadığını gören Akkoyunlu aşiretinden Kara Yölük Osman Bey ordusuyla birlikte, manen yenilmiş olan Kadı Burhanettin'in üzerine yürür ve verilen çetin savaştan sonra Kadı Burhaneddin öldürülür ve Osmanlıya karşı başlatılmış olan bu kalkışma da sona erer. Kadı Burhaneddin'in mezarı bir zamanlar hüküm sürdüğü toprakların bir parçası olan Sivas'tadır.

Börklüce Mustafa o dönemlerde henüz çocuk

yaştadır. Babasının öldürülmesi üzerine artık oralarda daha fazla yaşayamayacağını anlar. İlerde başlarına bela olabileceği endişesiyle kendisini öldürmek isteyeceklerini bilir ve baba ocağından bütün sevinç ve kederlerini yüreğine koyarak ayrılır.

Kuşkusuz bilemezdi yorgun körpe yüreği Karaburun'da bir ayaklanmaya öncülük edeceğini...

Babasının evindeyken birçok hoca tanır ve birçoğundan da dersler alır. Kara cahilin biri değildi kuşkusuz. Babasının evinde çeşitli kitaplar vardı ve Mustafa kitaplara yabancı değildi. O bilgili ve akıllı bir gençti.

Ege'nin mavisini ve yeşiline baktı hiç usanmadan... Sevdalı ve sevecen baktı her zaman... Adalara hep büyük bir özlemle baktı sahil kenarında yapayalnız oturduğu akşamlarda. Nice sevdalı düşlerini akıtmıştı Ege'nin karasularına. Karaburun yarımadasında nice zamanlar gezdi durdu, bilirdi her bir taşın altını ve üstünü. Bütün ormanlık alanlarını gezdi durdu nice zamanlar boyu. Her vadinin iniş ve çıkışlarını, tepelerini çok iyi tanıyordu. Ve bütün Karaburun'da Mustafa'yı tanırdı, bilirdi...

Sakızlı Rumlarla sıcak ilişkiler kurmuş ve çok iyi derecede Rumca öğrenmişti. Bölgede yaşayan bütün insanlarla iyi anlaşır ve iyi geçinirdi. Mustafa'nın yüreğinde ve beyninde insan ayrımcılığına yer yoktu. O tabuları yıkmıştı ve bütün dinlerden, mezheplerden ve hatta başka dillerden insanların birlikte bir arada yaşayabileceklerine inanıyordu.

Börklüce Mustafa 14. yüzyılın sonlarına doğru Şeyh Bedreddin ile tanışır ve bir daha ayrılmaz ondan, çünkü anlar insanlığın kurtuluşu için ortak sevdaları olduğunu... Sisam adasında yaşadığı dönemlerde usunda resmini çizdiği güzel dünya şimdi Bedreddin'in de düşünceleriyle birlikte daha yakın ve sıcak duruyordu karşısında.

İlk zamanlar belki de sadece babasına ve ailesine karşı yapılanlardan dolayı bir intikam ateşiyle başlamıştı her şey. Ama zamanla intikam almakla hiçbir şeyin düzelmeyeceğini anladı. Bütün insanların birlikte, bir arada 'yârin yanağından' başka ne varsa birlikte tüketebileceği ve dünya üzerindeki haksızlıklara son verilebileceğine inandı ve sevdalı düşlerinin peşi sıra aktı hiç durmadan...

Fetret Devrinde 1411—1413 yılları arasında Edirne'de Musa Çelebi'nin kazaskeri olan Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa'yı yanına kethüda olarak alır. Musa Çelebi kardeşiyle giriştiği savaşta yenilince Bedreddin İznik'e sürgüne gönderilir ve uzunca bir süre İznik'te adeta deyim yerindeyse açık cezaevinde tutulur. Börklüce ise Aydın'a döner. Burada Osmanlı idaresinden memnun olmayan köylüleri ve yoksul dervişleri etrafına toplayarak din ayrımı gözetmeyen bir anlayışla, paylaşımcı ve ciddi bir köylü hareketi örgütler ve isyan ateşini yakar.

Börklüce Mustafa Edirne dönüşünden sonra Osmanlı idaresi altında ağır vergilerle malı mülkü elinden alınan halka, yaşanabilir bir dünyanın mümkün olduğunu ve çekilen acıların kader olmadığını, anlatır. Eğer hep birlikte hareket ederlerse Osmanlıyı alt edip yepyeni bir dünya kurabileceklerini ve bu dünyada dini, dili başka olan insanlarla birlikte çok daha rahat yaşayabileceklerini söyler.

Osmanlı baskısından bunalan halk akın akın Börklüce'nin etrafında toplanıyordu. Kısa bir süre içinde on bin kişilik bir ordu oluşturarak Osmanlı'nın egemenliğini tanımadıklarını ilan ettiler. Birlikte üretip birlikte tüketen bir komün kurdular. Osmanlıya ihtiyaçları kalmamıştı, kendi kendilerini Osmanlıdan daha iyi yönetiyorlardı, hiç kimse aç ve açıkta kalmıyordu.

Bu sıralarda Şeyh Bedreddin İznik'te Teshil'i yazmaktadır ve zamanının çoğunu İznik gölünü seyrederek geçirir. Namaz kılmak için Camiye gittiğinde ise Caminin avlusunda Şair Eşrefoğlu'yla şiir ve dünya sorunları üzerine konuşur. Karaburun'daki hareketlilikten henüz haberdar değildir.

Düşlerini süsleyen kozalakların açmak üzere olduklarını duyumsar gibi olur ama çaresizlik elini kolunu bağlar. Gelişmelerden rahatsız olan Osmanlı, Saruhan beyini ayaklanmayı bastırması için görevlendirir.

Karaburun Yarımadasında eşitlikçi bir dünya için bir araya gelen köylüler, kimi yalın ayak ama çelikten bir inançla ve sarsılmaz bir özgüvenle üzerlerine gelen Saruhan beyini ve ordusunu büyük bir hınçla, Stiloryus dağında dağıtırlar. Gün akşam olunca artık geride sadece yenik ve perişan bir ordudan arta kalanlar vardır. İlk eşitlikçi köylü ayaklanması zaferle taçlanmıştı Karaburun'da Börklüce Mustafa'nın önderliğinde.

Osmanlı aldığı bu yenilgi üzerine ikinci bir sefer daha düzenler. Bu defa Aydın illerinin sancak beylerinden Timurtaş Paşazade Ali Bey daha büyük bir orduyla yürür Karaburun'da Börklüce'nin üzerine. Saruhan beyinin yaşamış olduğu yenilgiyi o da tadar ve dünya üzerinde ışımaya başlamış olan ortak hayat yeniden alevlenir düşmana inat.

Şeyh Bedreddin Börklüce Mustafa'nın ve Torlak Kemal'in zorba düzene karşı ayaklanıp yürüdüklerini öğrendiğinde İsfendiyar'dadır. Bedreddin önce Eflak'ın oradan da Deliorman'ın yolunu tutar.

Bu ikinci yenilginin üzerine Osmanlı sultanı I. Mehmet oğlu Murat komutasındaki bir orduyu, giderek halk desteği artan ayaklanmayı bastırmak üzere bölgeye gönderir. Osmanlının daha büyük bir orduyla üzerlerine geleceğini haber alan Börk-

lüce Mustafa derhal yeni önlemler alır ve savunma hazırlıkları yapar.

Karaburun'u avucunun içi gibi bilen Börklüce Mustafa ordusunu muhtemel Osmanlı saldırılarına karşı konumlandırır. On bin kişilik serden geçmişler ordusu Osmanlı ordusunun karşısına çıkar.

Bu savaşta ya insanlık kazanacak ya da yenilip bir daha denemek zorunda kalacaktı, ama eğer Osmanlı ordusu yenilirse bir daha böyle bir savaş yaşanmayacaktı.

Sayı ve silah üstünlüğü olan Osmanlı ordusuna karşı Börklüce'nin yiğitleri hiç tereddütsüz yalın ayak ve derme çatma silahlarıyla saldırır. Gün akşam olduğunda on binden geriye yalnızca iki bin kalır, Osmanlı ordusunun da hatırı sayılır bir kaybı olur.

Dünya tarihinde böyle bir mağlubiyet görülmemiştir o güne dek. On binlerin mağlubiyeti dünya halklarına yeni bir sayfa açar, artık uğruna savaşabilecekleri bir dünya vardır ve altı yüz yıl önce bu muhteşem mağlubiyet gelecek için bir zaferdir.

Galip gelen Osmanlı ordusu isyancıları teker teker Börklüce Mustafa'nın gözü önünde kılıçtan geçirir. İsyancıların ölüme giderken sadece "İriş Dede Sultan, iriş!" dedikleri hala Ege'nin bütün taşlarında yankılandığı rivayet edilir. Börklüce Mustafa ise çarımha gerilip şehirde gezdirilir. Ölümden sonra aslında ölmeyip Sisam Adasında yaşamaya devam ettiği efsanesi yayılır. Mustafa'nın etrafına topladığı köylülere "Ben senin emlakine tasarruf edebildiğim gibi sen de benim emlakime aynı suretle tasarruf edebilirsin" diyerek bireysel mülkiyet karşıtı bir öğretiy yaydığı bilinir. Bu fikirlerin kendisine mi, Bedreddin'e mi ait olduğu net değildir. Ancak her ikisi de birbirini etkilemiştir.

Pratikte de Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in kalkışmaları Şeyh Bedreddin üzerinde büyük etki yapmış olmalı ki Deliorman'da yine Torlak Kemal'le birlikte Osmanlı'ya karşı kılıç kuşanmıştı.

Börklüce Mustafa pişman olması için yapılan baskılara ve işkencelere karşı düşüncelerinden taviz vermez ve korkusuzca savunur ve şöyle dediği rivayet olunur.

“Ölür müyüz? Biz ki, insanlığın geleceği için çaba harcamışız. Ve dahi binlerin, milyonların kalbine girmeyi başarmışız, hiç ölür müyüz?”

Önsöz Dergisi, 19.Sayı

ORHAN İYİLER'İN ARDINDAN

Sonsuzluğa uğurlanan bir insanın ardından yazmak gerçekten zor iş.

Orhan İyiler'i 2011'in Şubat ayında dondurucu bir hava eşliğinde son yolculuğuna uğurlamıştık. Ellerimizdeki kızıl bayraklar bile donmuştu, ama yüreklerimiz sınımsızdı. O sıcaklığı bize veren, Orhan İyiler'in bize bırakmış olduğu insanın insan tarafından ezilmediği ve herkesin bir arada yaşayabileceğine olan inancı ve geleceğin, mutlaka ezilmekte olan yığınlar tarafından kurulacağı gerçeğidir. Orhan İyiler bütün ömrünü inandığı davası uğruna yaşamış, bunu eserlerinden ve yaşamından anlıyoruz.

Ben, eğer hafızam beni yanıltmıyorsa Orhan İyiler'le ilk kez Ayışığı Sanat Merkezi'nin 20. yıl etkinliğinde karşılaşmıştım ve ilk o zaman tanımıştım. Onunla birlikte dünyayı değiştirmeye çıkanların çoğunun nerelerde olduğunu birçoğumuz biliyoruz, ama Orhan İyiler'i orada görmek, onun hala ilk günkü taze inancı ve aşkıyla hareket ettiğini görmek gerçekten de beni heyecanlandırmıştı.

Bu kuşkusuz küçümsenecek bir şey değil aksine takdir edilecek bir davranış ve yaşam biçimi.

Bin selam olsun.

Orhan İyiler yaşamıyla ve eserleriyle bizimle birlikte yaşamaya devam edecektir kuşkusuz, belki bir gün daha yüksek seslerle sesleneceğiz ve

kurtuluş şölenlerinde yine Orhan İyiler ve diğer değerlerimizle birlikte güneşe artık sıkılı yumruk yerine kızıl karanfiller savuracağız.

Bu belki bazılarına göre uzak bir sevdadır. Ama ben bu şöleni yaşamak için imgelerimi seferber ediyorum ve umut ediyorum ben de güneşe kızıl karanfiller savurayım, eğer ömrüm yetmezse de ben de Orhan İyiler ve diğerleri gibi gelecektekileri beklerim ama bilirim ki mutlaka birilerinin elleri o karanfilleri güneşe savuracaktır.

“ÖLDÜKLERİYLE KALMADILAR”

Orhan İyiler'in bu kitapta birçoğunun komplo teorilerini nasıl çürüttüğünü görüyoruz. Sözde 1970'ler ve sonrası yaşanan kalkışmalar emperyalistlerin ve yerli işbirlikçilerinin tuzaklarıydı. Solcularda bu tuzağa düşmüşlerdi, yani 1980 faşist darbesine zemin hazırlamışlardı. Bu birçoğuna göre böyleydi ve maalesef birçok devrimci gencimiz boşu boşuna ölmüşlerdi onlara göre, oysa gerçeklerin öyle olmadığını ve bugün gelinen toplumsal noktaya da bakarsak aslında geçmişteki devrimcilere ne kadar da çok şey borçlu olduğumuzu görürüz. Görmemek için ya kör olmak lazım ya da karşı tarafta.

Dünyadaki toplumsal hareketlere de bakarsak aslında Türkiye'den çok farklı bir tablo göremeyiz, bu süreçler her dönem nerede yaşanırsa yaşansın birbirinin benzeridir.

Çünkü taraflar aynı ezen ve ezilen, taleplerde ülkelerin genel ve öznel şartlarına göre değişse de temelde aynıdır. Ya dikta rejimlerinden kurtulmak ya da sınıfsız bir toplum istemektir.

Bugün Arap yarım adasında yaşananlarda dikta rejimlerinden kurtulma kalkışmalarıdır.

Bunun devamında olmazsa olmazı sınıfsal

çelişkiler derinleşecek ve yaşam koşulları onları yeni mücadelelere taşıyacak. Dün olduğu gibi bugünde kafaları karıştıranlar var, efendim bu kalkışmaların arkasında ABD var evet, gerçekten var ama neden ve nasıl var konusu yeterince açıklığa kavuşturulmuyor ya da öyle olması isteniyor.

ABD Yıllarca bu diktatörlerle iş birliği yapmış ancak toplumsal gelişme artık böyle bir işleyişi taşıyamıyor ve halk ayaklanmaları kaçınılmaz oluyor. Bu durumda ABD'nin diktatörleri savunmak yerine onların yerine yeni iş birlikçileri iş başına getirmek için süreci kendi lehine işletmeye bakıyor. Şimdi burada diyebilir miyiz Tunus'ta, Mısır'da ayaklanan halk kitleleri ABD ile birlikte hareket etmişler ve ABD'ye zemin hazırlamışlar? Eğer bu soruya evet diyenler varsa onlara diyebileceğim bir şey yok ve onlara göre Türkiye'deki kalkışmalarda ölen devrimcilerde boşu boşuna ölmüşlerdir.

Onlar varsın öyle desinler ama "ÖLDÜRÜLDÜKLERİYLE KALMADILAR" hiçbiri ve onların attığı temel üzerinde Türkiye işçi sınıfı kararlı yürüyüşüne devam etmektedir ve sonuna dek devam edecektir, bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

Orhan İyiler, Sinan Cemgil, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Mahir Çayan ve adını yazamadığım daha birçok devrim şehidinin hiçbiri emperyalistlere ve faşist darbecilere zemin hazırlamadılar. Onlar günün koşullarına göre yeni bir dünya yaratmak için yola çıkmışlar ve kısa sürede büyük ilerleme kaydetmişlerdi. Emperyalistleri ve faşist darbecileri harekete geçiren asıl şey işte bu yükselen halk muhalefeti idi.

1979 Fatsa belediye seçimlerini hatırlayalım. Fikri Sönmez uzaydan ya da Sovyetler'den gelmişti, demek ki hiçbir emek boşuna değilmiş. 12 Eylül darbesininse Fatsa'dan başlaması herhalde tesadüf değildi, Fatsa ilk olarak halkın kendi

kendini yönettiği bir yerel yönetim deneyimiydi ve oldukça başarılıydı yönetimde kaldığı dokuz ay boyunca.

O dönemde siyasilerin söylemlerinden de anlayabiliyoruz kapitalist sistem için Fatsa'nın ne demek olduğunu.

“Bırakırsak bin Fatsa çıkar, Fatsa'nın hakkından gelmeye mecburuz, o işi bitireceğiz” - Süleyman Demirel

“Çorum'u bırakın Fatsa'ya bakın” Çorum'da birçok kişinin ölümü ile sonuçlanan olaylar sonrası Süleyman Demirel'in basına yaptığı bir açıklama

“Biz gelmeseydik Fatsa'dakiler gelecekti.” Kenan Evren (12 Eylül sonrası)

Artık bundan sonra bir şeyler yazmanın anlamı var mı bilmiyorum... Orhan İyiler artık aramızda yok ama yapıtlarıyla her zaman aramızda olacak ve yolumuzu aydınlatmaya devam edecek, iyi ki yazdın Orhan ağabey, iyi ki seni tanımışım.

Önsöz Dergisi, 20.Sayı

ANADOLU KÜLTÜREL DERİNLİKLERİNDE HALİKARNAS BALIKÇISI

Anadolu edebiyatının köşe taşlarından biri olan Tarihçi Yazar Cevat Şakir Kabaağaç 1890 da Girit'te dünyaya geldi. Beş yaşına kadar babasının görevi gereği Atina'da yaşadı, daha sonra İstanbul Büyükkada'ya geçti. Yükseköğrenimini İngiltere'de Oxford Üniversitesinde Yakın Çağlar Tarihi bölümünde tamamladı.

Yurda döndükten sonra çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazmaya başladı. Resimli Hafta Dergisinin 13 Nisan 1925 tarihli sayısında yayımlanan "Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?" başlıklı öyküsünden dolayı üç yıl Kalebentliğe Bodrum'a sürüldü. Cezasının bir bölümünü de İstanbul'da tamamladıktan sonra tekrar Bodrum'a döndü ve yaklaşık olarak yirmi beş yıl orada yaşadı. 1973'te İzmir'de öldü ve isteği üzerine çok sevdiği Bodrum'da gömüldü.

Cevat Şakir Kabaağaç'ın yirmi eseri bulunmaktadır: Aganta Burina Burinata (Roman), Turgut Reis (Roman), Merhaba Anadolu (Deneme), Uluç Reis (Roman), Düşün Yazıları (Deneme), Ötelelerin Çocukları (Roman), Anadolu'nun Sesi (Deneme), Altıncı Kıta Akdeniz (Deneme), Deniz Gurbetçileri (Roman), Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek (Öykü), Gençlik Denizlerinde (Öykü), Son-

suzluk Sessiz Büyür (Deneme), Anadolu Efsaneleri (Deneme), Anadolu Tanrıları (Deneme), Hey Koca Yurt (Deneme), Parmak Damgası (Öykü), Çiçeklerin Düğünü (Öykü), Dalgıçlar (Öykü), Arşipel (Deneme).

Cevat Şakir Kabağaç'ın okuduğum ilk kitabı olan "Anadolu Tanrıları" Anadolu'nun ekinsel zenginliğini gün yüzüne çıkarıyor. Dünya Uygarlık tarihine de baktığımızda zaten arı bir uygarlık ya da kültürden söz etmek imkânsızdır. Ancak her uygarlığın dayandığı tarihsel kökleri vardır. Yunan Uygarlığının ve dolayısıyla Roma uygarlıklarının tarihi kökleri başta Girit, Anadolu ve dolaylı olarak Mezopotamya ve Mısır'dır. Daha derinlere inerse Sümerlere kadar dayandığını görürüz.

Cevat Şakir'in ya da Halikarnas Balıkcısı'nın sitemkâr bir duyarlılığı hemen göze çarpmaktadır. Anadolu uygarlıklarının çoğunu Yunan Uygarlığı olarak okumaktayız. Bu durum Halikarnas Balıkcısı'nı rahatsız eder ama nedenine bir türlü inemez ya da inmek istemez.

Evet, maalesef bu gerçek ancak bu gerçeklerin altında yatan siyasi gerçeğin inkârı üzerine kurulan siyasi sistemin kendisidir.

Osmanlının siyasi ve idari yapısını incelediğimizde bu gerçekle karşılaşırız. Aynı gerçeği Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda da görmek mümkün, yıllarca Kürt gerçeği ve sorunu yok sayıldı, 'kart kurt' denildi ama gelinen noktaya baktığımızda artık bu gerçeği daha fazla örtbas edemeyecekleri bir noktaya geldi ve çok geç kalınmış olmasına rağmen bazı gerçekler kabul edilmek zorunda kaldı ya da gerekliliği anlaşıldı.

Anadolu Uygarlık tarihinde dünyaya açılan en önemli yataklardan biridir.

Nice medeniyetler boy verdi ve niceleri çeşitli bırakırlar bırakarak çekip gitmişlerdi, bu uygarlık-

lara kısaca değinecek olursak; Mezopotamya Sümerler, Akadlar, Babilonya, Asur, Mitanni, Urartu, Hatti, gibi önemli kültür mirası bırakarak tarih sahnesinden ayrıldılar. Sümerlerin en önemli kentleri Nippur ve Uruk'muş, Akadlarınsa Kiş şehriydi. Asurlular M.Ö. Birinci bin yılın başından itibaren, Mezopotamya'da mutlak güç haline gelmişler ve bütün rakiplerine diz çöktürerek büyük bir imparatorluk kurmuşlardı. Bu imparatorluk M.Ö. 10. yüzyıl ile 7. yüzyılın sonuna kadar büyük bir heycanla sürmüştü. Bu dönem, yeni Asur'un adıyla anılır olmuştur. Asur'un önemli kent merkezlerinden olan, Kalhu, Ninive, Dur-sarrukin'de bulunan çok sayıdaki kil tabletler ve kütüphaneleri, krallık dönemini ve neredeyse bütün Mezopotamya'yla ilgili kayıtların tutulmuş olduğunu ve günümüze kadar gelebildikleri anlaşılmaktadır. Mezopotamya'nın sırlar içindeki tarihine de ışık tutmakta ve bu ışık gün geçtikçe sevdalı yüreklerle birlikte büyümektedir. Günümüzden yaklaşık olarak üç bin iki yüz yıl önce, Mezopotamya'nın Asur şehirlerinden gelerek, Torosların güneyine inen bazı Hitit grupları olmuştur. Güneydoğu Anadolu'da, kuzey Suriye'de bir dizi devletler kurmuşlardı. Geç Hitit devletleri olarak bilinen bu küçük krallıklara ait merkezlerde kısaca şunlardı. Malatya'da Arslantepe, Karatepe, Zincirli, Kargamış, Saçkagözü, Maraş, Amedi, Til Barsip ve Tell Halaf gibi yerlerde yaşama mücadelesi içinde olmuşlardı.

Yukarıda adı geçen merkezlerde, yapılan kazı çalışmaları gösteriyor ki, Hititlerin yaşam biçimleriyle ve yaratmış oldukları kültürel değerleriyle ilgili ipuçları vermekte ve geçmişe dair yeni bilgilerin yolunu açıyor. İşte bunlardan kısaca size anlatayım. Bu kazılarla ortaya çıkan krallıklarla ve dinle ilgili yapılar, bu yapıları süsleyen çeşitli kabartmalar, heykeller ortaya çıkartılmıştır. Bu

heykellerden biri de Kargamış'da bulunmuş olan tanrıça Kupaba'ya ait bir kabartma M.Ö. sekizinci yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Bu şaheser Ankara'da Anadolu Medeniyetler Müzesinde sergilenmektedir. Yine bu dönemlerde yapılan kabartmalarda, çeşitli yaratıkları işlemişlerdi. Savaş arabalarını da kabartmalarıyla günümüze taşıdılar. Çalgıcılarını da unutmadılar, cenaze törenlerini ve ziyafet sahnelerini de nakış nakış işlemişlerdi. Neredeyse tüm uygarlıklarda işlenmiş olan aslan figürü, Hititlilerde fazlasıyla işlemişlerdir. Geç Hititlerden, Urartu krallığı yolculuğuna doğru ilerleyelim. M.Ö. 2 bin yılının ortalarından itibaren Urartularla Van yolculuğumuz başlıyor. Bunlara Doğu Anadolu'nun kralları da diyebiliriz. Urartular, Anadolu bölgesinde yarı göçebe hayatı yaşamakta olan Hurri kökenli bir halktı. M.Ö. 9. yüzyılda Van gölü ve çevresinde krallıklarını kurdular, Van başşehirleriydi. Bu krallık yaklaşık olarak tarih sahnesinde iki yüz elli yıl kadar kaldı. Bu süre içinde Urartu krallığı sınırları, kuzeyde Transkafkasya'ya kadar, güneyde Toroslara kadar ve batıda Fırat ırmağına, doğuda kuzeybatı İran içlerine kadar genişlettiler.

Urartular çivi yazısının yanında, resim yazısını da kullanmaktaydılar, bu durum yapılan kazı çalışmalarından anlaşılmaktadır. Yine araştırmaların sonucunda ortaya çıkan bronz aslan başı ve benzerleri de bize Urartuların üzerinde yaşadıkları zengin demir ve bakır yataklarını kullanıp işlediklerini ve bu yolla, yeni maddi kültürel değerler yarattıklarını göstermektedir. Yine kalıntılardan arda kalan çeşitli süs eşyaları, metal kap kacaklar, kazanlar, heykelcikler, savaşlarda kullanılmak üzere yapılan ve düşman darbelerinden koruyacak olan kalkanlar ve miğferler yapmışlardı. Bu buluntular arasında çeşitli kemer ve adak lev-

haları bulunmuştu. Urartu dini hakkında, Meher Kapı yazıtı ve çeşitli kalkan ve levhalar üzerinde ki tanrı kabartmaları, bize Urartu dininin çok tanrılı bir din olduğunu gösterir. Bu tanrılardan bazıları şunlardır: Savaş tanrısı Haldi, fırtına ve gök tanrısı Teişeba ve güneş tanrısı Şivini...

Urartular tarımda büyük gelişmeler göstermişlerdi. Urartular sulamanın önemini kavramış ve yapmış oldukları gölet ve sulama kanallarıyla, Van ovasının bereketli topraklarında daha çok mahsul almayı öğrenmişlerdi. Bu sulama kanalları, bugünkü söylemle söylersek ilk barajları inşa etmişlerdi ve Urartuların inşa ettikleri barajlar yani göletler de şunlardır: Menusa Kanalı, daha eski adıyla söylersek Şamran Kanalı, Gürpınar ovasında bulunan suyu, Van ovasına taşımak için kral Menva tarafından inşa ettirilmiştir. Toprakka- le eski adıyla Rusahinili yöresinde ünlü Keşiş Göl barajını ikinci Rusa zamanında inşa ettirilmişti. Ve tarih hiç kesintiye uğramadan, kendi dinginliği içinde akıp gidiyordu. İşte bugün olduğu gibiydi. Urartu krallığı M.Ö. yedinci yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş gerileme ve çöküş dönemine girmişti. Güçten düşen Urartu krallığı, İskitler ve Medler tarafından tarih sahnesinden, acımasızca silinip atılmışlardı. Daha önceki uygarlıklarda olduğu gibidir. Günümüzde İse Urartulardan, çeşitli yazıtları, figürleri ve kayalıklara oyma sanatıyla işledikleri kral isimleri kalmış. Bu krallardan bazılarının isimleri şunlardır: Sarduri, İşpuini, Menusa, Birinci Argışti Pontus bölgesine Rumların gelişi, Miletos şehrinden gelen koloniciler tarafından yaklaşık olarak İ.Ö. sekizinci yüzyılın ortalarında geldikleri söylenir. Miletos şehrinden Pontus'a gelen Miletlilerin bir bölümü, aynı dönemlerde Propontis'e yani Marmara bölgesine eski adı Artake olan Erdek'e de gittikleri bilinmektedir. Miletos-

lular Pontus'un kıyı şeridi üzerinde, sırasıyla eski adı Amnisos olan Samsun ve yine antik adı Sinope olan Sinop ve sınırları içinde bulunan antik adı Kerasos olan Giresun ve Ordu olmak üzere Trabzon yörelerinde yerleşmişlerdi.

İ.Ö. 280'li yıllarda Mihridates tarafından kurulmuş oldu. Mihridates, Pontus kralı olarak tanındıktan sonra, ilk iş olarak Pontus kıyılarına yayılmak oldu. Sinope, Amnisos ve Trapezunta başşehir olarak tam 223 yıl bağımsız olarak hüküm sürmüştü. Pontus en parlak dönemini, efsanevi kral beşinci Mithridates döneminde yaşamıştı. Beşinci Mithridates tam yirmi beş yıl savaştığı Romalıları Ege kıyılarına kadar sürmüş ve krallığının sınırlarını bir daha aynı büyüklüğe gelebileceği bir noktaya kadar ulaştırmıştı. O savaşta yaklaşık olarak seksen bin Romalıyı kılıçtan geçirmiştir. Romalılar tarihleri boyu böyle bir yenilgi yüzü görmemişlerdi. Belki eski çağlarında Spartaküs ve köleleri tarafından buna yakın bir yenilgi almışlardı. Ama kısa sürede toparlandılar ve tam altı bin köleyi çarmıhlara germişlerdi. Ve yüz yıllar sonra Anadolu'da Mithridates'in kılıcıyla Spartaküs'ün ve kölelerin intikamı alınmıştı ve belki de Mithridates'in bundan hiç haberi bile yoktu ama Romalılar biliyorlardı, tarihin karanlık sayfaları arasında sinmiş olan kanlı tarihlerini. Yine efsane kral Mihridates tarafından düzenlenmiş olan seferlerle, acımasız bir biçimde Makedonya'yı yağmalamıştı. Bu efsane kral için Mozart'ta bir senfoni bestelemiştir. Tarih sayfalarını yazıp doldururken ve takvimler İ.Ö. 63'ü gösterdiğinde artık Pontus bir Roma eyaleti olmuş ve Roma valileri tarafından yönetilmekteydi. Roma esaretinden sonra Bizans egemenliği altına girdi ve en sonunda herkesinde bildiği gibi Osmanlı egemenliği altına girdi. Pontus döneminden ve Osmanlı dönemlerinden günümü-

ze kadar gelen çeşitli dini yapılar içinde en önemlisi ve günümüzde de Ortodoks Hıristiyanlar için hac ziyaret yeri olan Sümela Manastırı yaşanmış olan bütün dönemlere inat hala dimdik direniyor gri gökyüzünün altında.

Zaman Anadolu'nun içlerine akıp gitmeye başladığında Eskişehir, Kütahya, Afyon ve Ankara dolaylarında hüküm sürmüşlerdi. Phryg, yani Frig krallığına kadar uzanıyor. Frigler eski çağlarda orta Anadolu da yaşam kavgası içinde olmuşlardı. Hitit devletinin ortadan kalkmasıyla birlikte, yaklaşık olarak M.Ö. 1200'lerde, muhtemelen Güneydoğu Avrupa'dan gelmişlerdi. Frig krallığının kurucusu ve ilk kralı olan Gordios idi. Başşehirleri de eski adı Gordion yeni adı Yassıhöyük'tür. Kral Gordios'tan sonra ünlü eşekkulaklı oğlu Midas geçmişti tahta. Frig kralı Midas şarap ve bereket tanrısı Dionysos'tan bir dilekte bulunmuş, dileği dokunduğu her şeyin altın olmasıymış. Dionysos'da dileğini kabul etmiş ve tuttuğu her şeyin altın olmasını sağlamıştı. Ancak yiyecek bir şeylere dokunduğunda ne kadar aptalca bir istekte bulunduğunu anlamış ve Midas, Dionysos'a bu uğursuzluktan kurtarması için yalvarmış ve tanrı Dionysos, Midas'a nasıl kurtulacağını anlatmış ve Midas'da tanrı sözüne uyarak Paktolos ırmağında yıkanmış ve o günden beri ırmağın çakılları arasında altın zerreciklerinin olduğu dilden dile dolaşır olmuştu. Şimdi asıl konuya, eşekkulaklarına gelelim. Yine günlerden bir gün Midas, güneş tanrısı Apollon ve Hermes'in bir Nympha'den olma keçiboynuzlu ve keçi ayaklı oğlu Pan'ın arasındaki müzik yarışmasına karışır. Ve yaşlı dağ tanrısı Tmolos'un verdiği kararı eleştirmiş ve buna karşılıkta Apollon, Midas'ın kulaklarını eşekkulağı yapmış ve müziği bu kadar kötü algılayan kulaklar ancak eşekkulağı olur diye cezalandırmıştı. Kral Midas'da eşekkulaklarını sarı-

ğıyla veya sarığa benzer bir başlık beziyle kapatıp gezer. Çünkü bu durumu kimsenin bilmesini istemiyordu. Bu olayı bir tek berberi biliyormuş ve bu sırrı kimseyle paylaşmaması için berberini sıkı sıkı tembihlemişti. Berberi de bu durumu hiç kimseyle paylaşmadığı için bir kuyu açmış ve içine sırrını sesli bir şekilde söyleyip, tekrar açtığı kuyudan çıkardığı topraklarla kuyuyu kapatmış ve rahatlamaş bir şekilde oradan ayrılmış. Kısa bir süre sonra çukurun bulunduğu yerde sazlıklar boy vermiş ve her rüzgârın esmesiyle sazlıklardan bir ses yükselmeye başlamıştı. Bu sesi duyanlar hayrete düşüyorlardı. Midas'ın eşekkulakları var diye söylenirdi rüzgâr. Frig krallığı doğudan gelen Kimmer saldırılarına dayanamayıp, M.Ö. 7. yüzyılın ilk çeyreğinde tarih sahnesinden krallık olarak silinip gitmişlerdi. Ancak gelenek, görenekleriyle ve sanatsal yaratılarıyla birkaç yüzyıl daha varlıklarını koruyabilmişlerdi.

Lydia krallığı bugünkü bilinen Manisa şehrinin büyük bir bölümünde inşa edilmişti. Bu krallık bölgesinde egemen olan Atyadlar, Heraklidler ve Mermadlar hanedanlıkları hüküm sürmüşlerdi. Lydia'nın başşehri eski adıyla Sadeis ve yeni adıyla Salihli'ydi. Lydia krallığının en güçlü ve parlak dönemlerini, Mermnadlar hanedanı döneminde yaşamışlardı. Persler Lydia kralı Kroisos'u yenilgiye uğrattıklarında, Lydia'nın üzerine çalan güneşinde rengi değişmişti. Esaret çöreklenmişti, kara bir bulut gibi Lydia'nın bahtsız silüetine. Ve tarihin kara sayfasına düşen notta gün, M.Ö. 547 ile 546'yı işaret ediyordu. Bu tarih Lydia'nın tarih sahnesine ve insanlığa armağan ettiği Lydia sik-kelerini bırakarak, diğer toplumlarda olduğu gibi çekip gitmek zorunda bırakıldılar. Lydia'lular zengin bir uygarlık olarak yaşamışlardı. Bu zenginliklerini, Uşak yöresinde bulunan mezarlarda ve

yağmalanan tümülüs mezarları da doğrular nitelikteymiş. Bu zenginliklerde Karun hazinesi diye adlandırılmaktadır. Bu hazine bugün Uşak müzesinde sergilenmektedir. Lydia'nın bilinen kralları sırasıyla şunlardır. Gyges, Ardys, Sadyattes, Alyattes, Kroisos'tular. Anatolia toprakları üzerinde, Lydia'nın sonsuzluğa uğurlanmasıyla güneş İonia ya da İyonya'nın üzerinde doğmaya başlamıştı. Akha krallığının çöküşünden sonra Yunanistan'dan Batı Anadolu kıyılarına gelmeye başlamalarıyla, İzmir ve Aydın kentlerinin kıyı şeritlerine doğru iskân oldular. Bu bölge İonia olarak anılmaya başlanmıştı. Tarihin babası olarak da bilinen İzmirli Herodotos'un sözünü ettiği on iki İyon kent devleti de şunlardır. Başta Miletos, şimdilerde Balat olarak bilinen yeri. Myus, Avşar Köyü olarak bilinen yerdeydi. Priene, şimdiki Güllübahçe, Ephesos yeni adıyla Selçuk, Kolophon, yeni adıyla Değirmendere, Lebedos, yeni adıyla Gümüldür, Teos, şimdiki adı Sığacık, Klazomenai, şimdiki adıyla Urla, Phokaia, yeni adı Eski Foça Erythrai, yine eski adı Ildırı, Khio, şimdiki Sakız Adası, Samos, yine şimdiki Sısan Adası. Bu kent devletlerine daha sonra on üçüncüsü olarak da Smyrna, eski İzmir katılmıştı. İonia bölgesinde bulunan bu on üç kent devleti hiçbir zaman bir araya gelip güçlü bir devlet, ya da güçlü bir imparatorluk kuramamışlardı. Hep birer küçük kent devletleri olarak yaşam mücadelesi içinde varlıklarını sürdürmeye çabaladılar ve birer küçük devletler olarak kalmışlardı. Bu on üç kent devletini bir arada tutan şeyse dil, din ve kültürel birlikteliklerinden ileri gelen bir kaynaşmayla sağlanıyordu. İonyalılar, monarşi ve tiranlardan sonra demokrasiyle yönetilmişlerdi. İonyalılar, bilim ve uygarlığında öncülerindendir. Özellikle Miletosta ortaya çıkan ilk doğa filozofları, evrenin oluşumu, doğa olayları, varlığın ve nesne-

nin kökeni gibi sorulara doğayı inceleyerek yanıt bulmaya çalışmışlardı. İonia okuluna mensup ilk doğa filozofları olarak bilinenlerin başında Thales gelir, diğerleri ise sırasıyla şunlardır. Anaksimandros, Anaksimenes, Diogenes ve Herakleitos'tular. Bu filozofların çoğu Miletoslu idi. Yine Miletoslu olan Thales, evrendeki her şeyin kökeni su olduğunu ileri sürmüştü. Herodotos'un sözünü ettiği güneş tutulmasının hesaplayan Thales idi. Anaksimandros'da Miletoslu idi, onun tezine göre de her şeyin özünde sonsuzluk vardı. Başka bir Miletoslu filozofsa Anaksimenes ve Apollonia'lı Diogenes'le birlikte her şeyin kaynağında hava olduğunu kabul edip savunmuşlardı. Ephesos'lu Herakleitos'da her şeyin başlangıcı olarak ateşi kabul ediyor ve savunuyordu

Güneş İzmir'in kuzey batı tarafına doğmaya başladığında tarih sahnesinde Pergamon krallığı M.Ö. 3. ve 2. yüzyıllarda Attalos hanedanına mensup krallar tarafından yönetilmişti. Yüz elli yıllık Pergamon krallığı Helenistik dönemin en parlak kültür merkezlerinden biriydi. Son kral üçüncü Attalos'un vasiyetiyle krallığın toprakları Roma'ya katılmıştı. Pergamon krallığından hiç ara vermeden Karia'ya geçelim. Karia, Anadolu'nun güney batı köşesi veya bugünkü Muğla şehrinin büyük bir bölümü eski çağın Karia'sıdır. Ege göçleriyle bölgeye gelen Dorlar, burada altı kentten oluşan bir birlik kurmuşlardı. Karia'nın tarih sahnesine çıktığı dönemde, Pers egemenliği altındaki bölgede hüküm süren Hekatomnos hanedanlık dönemine rastlar. Bu hanedanın en önemli kişisi hiç şüphesiz Maussallos'tur. Helen kültürünün yoğun bir biçimde yaşandığı Karia'da onun zamanını işaret etmekteydi. İşte bu önemli kral, Karia'nın merkezi haline getirmiş olduğu Halikarnasos'ta, ölümünden birkaç yıl önce, karısı Artemisea tarafından

inşa ettirilen ve sonradan da dünyanın yedi harikası olarak kabul edilen Maussoleio anıtsal mezarıyla ölümsüzleştirmiş ve tarih sahnesinde halen sıcak bir imge olarak yaşamaktadır. Lykia bölgesi olarak bilinen Fethiye ve Antalya Körfezi arasında, denize geniş bir kara parçası olarak uzanan Teke yarımadasıdır. Pers egemenliği altında Lykia kentleri yerel hükümdarlar tarafından yönetilmişlerdir. Helenistik dönemdeyse bölgede bir Lykia birliği kurulmuş ve Lykialıların ahşap mimarisini yansıtan ve tapınak cephesini taklit eden kayalara oyulmuş mezarları Anadolu sanatını da önemli derecede katkılar sunmuştur. Kayalara oyulmuş ve edebi bir oya gibi işlenmiş olan kaya mezarları, Demre ve Kale'de halen ziyaretçilerini beklemektedirler.

Kommagene krallığı bugünkü Adıyaman, Maraş ve Gaziantep kentlerinin bulunduğu topraklar üzerinde kurulmuştu. Önceleri Seleukos krallığının egemenliği altında olan bu topraklar da yörenin idaresi Ptolemaos, Seleukos krallığına karşı ayaklanarak bağımsızlıklarını kazanmışlardı. Bu bağımsızlık zaferiyle birlikte Kommagene krallığını kurmuş oldular. M.Ö. 62'de Antiokhos ve yine M.Ö. 69 ve 34 tarihleri arasında en parlak dönemlerini yaşamışlardı. M.S. 72'de Romalılar tarafından tarih sahnesinden silinip atılmışlardı. Ancak bugün hala Adıyaman'da Nemrut dağı üzerinde Antiokhos'un kendisi için yaptırdığı kutsal alan ve mezar anıtının üzeri taş ve toprakla kapatılarak, yaklaşık elli metre yüksekliğinde yapay bir tümsekle örttürülmüştü. Suni tepenin doğu ve batısında kendisinin ve tanrıların insan boyundan büyük heykel ve kabartmaları yer almaktadır. Bu heykellerden biride Apollon yerel adıyla Mithras'ın başıdır.

Anadolu'nun bütün uygarlıklarını bir yazıda işlemek mümkün değil ama kısaca yazdıklarım-

dan da anlaşılacağı üzere bu ülkenin daha çok Halikarnas Balıkçısı'na ihtiyacı olduğu gün gibi ortada.

Halikarnas Balıkçısı Anadolu Efsaneleri adlı kitabında Anadolu'nun zengin söylencelerini akıcı ve lirik bir dille anlatmış, insanın tekrar tekrar okuyası geliyor.

Anadolu'nun Sesi adlı eserinde "Tarih ve Helenizm" adlı yazısında değişen toplumlar, ileri toplumların ilerlemesinde ki etkeni çok doğru bir şekilde ortaya koydu.

Batı uygarlığı ya da demokrasisi aslında onların dışında kalan bütün dünyanın köle olması demekti, bu saptama çok yerinde ve gerçektir.

Yine bu eserde 'Soyların Mitolojisi' yazısından toplumların taptıkları Tanrılardan tarih öncesi soylarının kökenine dair çeşitli bilgilere ulaşmaları, fikir edinmelerini sağlar, mitoloji deyip geçmemek lazım.

Hey Koca Yurt adlı eserinde yine Anadolu efsaneleri ve tarihine ışık tutmaktadır. Bu eserde Trabzon'un antik tarihine ışık tutmaktadır.

Sinope'li filozof Diyojen'i de etraflıca anlatmaktadır, bütün bunlar hepimiz tarafından bilinmesi gereken gerçekler ve tekrar tekrar araştırılıp incelenmesi gerekir, kısacası geçmişimizle yüzleşmek ve barışmak durumundayız.

Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinin büyük bir çoğunluğunda Yunanlılara karşı alttan alta yok sayma ve her şeyi Anadolu'ya mal etme gibi bir çaba seziniyor, yazınında başında belirttiğim gibi hiçbir kültür saf değildir.

Ancak kültürlerin ve uygarlığın dünya üzerinde bir beşiği varsa o da Anadolu'dur.

Halikarnas Balıkçısı bunu altın harflerle tarihin tozlu raflarına yazmış ender yazarlardan biridir.

LİRİK YAPRAK YESENİN

Konstantinov köyünde yüz yıllardan beri esen rüzgâr, sonbaharın gelişiyle hafif sertleşerek esmeye devam ediyordu. Sararan yapraklar nasıl da savrulup duruyor bir oyana bir bu yana ve konacak bir yer bulduklarında nasıl da mezar sessizliğine gömülüp doğanın dingin ve ağır kollarına bırakıyorlar kendilerini.

Doğa onları zaman içinde eritip başka şekillere ve başka bitkilerin hizmetine sunuyor, ondan ona sürüp gidiyor rüzgârın yapraklarla dansı, her zaman doğa yeni bir güne merhaba diyor.

Konstantinov köyü Rusya'nın binlerce köyünden yalnızca biri, onu diğerlerinden önemli kılan ve bana bu yazıyı yazdıran Konstantinovlu ozan Sergey Yesenin'den başkası değil.

Şair Yesenin deyimiyle "son ozanıym köyün" belki de adı sanı duyulmamış başka ozanlar da yetmişmiştir Konstantinov köyünde ama bize ulaşan bir ozan yok, ancak 1916'dan beri dünya üzerinde dolaşmakta olan lirik imgeli şair Yesenin hala Konstantinov'dan sesini bizlere ulaştırmaya devam ediyor.

*"Son ozanıym köyün ben
Çalmsız ahşap köprüsüyüm şarkıların.
Ayaktayım veda ayininde
Gazellerle buhurdanlanan kayınların"*

İnsan yüreği, tıpkı inşaat işçilerinin kum, çakıl ve çimento karışık beton yapmaları gibi olmalı; yoksa nasıl dayanabilir bahar ayında daldan düşen yemyeşil bir yaprağın kendi elleriyle yüreğini katıp yazdığı veda şarkısına.

*“eriyip söner altın yalumlarda
Tensel balmumundan ışığım,
Ve ayın tahta kadranında
Hırlar benim son satım”*

Dalından düşen yaprak gelecek bahar için yeni bir tomurcuk besler ve büyütür.

Yesenin'in dizeleri de her bahar bizlere yeni bir dünyanın kapılarını açar hiç hesapsız ve bunu yapar kimseye borçlu olmadığı halde. Çünkü Yesenin'in imgeleri dünya üzerinde yaşamakta olan insanlar için insanca bir yaşama taraf oldular ve bu taraflık hala sürüp gidiyor, belki bir gün bu taraflık son bulur son bulduğunda dünya üzerinde sömürü düzeni.

*“Mavi bozkırdaki çığırdan
Demir konuk az sonra çıkar gelir.
Başaklarına tan dökülü yulaf tarlasını,
Kara elleriyle devşirir”*

Rüzgâr gelen sonbaharla birlikte sararan yaprakları yine dökmeye başladı, işte kuru dallara yine hüznün çökmüş ve çoğa gitmez çam ağaçları da beyaza boyanır ve soğuk hava kendini Rusya'nın steplerine hâkim kılacak, kuru dallar yine ilkbaharın sessiz gelişini bekleyecekler. Ama insan yüreği Yesenin'in imgeleriyle karlanmaya devam edecek.

*“korkar mıyız başbuğlarından
Beyaz goril sürülerinin?
Yeni kıyılara doğru koşuyor dünya
Akışıyla coşkun süvarilerinin”*

*“çınla çınla bize,
Islak anayurdum benim
Tarlalarını ve ormanlarını
Mavi ellerin”*

Yesenin'in ördüğü duvar hala siper yoldaşlığı yapıyor açlığa mahkûm edilenlere ve yumruğu kara nasırlı ellere.

*“sağlam bir duvar olun, birleşin!
Öfkesi ulaşanlar sisten nefrete.
Nasırlı elleriyle güneşi
Çevirir altın bir trampete.”*

Yesenin'in örmeye davet ettiği bu duvar işçiliğine katılmak isteyenler ilkbaharı kuru dallar arasında yaşamayı göze alabilenlerdir. Yesenin'in toplum tarihine kızıl puntolarla düştüğü not budur.

Önsöz Dergisi, 23.Sayı

NAZIM İÇİN YOLA DÜŞEN İMGELER

Nazım Hikmet için şiir yazan şairlerin yazmış oldukları birkaç şiiri irdeledim.

Neden bir şair için, şairler şiirler yazar. Bu konuyu anlamak için önce kim için yazıldığını bilirsek nedenini daha kolay anlarız. Eğer şiirler Nazım için yazılıyorsa ve dünyaca bilinen şairler yazıyorsa şiirleri, bu şair tüm dünya üzerinde büyük bir etkiye sahip demektir.

Evet, Nazım dünyaca bilinen ve haklı bir yere sahip olan şairdir. Nazım'ı dünyaca tanınmasını sağlayan sınıfsal tavrı ve diyalektik bakış açısıdır. Nazım için yazanlar da aynı sınıfsal tavra ve bakışa sahiptir. Nazım için yazan bir başka grup daha var ki, onlar sadece kendi durumlarını kurtarmak için Nazım'a saldıranlardır. Onları çizip geçiyorum. Ne de olsa onları hizmet ettikleri devletleri de işleri bitince buruşturup atıyor. Nazım Hikmet'i evrensel yapan şiirlerinde toplumsal tarihin derinliklerinden süzüp topladıklarıdır. Nazım Hikmet ve dönemin şairlerine baktığımızda hepsinde Kemalizm'in etkilerini görmek mümkün, buna rağmen Nazım Hikmet sınıfsal tavrı öne çıkarır ve en önemlisi diyalektik bir bakışla örer şiir duvarını.

Pablo Neruda'nın yazmış olduğu "Nazım'a Bir Güz Çelengi" adlı şiirinde "Neden öldün Nazım" diye başlar şair. Neruda bu şiirinde hem Nazım'a

olan özlemini, hem de Nazım'ın şiirini anlatır. Şili'den yükselen bu ses Anadolu kokar, Nazım'ın şiirleri de Şili kokar, bu ortak payda her iki şairi kardeş yapar ve aynı sevdaya sevdalandırıp imgelelerini seferber eder.

“Gerçeğe çağırın, acıyla ve gözüpek bir sevinçle dolu?/Kardeşim benim, nice yeni duygular, düşünceler/kazandırdın bana...”

Bu dizeden de anlaşıldığı gibi şairler birbirlerinden beslenebiliyor. Neruda güçlü bir kaynağını yitirmiş, onun peşinden acıklı imgelerini kanatlandırıp Uranos'un maviliğine gönderip Nazım'ın mavi gülüşüyle ezilen ve ayaklanan işçi sınıfının umutlarını kanatlandırır.

“...Zindanlardan kopup geldiğinde karşılaşmıştık seninle/Kuyu gibi kapkara zindanlardan...”

Neruda'nın şiirinden anlıyoruz ki Nazım'ın memleketi bir zindan, kapkara bir zindan. Bu zindan Kemalist zindandır ve Nazım gibi daha birçok şaire aynı duyguları yaşatmıştır, yaşatmaktadır. Bu zindan aynı zamanda otuz yıldır Kürt halkına da yaşatmaktadır bu duyguyu.

“Canavarlıkların, zorbalıkların, acıların kuyuları/Ellerinde izi vardı eziyetlerin/Hınç oklarını aradım gözlerinde/Oysa sen parıldayan bir yürekle geldin/Yaralar ve ışıklar içinde”

Neruda'nın bu dizelerinde Nazım'a yapılan türlü türlü işkencelerin maddi ve manevi izleklerini görür ve öfkeyle patlamasını beklerken Nazım geleceğe olan büyük umuduyla ve parıldayan yüzüyle bakar dostu Neruda'nın yüzüne.

“Senin her yerden derlediğin çiçekler olmaksızın bu dünya/Nasıl dövüşülür senden örnek almaksızın,/Senin halksal bilgeliğinden ve yüce şair onurundan yoksun?/Teşekkürler, böyle olduğun için!/Teşekkürler o ateş için”

Yukarıda ki dizelerden de anlaşılacağı gibi Nazım'ın şiiri dünyanın dört bir yanından topladı-

ğı imgelerle ve Anadolu'nun zengin kültürünü de dünyanın dört bir yerine ulaştırmış ve bu ekinsel zenginlikten diğer şairlerde yararlanmışlardır.

Nazım'ın Neruda'ya devrettiği o ateş halen yanmakta ve sömürü düzeni yerle bir olana dek dünya üzerinde yanmaya devam edecektir.

Sovyet şair Yevgeni Yevtuşenko "Nazım'ın Yüreği" adlı şiirinde Nazım'ın kederli halinin ince detaylarını anlatır ve bir şair ne için üzülür, der. Birçok şey söylenebilir ama Nazım'ın yüreği bir tek memleket hasreti ama ille de gelecek için çekilen acılar ve çekilecek acılar ancak Nazım'ın yüreğini acıtabilir.

Oysa birçok şair için şiir bir rol ve kazanç kapısıyken Nazım ve yüreğini güneşe koyan şairler için baskı, zulüm, mahpusluk ve ölüm demektir.

"Usanınca gerçeklerin yalanından./kaygan, yüz­süz baskıdan./tunç Nâzım'ı anımsarım/ve se-sini/biraz hançerimsi : "Merhaba kardaşım..."

Yevgeni Nazım'ın huzursuz yüz ifadesine bakarak bir çare aramak ister. Küçük günlük şeylerin sıkıntısı olabilecek bir yüz ifadesi olmadığını anlar ve şairin yüreğinde derin sancılar yaşadığını ve bu acılı sancılarında ancak yeryüzünün yüzü olunca işçilerin yüzü geçebileceğini anlar ve şu di-zelerle anlatır.

"Oysa asıl kendisinde var bir şey./çini ke-miren/yüz çizgilerinden dehşetle akan/"Merhaba kardaşım..."/diyemezsek ağrıyor//Varsın ağrısın/hepsi için yüreklerimiz,/tek ağrımın Nâzım'ın yüreği"

ABD'li Yazar Howard Fast, Pablo Neruda ve Yevgeni Yevtuşenko'nun şiirlerinin güçlü bir sen-tezini yapmıştır. Bir ideal uğruna her türlü tehli-keyi göze alıp sınıf için yazarların bütün amaçları bu dünyayı sömürüden ve sınırlardan kurtarmaktır. Howard Fast'ın şiirini hep birlikte okuyalım.

NAZIM HİKMET'E

*Kendi duvarların nasıl tutamadıysa kelimelerini,
bizim duvarlarımız da tutamadı, kardeşim,
kelimelerin buldu bizi.*

*O gün cezaevinde geldi yanıma
pek iyi bildiğin cezaevi fisiltısıyla
o ince yazar, Albert Maltz...*

*Hayatı anlatan şeyler söylemekti onun suçu da,
barışı, umudu, özlenen şeyleri...*

Özgür olduğunu söyledi bana.

*Özgür, dedi, Nâzım Hikmet özgür artık,
özgürlük içinde dolaşiyor kendi ülkesinde,
açık alınla söylüyor türkülerini bütün insanlar için.*

*Nasıl anlattırım dostum, yoldaşım, kardeşim,
hiç görmediğim ama çok yakından bildiğim,
başımın üstünde tuttuğum kardeşim benim...
nasıl anlattırım bunun anlamını sana?*

O anda biz de kurtulmuştuk çünkü.

Çünkü seninki gibi bir türkü tutturmıştu

benim kalbim de,

*kimseyi senin kadar yakından tanımadım,
senin kadar, senin gibiler, bizim gibiler kadar,
ulusların üstünde bir kardeşlik kuran;
bir de bizi susturacaklarını sanıyorlar,
suspus edeceklerini duvarların ardında.*

*Senin uğruna ufak bir tokat atmıştık bir zamanlar,
ama sen oldun bizi kurtaran*

*ülkenden millerce ötedeki bir ülkenin iki yazarını,
kötülerin kötü işler çevirdikleri bir ülkenin,
özgürlüğün utançla başını eğdiği bir ülkenin,
ama uyanacak bir ülkenin yazarlarını.*

Sen kurtulunca anladık biz

*kısa süresini kendi duvarlarımızın,
soytarıların, yılışık katillerin kurduğu duvarların;
ışığa, zafere giden yolda kısa bir süredir bu...*

*ama bunları anlatmanın ne gereği var,
sen zaten biliyorsun yüreğimizin türkülerini!*

İşte bir ideal uğruna yazılan şiirler böyle olur ve ülkenin zindanları dahi o güçlü sesi engelleyemez. Baskının, zulmün olduğu her yerde kanat çırpır ve sesini duyurur bütün nasırlı ellere. Umudu yeniden büyütür, çoğaltır, geleceğe yeni yollar açar, gelecekler için ve bu yolun yolcuları hiç eksilmez çoğalarak gelirler ve bir gün mutlaka bir olup yıkacaklar zulmün kalelerini bir biri ardına ve yine merhaba diyecek kardaşım bize, merhaba.

Önsöz Dergisi, 26(2).Sayı

NÂZİM'SİZ ELLİ YIL*

Nâzım Hikmet aramızdan ayrılalı tam elli yıl olmuş ve bu elli yıl içinde neredeyse değişen bir şey olmadı ülkemizde. Mesela insanlar hala farklı düşündükleri için tutuklanıyor, sürgün ediliyor ve hatta öldürülüyor. Sendikaların işlevsiz kılınması için her şey seferber ediliyor ve sendikacılar tutuklanıyor. İşçilerin hak arama mücadeleleri devletin kolluk güçleri tarafından derhal bastırılıyor, işçilere göz açtırılmıyor, sermayenin geleceği için gerekli tüm yasal ve güvenlik önlemleri alınıyor. Tarım ve hayvancılık tamamen dışa bağımlı hale getirildi, artık hayvan beslenmiyor, toprak işlenmiyor. Eğitim ve sağlık hizmetleri sadece parası olanlar için var.

Nâzım, yaşadığın dönemde altı yedi eylül olayları vardı, bugün durum pek farklı değil yine Rumların Papazları öldürülüyor, Kiliseleri önce müzeye çevriliyor sonra Camiye. Senden sonra Nâzım, Kürtlerin köyleri yakıldı, on iki yaşındaki çocukları on üç kurşunla öldürüldü, ancak senin döneminde olmayan bir şey oldu ve Kürtler yok sayılmaktan kurtuldular ve hatta bugünlerde barış görüşmeleri bile yapılmaktadır ve umuyorum bundan olumlu bir sonuç çıkarda insan ölümleri biter. Artık Kürtler kendi dillerinde yazıp çeşitli dergi ve kitaplar çıkarmaktalar. Kürtler kendi belediye başkanlarını ve milletvekillerini de seçiyorlar,

çok büyük bedeller ödeyerek bugünlere geldiler, kısacası Nâzım, TC çok değişti görünüyor, ya da değişmek zorunda kaldı Kürt sorunu karşısında.

Senden sonra Nâzım, Ermeni soykırımını yüksek selse konuşulur oldu ve yine Ermeni vatandaşlarımız halen katlediliyor. Rumları sorarsan henüz kimsenin ağzını bıçak açmıyor, nedeni halen bilinmiyor, ama Kiliseleri Camiye çevrilmeye devam ediyor, dilleri yok sayılıyor asimilasyon ilk günlerinde olduğu gibi devam ediyor. Birde güzelim derelerimiz ve doğamız artık yok ediliyor 'HES' yağma projeleriyle birlikte.

Şiirlerin sokaklarda ve meydanlarda yankılanmaya devam ediyor ve bizlerde sana yetişmeye çalışıyoruz, hatta geçmek istiyoruz, bunu bir gün birimiz başaracak bunu biliyoruz çünkü bunu bize sen öğrettin. Birde senin kitaplarını büyük bir sermaye grubu olan Yapı Kredi yayınları basıp satıyor.

Anadolu coğrafyasında şiir ırmakları aynı coşkunlukla akmaya devam ediyor, küçük ırmaklar derelere, dereler denizlere akmaya büyük bir hızla devam etmektedir. Eninde sonunda önüne çıkan bütün pislikleri sürükleyip temizleyecektir.

Artık Sovyetler Birliği de yok, yine Rusya oldu. Küba dimdik ayakta. Fidel görevi bıraktı. Ortadoğu bildiğin gibi değil, önce Irak yağmalandı, şimdilerde Suriye yağmalanıyor. Filistin'de çocuklar yine general olmak zorundalar ve sapanın ucunda umutları. Libya'yı da yağmaladılar ve işleri biten çeşitli Arap ülkelerinin liderlerini, ya da diktatörlerini alaşağı ettiler.

Sensiz geçen elli yılda değişen pek fazla bir şey yok. İşsizler oranında büyük değişiklikler oldu. Artık işsizler ordumuz var diyebiliriz. Bu konuda dünyada söz sahibiyiz. Faili belli meçhullerde, kayıplarda TC'nin eline kimse su dökemez. Çeteci

katil Topal Osman'ın heykelleri ve adına üniversitelerimiz var. Ne garip değil mi? Önce Karadeniz'i Rumlardan temizlemek için kullanıldı. Sonra komutan yapıldı, milletvekili katletti, sonra idam edildi, şimdi kahraman. Kısacası Nâzım, ulus devlet işi pek tutmadı Anadolu topraklarına.

Nâzım, destanını yazmış olduğu kurtuluş savaşının aslında halkın kurtuluş savaşı olmadığı bugün çok daha net görülmektedir. Kapitalizm iyice azgınlaştı, işçilere, aydınlara göz açtırmıyor. Mevcut hakların çoğunu maalesef geri almış durumdadır. Bütün bunlara rağmen ülkenin ve insanlığın kurtuluşunu düşünenler her gün biraz daha çoğalmaktalar ve her zaman alanlardalar. Yaşanan bunca zorbalık karşısında, bitmedi sürüyor sevdalı umudun yarını yaratma kavgası ve kozasından çıkacak elbet rengârenk kelebek, masmavi Uranos'un altında ve parıldayan güneşin altında kanat çırpacak kısacık ömrüne rağmen büyük insanlık için.

Evet, Nâzım, kısaca memleketimizin durumu böyle ve emin ol ki ancak binde birini anlatabildim, bir şey daha var anlatmadan yazımı bitiremeyeceğim, 1993'te Sivas'ta devletin görevlileri tarafından organize edilip Madımak otelinde bulunan Alevileri canlı canlı yaktılar. Bugünlerde Taksim'i Hiroşima'ya benzettiler, insanların üzerine gaz yağdırıyorlar.

*Eli kolu zincirlere vurulmuş,
Vatan çırılçıplak yere serilmiş.
Oturmuş göğsüne Teksaslı çavuş.
Beyler bu vatana nasıl kıydın?*

*Not: Bu yazı da 26. sayı için yazılmış fakat yayınlanmamıştır.

DÜŞÜNLER

HAYDE GÖREYİM SENİ

Günün ilk saatleriydi. Gece, sessizlik içinde çekip gitmişti dünyanın başka bir tarafına. Şimdi kim bilir o karanlık yerlerdeki kuytularda belki de bir gül sessizce kızılığını toprağa vermiş, başka bir gül büyütecek. Ve gülümseyecek. Yine birileri selamlayarak yol kenarındaki güzel çiçeği, “merhaba, merhaba” diyerek güzel günler ekecekler yüreklerine. İşte dünyanın başka bir ucunda gün gözlerini, aydınlık dağıldı hücre hücre her dokusuna yaşamın ve yaşamı daha güzel, birlikte kardeşçe yaşamak için. Taze taze güller, çiçekler büyüyor, dünyanın her yerinde güneşin şavkını içene dek. Fabrikaların bacaları gece gündüz tütmekte; hiç durmadan binlerce hatta yüzbinlerce, milyonlarca, milyarlarca emekçinin kolları, hiç durmadan bir makine gibi çalışmakta. Kimileri, üç vardiya, karşılığında bir ekmek bir tas çorba. Güneşin ve denizin tadı uzak bir sevdadır milyonlarca emekçiye... Hatta lükstür de, çünkü ondan önce iş güvenliği, eğitim, sağlık ve yaşamın olmazsa olmaz temel ihtiyaçları bile güvence altında değil. Yani paran varsa var. Yoksa yok.

Bütün bunlar milyonlarca işçinin, emekçinin kafasını hiç rahat bırakmazlar. Bu düşüncelerle sabah evlerinden çıkarlar. Büyük bir çoğunluğu isteksiz adımlarla giderler mecburi oldukları işlerine, işte yine vardiya değişme saati, yine karan-

lıklara doğru başlayan bir serüven.

Haydi göreyim seni gönülsüz mecburi oyuncu rolünü iyi yap. Belki ilerde başka oyunlarda oynarsın. Kim bilir, kim bilir sen hükmedemediğin yaşama hükmetmeyi öğreninceye kadar daha ne kadar yol yapacaksın başkasının yaşamı için. Evet, bütün sorun sende değil. Ey emekçi, ey işçi-köylü dostça yaşayabileceğin dünyanın farkındadır birileri. Ve onlar için yaşamın sonu demektir o güzel dünya. Ve seni kollarına mahkûm etmeleri de bundandır. Gözlerindeki perdenin aralanmasını istemezler. Onlar isterler istedikleri kadar görebilesin istedikleri şeyleri. Ve sen, siz, biz ey dünya emekçileri, ne zamana kadar buna katlanacağız? Evet, daha ne kadar sürecek bu sefillik. Kimi, kimi bekliyoruz? Şu binaları göğe yükselten, fabrika bacalarını tüttüren bu kollarımız bizim için ne zaman bir şeyler yapacak. Kimi zaman dalgın dalgın işinin başında kaybolup gidersin. Bir ses çağırır seni. Vakit öğleyin oldu. Yemek vaktidir. İşte yine o acımasız yaşamın kollarındasın. Ahlanırsın vahlanırsın ve kimi zaman şakaya vurup unutmaya çalışırsın. Zorla da olsa gülümsersin. Yaşamın dayanılmaz yaşama sevincini yaşarsın. Aklında başka dünyalar, kardeşlikten, dostluktan yana.

Güneş yine dünyanın başka bir yerine doğru çalmaya başladı. Yani biz dünyanın başka bir yerine gittik ve orası işimiz gibi karanlık ama biliriz yine gideceğiz o aydınlık dünyanın başka bir yerine. Şimdi daha çok gülümsüyorum. Çünkü doğanın diyalektiği bir anlamda senin ve yaşamın da diyalektiğidir aslında. Sen de, ben de, bizler de her an değişiyor ve geliyoruz. Ama kaçımız bunun farkındayız. Evet, hangimiz farkındayız? Vatabildik mi farkına? Elbette her gün ilerliyoruz her gün biraz daha farkına varıyoruz. Ve yapıyoruz hayat felsefesini kendimizce, dilimizce... Yine

de inanamıyoruz. Böyle gelir böyle gider diyenlere daha çok inanıyoruz veya yaşamın zorlukları bizi buna mecbur mu ediyor? Kim bilir, belki de yine de bir şeylerin farkındayız. Görüyoruz, duyuyoruz düşünebiliyoruz. Evet, yeniden yaşamı yaratabiliriz, yeniden kurabiliriz bu dünyayı. Hatta bütün sınırları kaldırırız aradan ve tüm renkleri bir tuvale koyarız. Yani gün olur bizde boyundurukları kırarız. Evet, kırarız. İnanın bir gün kıracağız.

Derken akşam oldu. Paydos saati... Üstünü başını değiştirir ve istemsiz adımlarla evin yolunu tutarsın. Hem evin yakın diye yaya girersin yola. Düşünür, düşünürsün minik çocuğunu ve eşini. Hiçbir zaman istediklerini, yani istedikleri zaman fazla fazla alamadın. Kahredersin böyle aptalca yoksulluğa! Her zaman çalışıyorsun ama elde sıfır, avuçta sıfır. Lanetler yağdırırsın böyle kadere ve yaşama. Sabahın köründe kalkar kuru ekmelele birkaç zeytinden oluşan kahvaltını yapıp yine o bildik senaryoyu oynamaya başlarsın. İstemsiz istemsiz yolu adımlarsın. Ve kim bilir şimdi hangi kuytu bir köşede, taze bir gül solmakta ve kim bilir daha başka bir yerde bir tomurcuğun güne durduğunu. Kaç kişi anlayabilir? Bu devinin farkına varan kaç insan var? Sen de gülümersin. Çünkü rolün seni bekliyor. Haydi, her zamanki gibi yine oyna oyununu. İşte yaşam tıpkı bir tiyatro sahnesi gibidir. İyi oynarsan alkışlanır, iyi oynayamazsan yuhlanırsın ya da sevilmezsin, istenmezsin. Hadi göreyim seni, sizi, bu sefer iyi oynayın.

Güneşin kızılığı gri bulutların arasında kaybolup gidiyor. Gün dünyanın başka bir yerine gidiyor. Başka bir yerin gecesi de bize geliyor.

SANAT NEDEN?

SANATIN TOPLUMSAL HAYATA ETKİLERİ ÜZERİNE KISA BİR GEZİNTİ

Toplumsal hayatı oluşturan şartlar ve süreç, o dönemin sanatına da etki yapar, bu etki sanat üreticileri tarafından işlenerek şekillendirilir. Dolayısıyla böyle bir sürecin harmanlanması için sanat üreticisinin sağlam bir dünya görüşüne gereksinmesi vardır. Aksi halde sanat üreticisinin kişisel kaygıları öne çıkar ve bundan kaynaklı sapmalar meydana çıkar. Sanat üreticisinin dünya görüşünden yoksun olması, onu, toplumun üstünde ve bir tanrıymış gibi görmesine neden olur. Peki, her sanat üreticisinin bir dünya görüşü olması yalnız başına yeterli midir? Yani bu dünya görüşü ne olmalıdır. Üretici sınıftan yana mı, yoksa üretilene el koyan azınlıktan yana mı? Elbette üretici sınıftan yana olmalıdır, ancak üretilene el koyan sermaye sınıfının da bir dünya görüşü, onun da kalemlerini vardır. Çünkü her devrin toplumsal olayları ve gelişme evrelerini etkiler ve tetikler güce sahiptir.

Sanatın sanat için üretilmesi gereken bir şey olduğunu düşünenler, kuru güzelliği yüceltmekten, eserin içini boşaltmaktan başka bir şey yapmazlar. Bütün çabaları, var olan toplumsal geliş-

menin önüne bir set oluşturmak, mevcut düzene karşı gibi durup onu yüceltmektir. Sanat eserlerinin başlıca görevi insana hizmet etmektir, sanat egoları tatmin aracı değildir. Egoları tatmin etmek için sanat yapılmamalı.

Bir sanat eserinin sanat eseri olabilmesi ve sayılabilmesi için, içinde bilgi taşınması ve o bilgileri ileri toplumsal hayata dair yeni edinimlerin yolunu açarak aydınlatması, insana güven vermesi gereklidir. Üretildiği coğrafyanın değerlerinden kopuk olmamalı, yerel değerleri içine alarak evrensel doğru ilerlemelidir. Sanat, hayatın belirli bölümlerini soyutlayıp, onunla yetinmeyen, aynı zamanda onu açıklayan da olmak zorundadır.

Sanatın işlevi tahmin edemeyeceğimiz kadar geniştir. Bu durumda bireyi ve toplumu refaha götüren yol bilinçtir ve bu yolculukta sanat üstün bir rehber görevi görür, bilimi ve sanatı ayrı ayrı düşünemeyiz, mutlaka farklılıklar vardır ancak yine de birbirlerini beslemekte ve geliştirmektedir.

Sanat üreticilerini, sınıfsal konumlarına göre ayırmak durumundayız. Üreten sınıfın tarafında olanlar ve üretilene el koyan azınlık sınıfın yanında yer alanlar. Ancak bu durum söylendiği gibi her zaman bu kadar keskin ve net olmayabilir, mesela büyük toplumsal çalkantıların yaşandığı dönemlerde, eskinin ateşli savunucuları bir anda ileri mevzilere geçip yeniyi savunabilirler, ancak bu ileri sıçrayış, ileri bir felsefi ve ideolojik donanımdan mahrumsa, eğer o sıçrayışta yenilgiyle veya az bir kazanımla sonuçlandıysa, bu ileri atılımda bulunan sanat üreticisinin de yeri yine "kürkçü dükkânı" olacaktır. Bu durumda da görüldüğü gibi her eskiye karşı çıkanın aslında gelecek olan toplumsal yeniyi de kabul ettiği anlamına gelmez.

Eski düzenin, kısmen karşı çıktığı yönleri olsa da, onun asıl işi, şiddetle eskiyi sağlamlaş-

tırmak ve mutlaklaştırmaktır. Çünkü kendi geleceğini ve dünya görüşünü mevcut düzenin içinde görür ve adeta ölümsüzlük, tanrısallık ister.

Sanat eserlerinin değerini, geleceğe taşıyacakları ışığı, ancak o sanat eserinin güçlü özü sağlar, aksi halde, içerikten, bilgi aktarımından yoksun bir sanat eserinin gelecekte bir değeri olmayacak ve yok olmaya mahkûm olacaktır.

Bu türden şairler, şiirin bilgi taşıması, mevcut işleyişe karşı koyma ve ileri bir toplum modeli savunmasını, gereksiz görür. Şiir yalnızca güzellik, coşkunculuk, ses ve ritmden ibarettir. Evet, bunlar şiir için gerekli şeylerdir, ancak tamamı değildir. Eksik bir metotla doğruyu öğretmek ne kadar olanaklı olabilir?

Bu yanlış ve eksik metotlarla ancak büyük hatalar yapılır, çünkü şiir ve genel anlamda sanat eserleri her zaman bir şey anlatırlar, anlatmak zorundalar. Her sanat eseri, anlattığı şeyleri kendi tarzıyla anlatır, bunlar her sanat dalı için farklılıklar gösterir, kendi içinde olgunlaşarak gelişirler. Bu bağlamda düşündüğümüzde bütün sanat eserlerini bilgidен, felsefeden ve ideolojiden soyutlamamız imkânsızdır.

Bu durum sanat eserinin ne edebi ne de estetik değerini yitirmesine neden değildir, tam tersine güçlü bir içerik ve sağlam bir ideolojik donanıma sahip eserlerde sanatsal ve estetik değer daha da zenginleşerek artar. Her şey geçmişle ne kadar ilişkiliyse bir o kadar da ondan bağımsız olarak gelişir. Kaldı ki her sanat ürününde mutlaka bir fikir, bir ideolojik kısıntı mevcuttur. Aksini iddia edenler varsa buyursunlar, ispat etsinler.

Sanatı, yalnızca insanları manen birbirlerine yakınlaştıran bir araç olarak görenler, doğal olarak, her sanat eserinde işlenen duygunun ne kadar üst seviyede olursa, insanlar arasındaki ma-

nevi ilişkileri daha da kolaylaştıracağını ve sanatın görevini yapmış olduğunu kabul ederler, ancak bu tür düşünceler ve sanata çeper çekmek istemeleri, aslında geleceğe olan inançsızlıklarını veya tam olarak mevcut sistemin tarafı olup da bunu bir türlü söyleyememelerinde saklıdır. Maddi hayatın dayattığı gerçeklerden kaçmanın teorisi de sayılabilir.

Sanat eserinin belge değerinin olup olmaması ya da sanatın belge değeri taşıyıp taşınamaması sorunu, elbette her sanat eserini bir belge taşıyan olarak göremeyiz, ancak işlenen konuların özü gereği belge niteliği taşıyan güçlü eserlerin olması ve toplumun geleceğe olan özgüveni açısından kaçınılmazdır. (Geçmişimizi aydınlatan güçlü, belge niteliği taşıyan sanat eserleri olduğu gibi.) Bu durumda sanat üreticisi olaylara objektif bakmalı ve doğru bir metotla değerlendirmeli ki belgesel nitelik taşıyan ve ileri bir toplum için yararlı olsun, aksi takdirde objektif olması işe yaramaz. Çünkü, sanat gördükleriyle, sadece var olanı yansıtarak oluşmaz, asıl onu bir sanat eseri yapan yaratıcısının değerlendirmesi, yani sentezidir.

Doğru bir perspektifle işlenmemiş eserler ne kadar edebi ve sanatsal olurlarsa olsunlar, yükselen toplumsal muhalefet karşısında sürekli olarak irtifa kaybederler ve yok olmaya mahkûmdurlar.

Büyük ve kalıcı eserler yaratmak... Her sanat üreticisinin hayali... Ancak bunu istemek yetmez, bunun için büyük düşünmek ve büyük bedeller ödemeyi göze almak gerekir. Büyük düşünmek ve büyük bedelleri göze almak da elbette tek başına yeterli değildir. Sanat üreticisinin yeniliğe ve geleceğe olan sarsılmaz bir inancı, özgüveni ve sanat-taki bütün kuralları yıkabilecek gücü kendisinde bulabilmesi gerekir. Yıkacağı değerlerin yerine daha güçlü değerler var edebilmelidir.

Sanat eserinde insanlık tarihini sosyal, antropolojik değerleriyle ve bilimle harmanlayıp yani insanla ilgili olan her şeyi kullanabileceğini ve ileriye dair düşüncelerinde yanılma payının azami derecede olması kaydıyla bu yolda ilerlenebilir.

Sanatın bağımsızlığından dem vuranlar acaba ne kadar gerçekçi ve mantıklıdır? Nasıl olur da bir sanat eseri toplumsal koşullardan etkilenip ve yine bu toplum için bir yol gösterme görevini üstlenerek tarafsız kalabilir? Bu durumda ezilen, sömürülen yığınları savunmayan bir sanat eseri doğal olarak bir avuç sömürücüyü savunur ve bunu bağımsızlık adına yapar. Bu olsa olsa faydacı bir sanat anlayışıdır ve bu durumda sanatın bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Bu bir aldatmadan başka bir şey değil.

Sanatla yaratılacak olan, sömürünün, talanın, yağmanın olmadığı bir dünyaya olan inançla, daha çok bağımlı ve taraflı sanat...

Önsöz Dergisi, 10.Sayı

GEZİ'NİN GETİRDİKLERİ

Gezi Parkı bugüne dek hiç bu kadar önem kazanmamıştı emekçiler adına... Emekçilerin yaşam alanlarına karşı göstermiş oldukları haklı başkaldırılarını HES yağma projelerinden de yakından biliyoruz. Karadeniz bölgesinde Solaklı deresinde kurulmak istenen HES yağma projelerine karşı aşağı ve yukarı Ocena halkı bir bütün olarak karşı koymuş ve belki de tarihinde ilk kez yetmiş-seksen yaşındaki insanlar polis ve jandarma şiddetiyle tanıştılar ve ilerlemiş yaşlarına rağmen geri adım atmayıp yaşam alanlarını savundular ve halen savunmaktalar.

Yaşanan bu vahşi doğa katliamlarına karşı sol cenah nasıl tavır alacağını tam olarak belirleyememiş, karşı olmasına rağmen pratiğin içinde olmayı başaramamış, net bir duruş sergileyememişti. Yukarıdaki satırlarda yazmış olduğum Solaklı deresindeki doğa katliamına karşı çıkan yaşlı Ocenalılar seksen yıllık yaşamları boyu askere ve polise karşı gelmemiş ve onlara güvenmişti. Ancak yaşanan süreçte o inandıkları asker ve polislerin onların değil şirketlerin bekçileri olduğunu gördüler. Bu devlet düzeninin sermaye devleti olduğunu en iyi sosyalistler bilir ve dillendirir, ancak belli ki halkla bütünleşmede hala ciddi sıkıntılar içindedir. Bu sıkıntılı süreçten Gezi eylemleriyle birlikte sol kendine bir patika yol açmayı başardı ve bire-

yin sokak, çevre ve yaşam alışkanlıkları ile gelecek arasında bir bağ kurmayı başardı. İnsanlar bu süreçle birlikte sosyalistlerin de çevreyle, doğayla kısacası insan ve sorunlarıyla iç içe olduğunu gördü, bir anlamda geleceğini kurabileceği kanalı gördü. Ancak bu kanalı büyütecek yeni politikalar ve yeni söylemler gerek, çünkü günümüz gençliğinin, özellikle sosyal paylaşım ağlarıyla geliştirdikleri bir söylem ve alışkanlıkları var. Hem onları anlamak, hem de anlatabilmek derdimizi en kısa yoldan...

Gezi eylemleri Türkiye'nin bugüne kadar ki en renkli ve yaratıcı başkaldırısıdır. Bu anlamıyla da öğretici ve geliştircidir. Edebiyatta ve genel olarak sanata büyük katkısı şimdiden ortada. Bu süreç kuşkusuz kaçınılmazdır. Çünkü her ayaklanma veya her başkaldırı eskinin yerine mutlaka yeni bir şeyler koyar, eğer bu yoksa ortada ayaklanma veya başkaldırı yok demektir. Gezi'nin getirdiklerini yazmaya kalkarsam dergi sayfaları sınıırım az gelir, belki kitap yazılabilir.

Kuşkusuz Türkiye halkları yarı örgütlü yarı kendiliğinden bir biçimde ileri hamle yapmış durumdadır. Bu süreç ancak örgütlülükle ileriye taşınabilir. Şu da bir gerçek artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak. Eğer ki örgütlü yapılar geniş kitlelerin güvenini kazanamaz ve yönetemezse örgütsüzlük de bir alternatif olarak karşımıza çıkabilir ve zaman zaman haksızlığa uğradığımızı düşünen bu geniş kitleler ayaklanır. Büyük işler de başarabilir ama iktidar perspektifi olmadığı için her seferinde bastırılacak ve büyük acılar yaşanacaktır. Bunu yarattığı zaafı maalesef Gezi eylemleri sürecinde yaşadık. Bazı Kemalist aydınlar Koç grubunu yere göğe sığdıramaz oldular. Neymiş efendim Koç otel kapılarını eylemcilere açmış! O zaman bir bankaya ihtiyaç duyuyorsak Koç'un bankasına koşalım! Vesaire vesaire... Bu Kemalist sözüm ona aydın-

larla yola çıkanlar asla ve asla sermaye devletini yıkamazlar, sadece MÜSİAD'çıları devirebilirler ve yine Koç veya benzeri sömürgeciyle yaşamak zorunda kalırlar. Bu tür ayaklanmalar kişileri de tanımamıza yardımcı oluyor.

Gezi bizlere çok şey öğretti ve öğretmeye devam ediyor.

İnsanlık tarihi her zamankinden biraz daha hızlı yol alıyor ve eninde sonunda bir avuç leş yiyicisinden kurtaracak dünyayı, buna hiç şüphem yok.

Bir Rum şarkısı var der ki “dün vardın, bugün varsın, yarın var olacaksın Pontos dünya üzerinde parıldayan beyaz bir ışık gibi”...

Önsöz Dergisi, 25(1).Sayı

SUYUN MİTOLOJİSİ

*'Ey yüce Ahura katında olan su
Överim seni zerv ile ve iyi düşünce ile'*

Ocena,

Dün bugün ve yarın hep parıldayacak dünya üzerinde beyaz bir ışık gibi.

Bu ışığı sadece sevdalı yüreklere sahip insanlar görebilecek.

İnsanlık, tarihi boyunca suyu kutsamış ve gereken önemi vermiştir ona. Eski çağ söylencelerinde suya karşı müthiş bir övgü ve tapınma görülmektedir. İnsan için su her zaman önemli olmuş ve bu önemini hiç yitirmemiştir.

Kimi mitolojilerde hayatın kaynağı olarak görülmüş ve onun için koruyucu meleklerle tanrıları olmuştur. İran mitolojisinde olduğu gibi, Apamnapat suların koruyucu meleğidir.

Zerdüştilerin kutsal kitabı Avesta da sudan övgüyle bahseder ve suyun kirletilmesi günah sayılır. Su Sümerlerde olduğu gibi İranlılarda da saygıda kusur edilmez ve dünyanın dengesi içinde önemli bir yaratıcı güç olarak kabul edilir. Bundan kaynaklı suyun önemi ve kutsallığı üzerine Zerdüşçülüğün kutsal kitabı olan Avesta'da sık sık vurgu yapılmaktadır.

Yaratılışın ve doğuşun sudan olduğuna inanan Asur, Mısır, Hint, İran, Babil, Yunan uygarlıklarının mitolojilerinde evrenin ve hayatın sudan başladığı anlatılır.

Suyun önemini çağlar öncesinden beri bilen insan bugün gelinen noktadaysa artık birkaç kuruş için bile heba edeceği bir noktada bulunmaktadır. Bu noktada duran sadece kapitalist sömürgeci sistemin kendisidir. Birkaç yıldan beri çok yoğun bir şekilde yaşamakta olduğumuz H.E.S. yağmalama projeleriyle birlikte suyumuzu ve doğamıza karşı müthiş bir talan politikası güdülmektedir. Yöre halkların karşı duruşu polis ve jandarma dipçikleriyle bastırılırken her türlü devlet terörü uygulanmakta ve halka karşı çeşitli çete örgütlenmeleriyle gözdağı verilmek istenmektedir. Ancak halklar bu palavraları yutmamakta ve yaşam alanlarına yönelen bu saldırılara karşı durmaya devam etmektedir yurdun dört bir bucağında. Genelde bütün H.E.S. yağmalama projelerine olmakla birlikte özelde Solaklı Vadisi'ne dikkatlerinizi çekmek isterim.

Solaklı Vadisi geçmişinden beri birçok direnişlere ev sahipliği yapmış ve halen yapmaktadır.

12 Eylül kanlı postal sindirme hareketinde de payına düşeni fazlasıyla aldı. Bu gün hala o günlerin izlerini kayalarında görmek mümkün. "Kök-nar faşizme mezar olacak" yazılmasının Magreya Kurçe (Uzun Kayalar) denilen kayaların üzerinde halen silik de olsa izlekleri mevcuttur. Solaklı Vadisi tarihinde ikinci kez topyekün karşı koyuşudur. İlki tarihini tam olarak hatırlayamadığım bir genel seçimin boykot edilmesi ve sandıkların geldiği gibi boş gitmesiyle oldu. O olay Anadolu top-raklarında yaşanan ender demokratik eylemlerden biriydi. Bugünse birkaç yıldan beri devam eden Solaklı Vadisi üzerindeki H.E.S. yağma projelerine

karşı yine yedisinden yitmişine kadar birçok Ocenalı ayaktadır. Yaşam alanlarını savunmak için yetmişinde, seksenindeki Ocenalılar kâh polis copuyla kâh asker dipçiğiyle karşı karşıya gelmektedir. Kanunsuz bir şekilde evlerine baskınlar yapılmakta; kadın, yaşlı dinlemeden hakaretlere maruz kalmaktadırlar.

Yüzyıllardan beri Solaklı Vadisi'nde yaşamlarını sürdüren Ocenalılar devlet denilen aygıtla çeşitli nedenlerden dolayı zaman zaman karşı karşıya gelmişlerdi. Osmanlı Dönemi'nde dinlerinin değiştirilmek istenmesiyle uzun bir zaman çetin ve insanlık dışı uygulamalara maruz kaldılar. Cumhuriyet Dönemi'nde ise asimilasyon politikalarını genişleterek devam etmiştir. Solaklı Vadisi üzerinde bulunan aşağı ve yukarı Ocena denizden yaklaşık 1200 metre yükseklikte dört bir tarafı çam ormanlarıyla kaplı ve birçok ırmağıyla birlikte şirin bir yerleşkedir. H.E.S. yağma projeleriyle yeşili soldurulmak ve suyuna el konulmak istenmektedir.

Yaklaşık olarak elli beş kilometre olan Solaklı Deresi üzerinde otuz altı H.E.S. Projesi bulunmaktadır. Bunların birkaç tanesini yapmışlar ve kollarlarını da yapmak için uğraşmaktalar.

Kapitalist sistem açısından hiçbir şeyin ne kutsallığı ne de önemi kalmamıştır. Ne kadar para eder ve ne kadar para kazandırır ona bakıyorlar, yukarıda aktardığım satırlardaki mitolojik söylenceler ve yaşlı Ocenalının anlattığı Solaklı'nın bereketli suyunun artık bir önemi kalmadı egemenler açısından. Ancak biz Ocenalılar için hala ilk gün gibi önemlidir ve sonsuza dek öyle olacak.

Kısacası Ocena artık eski Ocena olarak kalabilecek mi? Doğrusu bilemiyorum. Daha şimdiden birçok yeri tahrip edilmiş durumda. Artık eski zaman hikâyelerinin geçtiği mekânlar ortalıkta yok

geride sadece sevdalı düşler ve kırık gözyaşları var.

Solaklı vadisinin yeşilini soldurabilirler, suyunu tünellere hapsedebilirler ama ışığını asla söndüremezler.

Önsöz Dergisi, 33.Sayı

KAPİTALİZMİN KANLI YÜZÜ VE KABRİSTANA ÇEVİRİLEN ANADOLU

Mihail Rodas'ın "Almanya Türkiye'deki Rum-
ları Nasıl Mahvetti" adlı kitabını büyük bir acı çe-
kerek okudum. Kitap Belge Yayınları tarafından
yayımlandı.

Bilirsiniz Anadolu'da bir söz var "yiğidi öl-
dür hakkını yeme" Almanlar hem öldürüp hem de
haklarını yemişler binlerce Rum ve Anadolu'da ya-
şayan Hıristiyan halkların.

"Almanların bölgedeki çıkarları ve Jön Türk-
ler'in özlemlerinin örtüşmesi bu coğrafyanın ka-
dim halklarına karşı yıkıcı bir etken olmuştur."

Kitaptan kısa bir bölüm sanırım çok şey an-
latacak bize.

Eskiden Taksim, Galata, İstanbul ve İzmir'in
Frenk mahallelerini gezen biri dükkânların tabe-
lalarında Papandopulos, İonidis, Aleksandropulos
gibi soyadlarını okuyordu, şimdi ise sırayla Kral
Frankland, Erich Fritz, Wilhelm Hollenstein gibi
isim ve soyadlarını okuyordu. Jön Türkler köyler-
de ve küçük kasabalarda bizi katlettiler, bizi soy-
dular. Almanlar ve Avusturyalılar ise aynı dönem-
de apaçık bir şekilde dükkânlarımızı gasp ettiler.
1914'ün yaz aylarında bir yandan Jön Türkler, öte
yandan Almanlar Trakya ve Anadolu'da Rumların
yaşadığı bölgeleri mezarlığa çevirdiler.

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında

Anadolu toprakları üzerinde M.Ö. kesin tarihi bilinmemekle birlikte binlerce yıldan beri yüz binlerce Rum yaşadı ve 1908 den sonra bir anda hayatları karardı ve binlerce sene yaşadıkları topraklar şimdi onlar için cehennem ateşi oluvermişti.

İnsanlık tarihi büyük acılarla doludur, bu acıların bazıları zamanla unutulup tarih sahnesinden silinip gidiyor, ancak bazıları var ki ne unutulur ne de silinebilir. Bu tür acılar her daim insan aklının bir köşesinde dolaşır durur ve büyük kıyımlardan geçenlerin sesleri hiç eksik olmaz o topraklardan, nereye baksan acı bir hatıra, azap veren bir anı gelir yüzüne çarpar ve içini acıtır, öyle biçare duramaz ve bir iki şey söylemek, yazmak ister insan yüreği.

Osmanlının güç kaybederek Balkanlardan çekilmesinden sonra Anadolu toprakları üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan Almanların iştahı oldukça kabarmış ve gözlerini karartmışlardı. Anadolu'nun her yerini yenir yutulur olarak görüyorlardı ve Rum tüccarlar ilk hedefleriydi. Osmanlı ordusunun önemli merkezlerini ele geçiren Alman subayları, İttihat Terakki kadroları eliyle büyük bir sürgün ve kıyım politikası yürütüyorlardı Rumlara karşı. Bu durum İttihat ve terakkinin de politikalarına uygundu. Çıkardıkları afakî gelir vergileriyle Rumların mallarını ellerinden yok pahasına alıyorlar ve zoraki göçe tabi tutuluyorlardı. Aynı politikaları Ermenilere ve Hıristiyan olan Anadolu halklarına uygulamışlardı.

Felaket senaryoları tamamlandıktan sonra, Alman Generali Liman von Sanders Anadolu'yu ziyarete karar verir. İlk olarak İzmir'den başlar ve oradan da Anadolu'nun diğer kıyı kesimlerine gider. Sahilin küçük bir kesiminde binden fazla Rum'un yaşadığını öğrenince şu sözleri söyler, "Buranın ahalisi Yunanistan'ın herhangi bir as-

keri çıkartmasında, çok kısa bir zamanda silahla donanarak karşı cephe alabilir, dolayısıyla tehcir olayının tamamlanması gerekiyor” der ve gereken yapılır.

Yaşanan bu göçler sırasında insanların yanlarına bir şeyler almalarına bile izin verilmiyor ve günlerce aç susuz yürütülüyorlardı. Önce çocuklar ve yaşlılar düşüyordu birer birer, onar onar ve daha fazlası. Sahil kesiminde ki Rumlar limanlara akın ediyorlardı ve Tanrıya dualar edip adalardan gelecek bir buharlı bekliyorlardı, zulüm sarmıştı dağı taşı, kalmanın imkânı kalmamıştı, ya bir buharlıya binip canını kurtaracaksın ya da bir yol kenarında belki de Uranos’a bakmadan son nefesini vereceksin. Ölüm Alman patentliydi ve bankalarıyla şirketleriyle gelmişti Anadolu’ya ve nihayet Rumların ellerinden ticaretin büyük bir bölümünü yok pahasına, kalanını da zorla aldılar ve yüz binlerce Rum’un kanını akıttılar, ocaklarını söndürdüler.

3. Ordu mıntıkasındaki Pontos halkı da 1. Ordu mıntıkasında yaşanan aynı akıbeti yaşadılar ve Giresun’dan yüz binlerce Rum aç susuz, yalınayak yollara düşürülüp iç Anadolu’ya doğru sürülmüşler ve bazı kaynaklara göre üç yüz binin üzerinde Rum açlık ve soğuk hava koşulları yüzünden resmen katledilmişlerdi. Topal Osman’ın yaptıklarından bahsetmeye gerek yok. Pontos bölgesinde dini asimilasyon sonucu hatırı sayılır bir Rum nüfusu halen mevcut ve gizli din taşıyanlarda oldukça fazlaydı. Neredeyse yüzüncü yılını dolduracak olan bu kıyımlar günümüzde çeşitli yönleriyle devam etmektedir. Örneğin Trabzon Ayasofya Kilisesi önce müzeye ve daha sonra da Camiye çevrilmiştir. Ve diğer cinayetlerle de sürecin devam ettiği çok açık. Kürt halkına yönelik sürdürülen otuz yıllık kirli savaş da ortadır.

Almanlar Anadolu'yu İttihat ve Terakkicilerle birlikte kabristana çevirmişler ve onlar için iyi bir deneyim olmuş ve Adolf Hitler'i yarattılar ve dünyanın en büyük soykırımını gerçekleştirdiler. Başta Anadolu halkları olmak üzere sizi dünya halkları hiç unutmayacak, eseriniz sizi unutturmayacak.

Umuyorum yakın zamanda bu tür insanlık suçu olan eserleri tarihin fosseptik çukuruna atar ve bütün dünyada insanların insanca yaşayabilecekleri bir dünya kurarız.

Önsöz Dergisi, 34.Sayı

GLİSTO SPİTİ (EVDE KALMAK)

*so spit korona ta imeria grapsiTsupomenin
(koronalı günlerde evde kalıp yazmak)*

İnsan sürekli ve her koşulda yapabileceği bir şeyler bulup mutlaka yapar.

İçinde bulunduğumuz şu koronalı günler elbet gelip geçecek ancak bugünleri geride bırakacağımız günlerin ardında birçok insanı da bırakacağız ve kim bilir belki de o bazıları bizler olacağız, bilmiyoruz, yine de üstadın dediği gibi yetmişinde zeytin ağacı dikeceğiz torunlarımız için değil kendimiz yemek için. Hayata mutlaka sımsıkı sarılacağız ve hiçbir koşulda vazgeçmeyeceğiz.

Her insanın hayata karşı görev ve sorumlulukları vardır. Kimi zaman insan kendini boşlukta hisseder, boşluğa düşer. Bunlar normal şeylerdir ve hepimizin başına gelebilir. İnsan böyle durumlarda elini ayağını çeker hayattan zaman zaman.

İçinde bulunduğumuz bu koronalı günler insanda umutsuzluk yaratabilir, birçok şeyi anlamsızlaştırabilir, ama karşımızda tek gerçek hala hayatta olmamız ve Uranos'a doğru bakıyor olabilmemizdir. Demek ki hayat her şeye rağmen devam ediyor ve edecek. O zaman yaşamsal eylemlerimize devam edeceğiz. Belki bu eylemselliğimizi tekrar gözden geçirmemiz gerekir, çünkü önümüzde za-

man çokluğu var ve bu zamanı mümkün olduğunca en iyi şekilde kullanmamız gerekir.

İşe bu zamana kadar yaptıklarımızı gözden geçirerek başlar, farklı metodlar üzerinde çalışırsak belki farklı yeni yol ve yöntemler geliştirebiliriz. Bu koronah günlerde düşünsel olarak birçok şey yapmamız mümkün.

Belki de geleceğimiz için en iyi yol haritası geçmişimizde saklıdır.

O zaman geçmişe doğru kısa bir yolculuk yapalım; tabii ki bu benim yolculuğum olacak. Herkes kendi yolculuğunu dilediği gibi yapabilir.

Nedendir bilmem ama kalbim hep Ege'de atıyor ve ben bu bölgeden başlamak istiyorum. Karaburun deyince aklıma Börklüce Mustafa gelir, Anadolu'da köylü ayaklanmasının örgütlendiği ve başladığı topraklar... Şeyh Bedreddin öğretisi ve Torlak Kemal'in örgütçülüğüyle birleşen, Börklüce Mustafa'nın liderliğiyle zirveye çıkan bu ayaklanma tarihimize ışık tutmaya devam etmektedir. Peki, bizler bu olaylardan ne kadar yararlanabildik bir düşünelim.

1520 ile 1620 yılları arasında Anadolu'yu baştan sona kasıp kavuran Celali isyanlarında, soygun ve zorba düzenine birlikte karşı koymak için farklı dil ve dinden insanları bir araya getiren şey, bu zulüm ve yaşama olan tutkularıydı.

Osmanlı İmparatorluğu tarih sahnesinden silindi ve yerine mevcut devlet kuruldu. Mevcut devletin nasıl süreçlerden geçtiğini, hangi dinamiklerin üzerine kurulduğunu yeterince analiz edebildik mi? Anadolu halklarına karşı işlenenler ortada bugün. Anadolu'da yaşam mücadelesi içinde olan insanların büyük bir çoğunluğu kimliksizleştirilmişlerden oluşmaktadır. Bu soruna yeterince eğildik mi?

Şimdi yakın tarihimize kısaca bir göz atma-

ya Dersim'den başlayalım. Dersim katliamıyla ilgili birçok çalışma yapılmış ve halen yapılmakta. Ancak devlet halen bu sorunla yüzleşmedi ya da yüzleştirilmesi sağlanamadı.

Maraş ve Çorum katliamlarını takip eden Sivas vahşeti halen sıcaklığını koruyor. Gazi katliamı, hapishaneler katliamları, yargısız infazlar, örgüt içi infazlar ve daha birçok şeyle halen devlet yüzleşmiyor. O zaman biz yüzleşelim; geçmişte kalanlarla, kendimizle ilgili olanlarla... Belki o zaman daha sağlıklı bir yol buluruz.

Evde kalmak zorunda kaldığım bu koronali günlerde çok şey gelip geçiyor aklımdan. Geçmişimiz, geleceğimiz derken hayat akıp gidiyor. İnsanlık için iyi bir şey yapabilir miyim diye düşünüp duruyorum. Bazen imgelerimi harekete geçiriyorum, bazen bir öykü, çoğu zaman da atalarımın tarihi romanı üzerinde çalışıyorum. Bunlardan bazıları belki gelecek kuşaklar için bir şeyler ifade eder. Şayet ederse az da olsa kendimi bir şeyler yapmış sayarım umuduyla zamanımın çoğunluğunu bu uğurda harcıyorum. Belki de hiçbir işe yaramayacak ama ben yaptıklarımından mutluyum.

Koronali bu günlerde az da olsa kendinizi mutlu etmenizi dilerim, korona gittikten sonra zamanınız olmayabilir.

Ya bir kâğıt parçasına ya bir duvar dibine ya da yüreğinize mutlaka bir-iki kırık dize dahi olsa yazın. Başka bir zamanda başka birinin yolunu aydınlatabilir.

Önsöz'ün en eski emektarlarından biri olan Oğuz'un kaleminden Anadolu söylencelerini, toplumcu gerçekçilerin "İzler"ini, farklı konularda "Düşünler"ini bu kitapta bulacaksınız.